

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra Sociální pedagogiky

Rodiny s dětmi žijící na ubytovnách

Diplomová práce

Autorka: Bc. Kristýna Borovcová
Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika (SOCPN)
Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor:	Kristýna Borovcová
Studium:	P15P0253
Studijní program:	N7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Název diplomové práce:	Rodiny s dětmi žijící na ubytovnách
Název diplomové práce AJ:	Families with children living in hostels

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá problematikou rodin s dětmi žijících na ubytovnách. Je rozdělena na část teoretickou a empirickou. V teoretické části práce definuje základní a související pojmy, popisuje problematiku sociálního vyloučení a chudoby, charakterizuje ubytovny jako specifickou vyloučenou oblast, a zaměřuje se na rodiny a jejich prostředí. Empirická část práce se soustředí na prostředí ubytovny a jeho vliv na rodinu s využitím kvalitativní metody rozhovoru.

- HRADECKÝ, I. A kol. Definice a typologie bezdomovství. Praha: NADĚJE, o. s., 2007. ISBN: 978-80-86451-13-8. - MAREŠ, P. Faktory sociálního vyloučení. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 80-87007-15-8. - MAREŠ, P. Sociologie nerovnosti a chudoby. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-61-3. - GAC. Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR. Ministerstvo vnitra ČR. [online]. 2015. [cit. 2017-10-21]. Dostupné z: https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_gac.pdf - HRUŠKA, L. a kol. Analýza a řešení problematiky ubytoven na území statutárního města Ostravy v krátkodobém a dlouhodobém horizontu. PROCES Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o. ACCENDO Centrum pro vědu a výzkum, o.p.s. [online]. 2013. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/1444902-Analyza-a-reseni-problematiky-ubytoven-na-uzemi-smo-v-kratkodobem-a-dlouhodobem-horizontu.html> - Koncepce specifických forem bydlení v Hradci Králové, č. 891/2016. Zastupitelstvo města Hradce Králové. [online]. 2016. [cit. 2017-11-12]. Dostupné z: <https://www.hradeckralove.org/file/9916/> - SNOPEK, J. a kol. Systém sociálního bydlení v České republice. Poziční dokument Platformy pro sociální bydlení. [online]. 2014. [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/dokumenty/platforma-pozicni-dokument2014.pdf>

Garantující pracoviště:	Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.
Oponent:	Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala (pod vedením vedoucí diplomové práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 3. 4. 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová (bakalářská, disertační, rigorózní) práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Anotace

BOROVCOVÁ, Kristýna. *Rodiny s dětmi žijící na ubytovnách*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 99 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá problematikou rodin s dětmi žijících na ubytovnách v Hradci Králové. Je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části práce definuje základní a související pojmy, charakterizuje ubytovnu jako specifickou vyloučenou oblast a zabývá se problematikou ubytovacího zařízení tohoto typu. Dále se orientuje na vliv prostředí na člověka. Také se zaměřuje na rodinu, její prostředí, funkčnost a role rodičů. Empirická část se soustředí na rodiny s dětmi žijící v prostředí ubytovny, studuje vliv tohoto prostředí na rodinu s využitím kvalitativní metody rozhovoru.

Klíčová slova: ubytovna, sociální vyloučení, rodina, funkce rodiny, prostředí.

Annotation

BOROVCOVÁ, Kristýna. Families with children living in hostels. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 99 pp. Diploma Dissertation.

The diploma thesis deals with the issue of families with children living in hostels in Hradec Králové. It is divided into a theoretical and practical part. In the theoretical part of the thesis it defines the basic and related concepts, characterizes the hostel as a specific excluded area and deals with the issue of accommodation of this. It also focuses on the impact of the environment on humans. It focuses on the family, its environment, its functionality and parents roles.. The empirical part focuses on families with children living in the environment of the hostel, studies the influence of this environment on the family using the qualitative method of interview.

Keywords: hostels, social exclusion, family, family function, environment.

Poděkování

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala paní Mgr. Gabriele Caltové Hepnerové, Ph.D. za odborné vedení a konzultace při vypracování této diplomové práce.

Dále děkuji respondentům, kteří umožnili výzkumné šetření, za jejich důvěru a ochotu.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala svým kolegyním a kolegům v týmu Aufori, o.p.s., zde jmenovaným i ostatním nejmenovaným:

Velmi děkuji Bc. Tereze Votrubové a Erice Žigové za provedení depistáží ubytoven v Hradci Králové na podzim roku 2017. Děkuji za sdílení informací, depistážních zpráv a za předání kontaktů na rodiny.

Dále děkuji Mgr. Nele Henclové a Mgr. Lence Matouškové za umožnění výzkumného šetření, za podporu a za zprostředkování kontaktu s rodinami.

Také děkuji Mgr. Nikole Novákové za poskytnutí odborných publikací a monografií, které mi pomohly při psaní teoretické části. Také jí děkuji za pomoc a trpělivost při vysvětlování analytické části výzkumného šetření.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 UBYTOVNY.....	11
1.1 Ubytovna jako specifická sociálně vyloučená oblast.....	14
1.2 Problematika ubytoven.....	17
1.3 Obyvatelé ubytoven	20
1.4 Vliv prostředí na jedince	24
2 RODINA.....	27
2.1 Rodina a její funkčnost.....	27
2.1 Prostředí rodiny	33
2.2 Role rodičů	35
2.3 Základní potřeby a rodičovské kompetence.....	39
3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	43
3.1 Specifika výzkumného terénu	44
3.2 Použitá metoda výzkumného šetření.....	46
3.3 Výzkumný soubor	47
3.4 Analýza výchozích textů	48
3.5 Interpretace dat.....	51
3.5.1 Kategorie Povinnosti.....	51
3.5.2 Kategorie Bariéry.....	56
3.5.3 Kategorie Multiproblémovost rodin	67
3.6 Závěr výzkumné zprávy	71
3.7 Diskuze.....	76
ZÁVĚR	81
LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE.....	83
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	90
SEZNAM PŘÍLOH.....	91

ÚVOD

Diplomová práce pojednává o problematice rodin s dětmi žijících na ubytovnách v Hradci Králové. V posledních letech došlo k významnému zvýšení počtu ubytoven, stejně jako počtu jejich obyvatel. Ubytovnu jsme si v teoretické části vymezili jako specifickou sociálně vyloučenou oblast a takto k ní i přistupujeme. Tento typ ubytovacího zařízení, dříve sloužící jako krátkodobé ubytování pro dospělé, se čím dál častěji stává dlouhodobým ubytováním a pro mnoho rodin s dětmi i domovem. Ubytovny nicméně neplní roli krizového ubytování, nejsou k tomu uzpůsobeny. Pro mnoho osob a rodin se ale jedná o jediné bydlení, na které dosáhnou a mají malé šance získat standardní nájemní bydlení, z důvodů, kterou jsou uvedeny v teorii.

Důstojné bydlení je jednou ze základních lidských potřeb. Ztráta bydlení, bezdomovectví nebo i nevyhovující bydlení jsou spjaty s řadou dalších problémů. Jsou jimi například ztráta zaměstnání, zhoršování zdravotního stavu, zadlužení a další projevy sociálního vyloučení. V ubytovnách se soustřeďují sociálně vyloučené osoby (rodiny), sociální služby tu však automaticky nefungují, jak je například u azylových domů či nocleháren. Výjimky existují, jsou jimi sociální ubytovny, které fungují jako jakýsi „předstupeň“ pro sociální bydlení (v Hradci Králové např. ubytovna Petrof). Problematice bydlení a ubytoven se ve svých publikacích věnuje mj. Hruška (2012) a Snopek (2014). S tímto okruhem souvisí i tematika vyloučených lokalit, kterými se zabývají například Mareš se Sirovátkou (2008), a také chudoby a bezdomovectví, jimiž se zabývají Mareš (1999, 2000, 2006), Průdková a Novotný (2008), Hradecký (2007) a Hruška (2013).

Jak už bylo řečeno, v ubytovnách bydlí čím dál tím větší množství rodin s dětmi. Rodina je základní a nejvýznamnější společenskou jednotkou, probíhají v ní primární procesy jako je například socializace. Jedná se o místo, které je pro dítě zásadním citovým a informačním zázemím. O rodině publikují mj. Kraus (2014), Matoušek (2003) a Vágnerová (2007).

Rodina musí být schopna fungovat jako celek, zajišťovat všem svým členům uspokojení lidských potřeb. K uspokojování těchto potřeb dochází skrze úkoly, které si vytyčí členové rodiny rolemi, které hrají. Nás zajímají rodičovské role, díky kterým rodiče zaopatřují své děti v různých oblastech života. Dalo by se říci, že plněním těchto rolí dochází k naplňování základních funkcí rodiny. Roli rodičů se věnují například tito

autoři a autorky: Matějček (1989), Matoušek (2007), Vágnerová (2007) či Bierzová (2006).

Nepochybně nezáleží pouze na podobě rodiny, je také důležité v jakém prostředí rodina žije, v našem případě tedy v ubytovně. Nikdo dnes už nepochybuje, že prostředí, ve kterém rodíme, vyrůstáme a žijeme, nás do jisté míry ovlivňuje a má na nás určitý dopad (Kraus, 2001, s. 103). Otázkami determinace prostředí se zabývají mj. Kraus a Poláčková (2001) nebo Vágnerová (2008).

Téma jsem si vybrala na základě svého zaměstnání v organizaci Aufori, o.p.s., kde v současné době působím jako sociální pedagožka. Zde se setkávám s rodinami, které žijí v chudobě nebo jsou jí ohroženy. Všimli jsme si, že část naší klientely začaly tvořit rodiny s dětmi žijící v ubytovnách. Po monitoringu ubytoven v Hradci Králové začalo být jasné, že se jedná o vzrůstající problém. Dozajista každé prostředí determinuje jedince v jeho chování, prožívání a ovlivňuje děti na jejich budoucí cestě životem. Působí také na rodiče, kteří často musí řešit problémy, které by jinak řešit nemuseli.

Diplomová práce je tedy rozdělena na část teoretickou, kde se věnujeme výchozím koncepcím a termínům a na část vlastního výzkumného šetření. Výzkum bude probíhat v rodinách žijících na ubytovnách v Hradci Králové, které mají v domácnosti alespoň jedno dítě pomocí kvalitativní metody rozhovoru. **Cílem diplomové práce** je analýza a popis okolností, které ovlivňují naplňování úkolů vyplývajících z rodičovské role u rodin žijících v prostředí ubytoven.

1 UBYTOVNY

V posledních letech se objevuje velká skupina lidí, která z rozmanitých důvodů nežije v nájemních bytech a k dlouhodobému bydlení užívá různé typy alternativních obydlí, kam patří i ubytovny. Dle Hrušky byl v posledních letech zaznamenán nárůst počtu lidí, kteří se ubytovávají v těchto zařízeních dlouhodobě. Ubytovny původně sloužily (a stále slouží) jako přechodné bydliště především pro turisty, dojíždějící dělníky apod., v současné době však klientelu tvoří hlavně sociálně slabí lidé (Hruška, 2013, s. 7-8).

Kvalita bydlení je důležitým hlediskem kvality života. Rodiny, které se potýkají s rozličnými problémy, mají v kvalitě bydlení deficit. V České republice v současné době existují dva hlavní typy rizikového bydlení: tzv. sociálně vyloučené lokality a právě ubytovny (Hůlová, Matoušek, 2014, s. 61).

Majitelé komerčních ubytoven tento trend podporují, znamená pro ně poměrně stabilní a dlouhodobý příliv finančních prostředků. Sociálně slabé osoby totiž pobírají různé sociální dávky, mezi něž patří i doplatek na bydlení¹, který pro majitele představuje určitou jistotu splácení ubytování. Příspěvek a doplatek na bydlení pokryjí velké procento měsíčního nájmu, případně celou výši. Pokud tyto dvě dávky nájem nepokryjí, rozdíl se zaplatí z jiných sociálních dávek, například příspěvku na živobytí či příspěvku na děti, které jsou určeny k jiným účelům, než na placení nájemného. Dle Koncepce sociálního bydlení ČR není systém sociálních dávek určených na bydlení efektivně využíván a stávající schéma dávek na bydlení je také problematické z toho důvodu, že některým příjemcům po zaplacení nákladů na bydlení nezůstává žádná částka na živobytí. Přístup státu k řešení sociálního bydlení je založen pouze na finančních příspěvcích určených ke zvládnutí nákladů na bydlení. „*Sociální dávky na bydlení sice mohou pomoci řešit problém finanční dostupnosti bydlení, nemohou jej však samy vyřešit a nemohou vyřešit problém znevýhodnění.*“ (MPSV, 2014, s. 72).

Majitelé ubytoven jsou si také vědomi, že sociálně slabí občané se spokojí s méně kvalitním ubytováním za vyšší ceny, jelikož nemají jinou možnost. Ubytovny sice splňují parametry krátkodobého ubytování, jejich vhodnost pro dlouhodobé ubytování například rodin s dětmi, je však pochybná.

---

¹ pozn. **Doplatek na bydlení** - dávka pomoci v hmotné nouzi, která společně s vlastními příjmy občana a příspěvkem na bydlení ze systému státní sociální podpory pomáhá uhradit odůvodněné náklady na bydlení (více na <https://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/bydleni>).

Z Analýzy sociálně vyloučených lokalit z roku 2015 vyplývá, že byl zaznamenán enormní nárůst počtu osob žijících v ubytovnách. „V roce 2008 bydlelo v jiné formě bydlení, kam patří i ubytovny, 7115 dospělých osob a 3912 dětí (celkem 11 027 osob), které pobíraly doplatek na bydlení. V prosinci 2014 už bydlelo v jiných formách bydlení celkem 28 600 příjemců doplatku na bydlení, to jest včetně společně posuzovaných osob 47 500 lidí. Z toho 27 000, včetně společně posuzovaných osob, bydlelo na ubytovnách. Mezi příjemci doplatku na bydlení v jiné formě bydlení jich celkem 7 300 mělo v péči nezletilé dítě, z toho 2 700 jich bydlelo na ubytovnách.“ (GAC, 2015, s. 12).

Ubytovny představují jakýsi přechodový stupeň mezi nájemním bydlením a bydlením v azylových domech či bezdomovectvím (Hruška, 2013, s. 8). Snopek v Platformě sociálního bydlení² dodává, že ubytovny jsou součástí problémů spojených s bezdomovectvím a nemohou tak fungovat jako jeho řešení. Největším problémem je, že v realitě fungují jako krizové řešení bezdomovectví, ale neposkytují kvalitní bydlení a sociální služby. Dočasné krizové ubytování by mohlo být ubytování spojené se sociální službou, kde by se splňovaly standardy sociálních služeb. To znamená, že tyto ubytování musí plnit určité funkce – odborně poradenskou, psychosociální, aktivizační a bezpečnostní (Snopek, 2014, s. 5). Dle Hradeckého žijí na ubytovnách osoby, které nemají jinou možnost bydlení. Tento typ ubytování nesouvisí se zákonem o sociálních službách (2007, s. 36).

Ubytovny v zásadě dělíme na městské a soukromé. Hlavní rozdíl mezi **městskou** a **soukromou (komerční)** ubytovnou je vlastnictví. Jak už název napovídá, vlastníkem městské ubytovny je město (obec), u komerční ubytovny se jedná o soukromého majitele.

Komerční ubytovny poskytují ubytování různým cílovým skupinám. Část ubytovny tak může sloužit dělníkům a část je určena pro rodiny s dětmi. Nicméně toto rozdělení není povinné a majitelé soukromých ubytoven ho můžou kdykoli změnit a přizpůsobit jej aktuálním potřebám. Jde tu především o co největší zisk z pronajímatelných bytových buněk (Hruška, 2013, s. 13). Ze špatné ekonomické situace sociálně slabých osob se tak do jisté míry stal byznys stojící především na ziscích majitelů ubytoven.

---

² pozn. **Platforma sociálního bydlení** - uskupení nevládních neziskových organizací, odborníků a zástupců veřejnosti věnujících se tématu sociálního bydlení a lidských práv. Reaguje na dlouhodobou absenci systémového a smysluplného přístupu k problematice sociálního bydlení.

Hradecký dodává, že komerční ubytovny jsou spojeny ještě s těmito riziky: samostatné rozhodování, absence sociální podpory, riziko ztráty ubytování ve finanční tísní a neexistuje tu návaznost na vyšší integrační stupně ubytování např. sociální byty (2007, s. 36).

Městské ubytovny jsou lépe přizpůsobeny dlouhodobému ubytování sociálně slabých občanů. Fungují zde sociální služby a pracuje se na jejich zpětném zařazení do společnosti. Tyto služby jsou pro obyvatele obvykle dokonce povinné. Nicméně ani městské ubytovny nedokážou obyvatele z právního hlediska dostatečně ochránit. K problematice se vyjadřuje i Pelíšková, která připomíná, že navzdory nedostatečnému právnímu zarámování těchto služeb v České republice, zde existují nejen ubytovny soukromé ale i městské ubytovny ve vlastnictví měst a obcí, které jsou většinou alespoň částečně provozovány jako sociální zařízení, nabízejí vhodné sociální služby, a jsou tak zařazeny mezi sociální a bytovou politiku obce (in Kuchařová, 2015, s. 56).

Setkáváme se s pojmem **sociální ubytovna**. „*Pojem sociální ubytovna označuje ubytovací zařízení, poskytující přechodné/dlouhodobé bydlení pro osoby s nízkými příjmy a vysokou zadlužeností, které jsou vzhledem k nedostatečným celkovým majetkovým a sociálním poměrům ohroženy chudobou a sociálním vyloučením a tyto poměry jim neumožňují získat byt k trvalému bydlení.*“ (Hruška, 2013, s. 13). Podle autora je sociální ubytovna využívána osobami, které nemohou získat byt k trvalému bydlení, kvůli jejich celkovým sociálním a majetkovým poměrům. Výjimku tvoří, a sociální ubytovnou tak nejsou, ubytovací zařízení, které slouží k cestovnímu ruchu, ubytování studentů a pracovníků. Jedná se o hotely, motely, penziony a ostatní ubytovací zařízení, např. koleje, internáty, kempy, bungalovy atd. (Hruška, 2013, s. 13).

Sociální ubytovny by se mohly stát součástí sociálního bydlení, a to jako jeden ze stupňů prostupného (vícestupňového) bydlení. Pokud ubytovaní zvýší své sociální dovednosti či změni názor na způsob svého bydlení, měli by mít možnost získat bydlení v běžném nájemním bytě (Pelíšková, Rohrerová, Dubnová, Šimková, 2012, s. 24).

Legislativní vymezení ubytoven můžeme najít v § 43 Vyhlášky č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby a § 2 Vyhlášky č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území. Dle těchto vyhlášek se ubytovacím zařízením myslí všechny budovy, kde je poskytováno ubytování a služby s tím spojené. Neřadí se tu však rodinné domy a domy určené pro rekreaci. Ubytovací zařízení se podle vyhlášky

dělí na hotel, motel, penzion a ostatní ubytovací zařízení. Ostatními ubytovacími zařízeními se rozumí zejména ubytovny, koleje, svobodárny, internáty, kempy a skupiny chat nebo bungalovů, vybavené pro poskytování přechodného ubytování.

Z vyhlášek tedy vyplývá, že ubytovna je v legislativním pojetí chápána pouze jako turistické přechodné a krátkodobé ubytování určené pro cestovní ruch. Toto ubytování ale v mnoha případech slouží jako dlouhodobé ubytování pro sociálně slabé osoby a v posledních letech i sociálně znevýhodněné rodiny s dětmi. Vznikl tak nový typ ubytovacího zařízení, který není v české legislativě definován. V současné době tak ubytovny fungují jako řešení mezi žádným přístřeším a nájemním bytem. Tyto ubytovny fungují paralelně jako alternativní ubytování k sociálním bytům, azylovým domům a noclehárnám.

Ubytovny nejsou legálně vymezené a vyplývá z toho spousta problémů. Dle Hrušky kvůli neexistenci přesného legislativního vymezení, města nemohou legálně kontrolovat, usměrňovat a ovlivňovat ubytovny. Vzhledem k definici ubytoven z vyhlášek, je nelze žádnými způsoby konkrétně zacílit, aby se tak nemusely upravit i další ostatní ubytovací zařízení, např. koleje, kempy, internáty apod. Právě legislativním rozlišením sociálních ubytoven od krátkodobých turistických zařízení by stát i obce dostaly pravomoc ovlivnit tento druh ubytování a definovat přesné technické, hygienické a sociální parametry, jejichž dodržování by ubytovaným zajistilo důstojné užívání ubytoven v dlouhodobém horizontu. V rámci změny legislativy je potřeba vymezit například minimální velikost pokojů, maximální počet osob v pokoji, sociální zařízení, prádelnu, kuchyň apod. (Hruška, 2013, s. 13-14).

1.1 Ubytovna jako specifická sociálně vyloučená oblast

Ačkoli nejsou oficiálně ubytovny vymezené jako sociálně vyloučené oblasti (SVO), rozhodně se vyznačují prvky sociálně vyloučené lokality. Tato podkapitola je tedy věnována charakteristice sociálně vyloučených oblastí a podobností mezi těmito lokalitami a ubytovnami.

Nejdříve je potřeba si vymezit, co znamená pojem sociální vyloučení, tj. exkluze. Zákon o sociálních službách definuje sociální vyloučení takto: „*vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace*“ (§3 Zákona 108/2006). K vymezení pojmu se vyjadřují i Brož, Kintlová a Toušek, dle

nich je sociální vyloučení „...proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny vytěsňovány na okraj společnosti, a je jim omezován nebo zamezen přístup ke zdrojům, které jsou dostupné ostatním členům společnosti. Mezi tyto zdroje řadíme především zaměstnání, bydlení, sociální ochranu, zdravotní péči a vzdělání“ (2007, s. 6).

Sociální vyloučení je chápáno jako proces, který vede obvykle k deprivaci ve více oblastech života, které se navzájem ovlivňují. Zahrnuje totiž nezaměstnanost, diskriminaci, sociální izolaci, materiální deprivaci, chudobu, frustraci a sociální utrpení. (Bourdieu, 1993 in Mareš a Sirovátka, 2008, s. 274). Dříve se týkal především materiálních nedostatků a zapomínal na příčiny či další jevy, které byly vyzorovány u lidí žijící na pokraji společnosti. Možná právě z důvodu, že základním (nikoli výlučným) rysem sociálního vyloučení je **chudoba**. Nicméně odborníci si po krátké době začali uvědomovat, že nejen kvůli chudobě se lidé ocitají ve vyloučených lokalitách (Brož, Kintlová, Toušek, 2007, s. 6). Dle příručky pro sociální integraci je základní charakteristikou sociální exkluze nahromadění důvodů (příčin), které vedou k životní krizi. Jsou jimi například ztráta zaměstnání, problémy s bydlením, dluhy, problémy s výchovou a vzděláváním dětí apod. Osoby ohrožené sociálním vyloučením se obvykle nepotýkají pouze s jedním problémem, jedná se o kombinaci vyskytujících se problémů (Švec, 2010, s. 5).

Sociálně vyloučenou lokalitou myslíme prostor, kde se vyskytují osoby, které mají společné znaky sociálního vyloučení. Většinou se nachází na okraji měst, ovšem není to pravidlem. Dle analýzy GAC může být vyloučenou lokalitou jednotlivý dům, kde žije několik rodin (*ubytovna*), ale někdy se jedná i o celou městskou čtvrť o stovce a více obyvatel. Tento prostor je místem, do něhož jsou vyloučení odkázáni, ale i místem, které se aktivně podílí na vyloučení. Ohraničení vyloučené lokality může být chápáno jako symbolické (vnímání lokality jako „špatné adresy“, „cikánské ulice“, „ghetta“ apod.), tak i fyzické (je-li lokalita oddělena od obytné zástavby průmyslovou zónou, silnicí, vodním tokem atd.). V obou případech si však tyto hranice uvědomují jak vyloučení obyvatelé, tak i obyvatelé žijící mimo ni (GAC, 2015, s. 10).

Nelze opomíjet, že problematika sociálně vyloučených oblastí souvisí především s etnicitou. Většina lidí nacházejících se ve vyloučených lokalitách patří k etnické menšině, především tedy k romské. Dle statistik na Romy připadá $\frac{3}{4}$ všech obyvatel žijících ve vyloučené lokalitě (Švec, 2010, str. 6). Dle Analýzy sociálně vyloučených oblastí nicméně přibývá lokalit, kde Romové tvoří většinu obyvatel, byť jsou tyto

vyloučené lokality stále v menšině. Přibývají obecně chudí, často nezaměstnaní lidé, jejichž životní situace je velmi podobná romské populaci (dluhy, problémy s výchovou a vzděláním dětí, jejich nízké vzdělání, apod.). Vedle nich také přibývá seniorů z většinové společnosti (2015, s. 12).

Vznik sociálně vyloučených lokalit úzce souvisí s postupným seskupováním sociálně slabých rodin do míst s nízkým standardem bydlení. Rodiny často nejdříve bydlí v nájmu v obecním či soukromém bytě na dobu neurčitou – poté se doba změní na určitou – až rodina dospěje k bydlení v nestandardních podmínkách (městské či soukromé ubytovny, azylové domy, sociální byty, „holobyty“ apod.). Trend v tomto sestupu v bydlení se děje velmi často a týká se čím dál většího počtu osob. Opačný směr (tedy zlepšování bytových podmínek) probíhá ojediněle (GAC, 2006, s. 28).

Mareš dodává, že vznik těchto lokalit často podporuje i sociální politika státu, na základě níž jsou soustřeďováni chudí lidé do jedné lokality. Takto se vytváří prostředí jednolitého charakteru, v němž chybí lidé, kteří by byli schopni být ostatním obyvatelům příkladem v životních strategiích, pomocí nichž lze čelit vyloučení (2000, s. 292).

Nízká kvalita bydlení je typickým znakem ubytoven a také sociálně vyloučených lokalit. Jedná se zejména o: méně kvalitními domy; nedostatečně vybavené byty (sociální zařízení je často mimo prostory bytu; teplá voda je nedostupná v některých lokalitách a elektřina také není samozřejmostí); technické podmínky bytu nevyhovují standardům (hlavně střechy, omítky, sklepy atd.); lokality nemají vyhovující hygienické podmínky (plísňe, šváby, štěnice apod.); jsou často pronajímány za vysoké ceny (zejména soukromé ubytovny); domy jsou často přeplněné, bydlí v nich vyšší počet osob než by bylo úměrné velikosti obydlí (GAC, 2006, s. 30).

Ubytovny oficiálně nejsou vyloučenými oblastmi, nicméně pokud se podíváme na charakteristiku sociálně vyloučených oblastí, zjistíme, že **ubytovny se rozhodně vyznačují prvky sociálně vyloučené lokality, a to ve velkém množství**. Problémem v definování ubytoven jako SVO je fakt, že v tomto typu ubytování mohou žít i osoby, kterých se sociální vyloučení nemusí týkat, například dělníci dojíždějící do práce apod.

1.2 Problematika ubytoven

Dle Snopka nejsou ubytovny řešením krizové bytové situace, jsou naopak součástí problému, který je potřeba řešit pomocí komplexního souboru nástrojů. Je důležité odmítnout zastaralý názor, že ubytovny jsou dobrým řešením pro skupinu obyvatelstva, která nemá schopnost udržet si standardní bydlení (Snopek, 2014, s. 10-11). **Existují totiž zásadní problémy spojené s ubytovny:**

V ubytovnách se soustřeďuje množství sociálně vyloučených osob a rodin vázající na sebe negativní jevy, které ovlivňují okolí. Ubytovny by měly plnit roli krizového či přechodného ubytování, nicméně tomu tak většinou není. Pro mnoho rodin se ubytovny stávají dlouhodobým ubytováním, jelikož na běžné nájemní bydlení nedosáhnou (Snopek, 2014, s. 10-11).

Charakteristickým znakem ubytoven je nižší právní ochrana. Ubytování je založeno na krátkodobých smlouvách, osobám žijícím na ubytovnách hrozí možnost okamžitého vypovězení bez náhradního bytu či příbytku. Smlouvy o ubytování či nájemní smlouvy jsou sepsány tak, aby co nejvíce vyhovovaly potřebám majitele. Dle příručky pro sociální začleňování „*nedostatečné právní jistoty v bydlení (krátkodobé smlouvy, bydlení bez smlouvy, nájmy neodpovídající smlouvám atd.) vedou ke zvýšení vykořeněnosti a následně k vyššímu riziku postupné devastace jak bytového fondu, tak veřejných prostor a prostranství*“ (Švec, 2010, s. 15).

Současný sociální systém a legislativa nepřímou napomáhají „obchodu s chudobou“. Ubytovny mohou vzniknout ze dne na den a stejně tak rychle zaniknout, není nikde vymezené, co je sociální ubytovna a za jakých podmínek je možné toto ubytování poskytovat. V roce 2017 došlo k novelizaci zákona o hmotné nouzi. *Obce mají možnost vyčlenit území se zvýšeným výskytem nežádoucích sociálních jevů.* Jedná se sociálně vyloučené lokality, v mnoha případech i ubytovny. Některá města již tyto zóny označila. Občané, co v těchto zónách již žijí, své doplatky dostanou, nově přistěhovaní však ne. Zastánci této novelizace tvrdí, že je díky němu možné zabránit vzniku a rozšiřování ghatt i „obchodu s chudobou“. Podle organizací na pomoc lidem v tísní ale nová pravidla chudobu a negativní jevy nezmírní, ale ještě prohloubí (Vopálenská, 2017). V červnu téhož roku se snížila částka doplatku na bydlení vypláceného do ubytoven a jiných než obytných prostor z 90% maximálních nákladů na 80%, ačkoli

„bylo už z prvního snížení této dávky v roce 2015 zřejmé, že to na obchod s chudobou žádný dopad nemá“ (Šimáček, 2018).

Dle Analýzy GAC se *osoby žijící na ubytovnách stávají oběťmi stigmatizace*. Často jsou veřejností nazýváni jako „neplatiči“, „nepřízřusobiví občané“ či „sociálně slabí“. Do ubytoven jsou totiž nejčastěji umísťováni neplatiči nájemného, pro něž se jedná o náhradu ubytování po výpovědi z nájmu. Nicméně nejen neplatiči žijí na ubytovnách. Žijí zde například lidé, kteří byli vystěhováni z bytu v havarijním stavu a ubytovnu chápou jako dočasné přístřeší. V realitě zde ovšem zůstávají až několik let. Také jsou zvláště pro mladé romské rodiny jedinou možností, jak se osamostatnit. Do životní krize se může dostat každý člověk. Bez ohledu na to, jak se do takového zařízení lidé dostali, je k nim přistupováno jako k „neplatičům“ (GAC, 2006, s. 32).

Na ubytovnách nemají jednotlivé ubytovací jednotky k dispozici vlastní sociální zařízení a kuchyni. *Obydlí, jež neposkytují dostatek soukromí a nezávislosti, neumožňují stabilní život a rozvoj* (Snopek, 2014, s. 14). Nucené sdílení společných prostor může vést ke konfliktům mezi ubytovanými. Mnoho ubytoven nesplňuje ani základní hygienické parametry. Normální situací mohou být dvě toalety pro desítky ubytovaných.

Dle Snopka jsou ubytovny zvláště nevhodné pro dlouhodobé bydlení rodin s dětmi. Život v těchto ubytovacích zařízeních nepřestavuje kvalitní prostředí pro přípravu dětí na vyučování. To se poté negativně podepisuje na jejich školním prospěchu. *Ubytovny nejsou nejen vhodným prostředím pro rodiny s dětmi, ale také pro ženy*. Necítí se zde bezpečně, na ubytovnách dochází k sexuálnímu obtěžování a násilí na ženách (Snopek, 2014, s. 11).

Ubytovny mohou být *zdrojem mnoha infekčních onemocnění*. Pobyt zde s sebou tedy nese zdravotní rizika. Analýza ubytoven na Ostravsku ukázala, že se v ubytovnách mohou vyskytnout mj. tyto nemoci: hepatitida typu A, úplavice, svrab a štěnice (Vzájemné soužití, 2013, s. 33).

Na rozdíl od azylových domů se osobám v ubytovnách automaticky nedostává sociálních služeb, ačkoli se jedná o lidi, kteří by je potřebovali. Majitelé ubytoven někdy dokonce zabraňují sociálním pracovníkům, včetně pracovníkům z OSPOD ve vstupu do objektu pomocí vrátných najatých z bezpečnostních služeb (Snopek, 2014, s. 11).

Ubytovací či domovní řády jsou častými regulacemi života na ubytovnách. *Tyto řády zasahují do soukromého života obyvatel a hraničí s ponižováním.* Výjimkou není přítomnost mříží na dveřích a oknech a také důmyslný kamerový systém, který hlídá, zda jsou pravidla dodržována. Mezi taková pravidla například patří zákaz vodění si návštěv (nebo je potřeba je předem nahlásit). Majitel ubytovny má neomezený přístup do bytů a kontrolu provádí neohlášeně. Dohled nad dodržováním řádu také může provádět správce/vrátný, kterého si najal majitel. Dle terénních pracovníků, ale i samotných obyvatel, je tento způsob bydlení nedůstojný a podobá se podmínkám v nápravných zařízeních (GAC, 2006, s. 29-30).

Lidé žijící v ubytovnách opakovaně *migrují mezi různými ubytovny*, což má pak zvláště na děti negativní dopady v podobě zhoršeného prospěchu a ztráty sociálních vazeb (vrstevníci). Pro rodinu a také jednotlivce to znamená především ztrátu kontaktu s pracovníky sociálních služeb (Snopek, 2014, s. 11).

Dle závěrečné zprávy o ubytovnách na Ostravsku *nejdou obyvatelé ubytoven právně chráněni* (Vzájemné soužití, 2013, s. 17). Smlouvy o ubytování jsou uzavírány na krátkou dobu (většinou jeden měsíc), kdykoli po skončení smlouvy se mohou celé rodiny ocitnout na ulici bez náhradního ubytování.

Bydlení na ubytovnách je nepřiměřeně drahé, cena mnohdy překračuje obvyklé (tržní) ceny, za které se nabízí nájemní byty ve stejné oblasti. Někteří argumentují, že ubytovny do ceny za ubytování zahrnují další služby, není tomu ale tak. Některé ubytovny nejsou ani udržovány v obyvatelném stavu, v některých ubytovnách se musí platit za rámec měsíční platby např. za použití pračky, sporáku v kuchyni, či za souhlas s užíváním vlastní elektroniky v ubytovacích jednotkách nebo za možnost návštěv (Snopek, 2014, s. 11).

Osoby žijící na ubytovnách tento typ bydlení neupřednostňují. Žijí na ubytovně, jelikož musí a nebydlí zde dlouhodobě z vlastní vůle. Dle Snopka naprostá většina lidí bydlících v těchto zařízeních touží po klasickém nájemním bydlení. Šance na získání nájemního bydlení jsou pro ně často mizivé. Výjimečně se lze setkat s osobami, které preferují ubytovny před nájemním bydlením. Je to však z důvodu, že je v nabízených nájemních bytech menší kvalita obydlí než v ubytovnách, nebo ze strachu z rizik spojených s nájemním bydlením (Snopek, 2014, s. 11).

Ubytovny jsou někdy chápány jako nižší stupeň tzv. tréninkového bydlení, nejedná se však o vhodné prostředí. Obyvatelé si tu nevytvářejí a neosvojují potřebné kompetence k samostatnému bydlení. U dětí můžeme tento jev vyzorovat ve fenoménu „dětí z ubytoven“. Tyto děti se často sami v dospělosti vracejí bydlet do ubytoven s vlastními rodinami. **Dětem z ubytoven chybí kultura bydlení** (Vzájemné soužití, 2013, s. 33). Neznají, jaké to je žít v běžném bytě, čerpají z toho, co znají, co oni mají zažité jako „normální“. Přebírají vzorce bydlení (i chování) od svých rodičů a pojmají je za své. Dle Snopka je možné „trénovat“ bydlení pouze v bytech, ne na ubytovnách. Sociální život na ubytovně vyžaduje jiné kompetence než život v samostatném bydlení (2014, s. 11).

Organizace Vzájemné soužití a jejich analýza představuje problém v podobě *vrůstajícího fenoménu dlouhodobého života v ubytovnách*. Jsou zaznamenány případy, kdy se rodiny, kterým se podaří najít samostatné bydlení, vrací zpět do ubytoven. Točí se v kruhu. Rodina pravděpodobně není schopná samostatně žít, neví jak. Najednou jsou odděleny od komunity, kterou znají, mají více povinností a raději se vrací zpět na ubytovnu. Tento trend má především dopad na mladou generaci (2013, s. 32-33).

Největším problémem se zdá být nepřítomnost zákona o sociálním bydlení. Platforma pro sociální bydlení vypracovala dokument zvaný *Koncepce sociálního bydlení v České republice 2015-2025*, která byla návrhem pro nový zákon. Tato koncepce sice byla vládou schválena, ale se spoustou výhrad ze strany vládních stran a v současné době tzv. „spí“. Pravděpodobným důvodem je potíž v rozdělení pravomocí, a tudíž zodpovědnosti obcí a státu. Ani jedna strana nebyla ochotná být plně zodpovědným aktérem a vykonavatelem sociálního bydlení v konkrétních obcích, nedošlo tedy ani ke kompromisu. *„Bytová politika musí být prováděna ve vzájemné součinnosti na úrovni státu a územních samosprávných celků, jinak nemůže být efektivní“* (MPSV, 2014, s. 63).

1.3 Obyvatelé ubytoven

Některé skupiny osob jsou ohrožené více než jiné. Fakticky řečeno se jedná o tyto skupiny lidí: nedostatečně vzdělané osoby, lidé s mentálním či fyzickým postižením, osoby dlouhodobě či opakovaně nezaměstnané, lidé trpící nějakým druhem závislosti, senioři žijící sami, imigranti a příslušníci menšin (národnostních, sexuálních, etnických

apod.), nebo osoby, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci a neví, jak z ní ven (Kaleja, 2015, s. 10).

Příčiny, proč se lidé ubytovávají na ubytovnách, jsou různorodé. Realitou je, že existuje velký počet lidí, kteří si z různých důvodů nedokážou najít či udržet nájemní bydlení. Důvodem může být neinteresovanost soukromých pronajímatelů či obcí byt pronajmout z obav z případného rizikového chování nájemce. Potencionální nájemci také nejsou schopni zajistit podmínky a nároky plynoucí z nájemní smlouvy. Příčinami, díky nimž lidé žijí v ubytovacích zařízeních, je celý komplex sociálních jevů (ÚÚR, 2012, s. 3). Patří mezi ně například nedostatek finančních prostředků, vysoká zadluženost, problémy týkající se dodržování nájemní smlouvy a příslušnost k romské menšině.

Dle zprávy občanského sdružení Vzájemné soužití (2013, s. 15) a Platformy pro sociální bydlení (Snopek a kol., 2014, s. 6-7), jsou hlavními důvody:

- Neochota pronajímatelů (obcí i soukromých) jim byt pronajmout. U obecních bytů je problémem, že mnoho rodin se v minulosti dostalo do finanční a dluhové pasti a dluží na nájemném u obecního bytu. Z tohoto důvodu nemají tyto osoby nárok na přidělení dalšího bytu v obci. Podobná situace je i se soukromými byty, vlastníci mohou zjistit, jestli je daná osoba dlužníkem.
- Zvyšuje se finanční nedostupnost bydlení, nájem a platby za služby spojené s ubytováním stále rostou.
- Obava pronajímatelů z rizikového chování případného nájemce.
- Diskriminace v přístupu k bydlení, pronajímatel nechce vzít do podnájmu rodinu romského etnika, především mnohočetnou rodinu s více dětmi. I když poškozený použije Antidiskriminační zákon³ a druhou stranu zažaluje, bydlení mu to nezajistí.
- Snižuje se počet bytů, roste počet lidí bez domova a lidí jinak vyloučených z bydlení. Lidé vyloučení z bydlení podle Evropské typologie bezdomovectví (ETHOS) nejsou pouze osoby zjevně bez domova (tedy bez přístřeší) ale také osoby, jež užívají nejisté nebo nevyhovující bydlení.

---

³ pozn. **Antidiskriminační zákon** – neboli Zákon č. 198/2009 Sb. *Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů*. Zákon vypočítává tzv. zakázané diskriminační důvody (rasa, etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientace, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víra či světový názor).

- Nájemní vztah se všemi důsledky vyplývajícími z tohoto právního vztahu nevyhovuje těmto osobám, např. proto, že na ně klade vysoké nároky, které nejsou schopni plnit (nezadluženost, vysoká kauce apod.).

Pokud bychom pracovali s tezí, že ubytovna je příbuznou sociálně vyloučených lokalit, mohli bychom nabídnout pohled na důvody, proč se lidé dostávají na ubytovny, z klasického pohledu **vnitřních a vnějších příčin sociálního vyloučení**. Vnějšími příčinami sociálního vyloučení rozumíme takové jevy, které jdou mimo kontrolu vyloučených osob. Nemohou je tedy ovlivnit, nebo jsou obtížně zvládatelné. Jsou dané širokými společenskými podmínkami či je zapříčinili lidé, kteří se nacházejí mimo sociálně vyloučenou oblast. Příčiny, které jsou důsledkem jednání konkrétních osob, se nazývají vnitřní vlivy. Svým jednáním tito lidé mohou způsobit sociální vyloučení nebo se v něm udržovat. Vnitřní příčiny jsou v přímém spojení s vnějšími a vzájemně se ovlivňují. Jedná se především o neschopnost hospodařit s penězi; ztráta pracovních návyků při dlouhodobé nezaměstnanosti; tendence uspokojit momentálními potřebami, které pramení z frustrace a slabá motivace řešit problémy spojené se současným životem (Brož, Kintlová, Toušek, 2007, s. 8).

Většinou se ale jedná o kumulaci výše uvedených problémů, kvůli kterým nejsou sociálně slabé osoby schopni najít a udržet si nájemní bydlení. Bydlení v tomto typu ubytovacího zařízení poté představuje často jedinou variantu před zjevným bezdomovectvím a životem na ulici (Vzájemné soužití, 2013, s. 15).

Obyvatelé ubytoven se často řadí do kategorie skrytého či potenciálního bezdomovectví. Podle Hrušky lze bezdomovce dělit dle vnějších znaků (celkový životní styl a způsob vystupování na veřejném prostoru) do tří skupin (2012, s. 7-8). První skupinou je **bezdomovectví zjevné**, jímž myslíme stav, kdy osoby žijí ve veřejných prostorech nebo venku (na ulicích, v parcích, v automobilech, na nádraží, ve squatech atd.) a osoby, které nacházejí přechodné ubytování v noclehárnách a azylových domech. Jak naznačuje název, **skryté bezdomovectví** je stav, kdy osoby žijí jako bezdomovci, ale není to očividné „na první pohled“. Pro tyto lidi jsou typické časté změny místa přespávání. Také je charakteristické, že nevyhledávají sociální služby a často si ani neuvědomují, že spadají do kategorie bezdomovectví. Jedná se o lidi, kteří například přespávají u přátel a známých či bydlí v komerčních ubytovnách určených pro krátkodobé bydlení. **Bezdomovectví potenciální** je situací, kdy osoby žijící v nevyhovujícím obydlí nebo v nejistých podmínkách. Jedná se např. o osoby

žijící ve vyloučených lokalitách, kterým hrozí okamžité vystěhování a ztráta obydlí. Dále se jedná také o lidi propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody nebo mladé lidi, kteří vycházejí z dětských domovů (Hruška, 2012, s. 8).

Velmi problematické je bezdomovectví matek s dětmi. Je typické svou formou: matky nežijí na ulici, ale v nebezpečných či nevyhovujících podmínkách. Typickým znakem těchto matek je chronická chudoba a sociální vyloučení. Otec dětí většinou nejeví o své děti zájem, nepodílí se ani na finančním zabezpečení dětí. Nejmarkantnějšími příčinami a důsledky bezdomovectví, jimiž si procházejí i děti, jsou dlouhodobá dysfunkčnost rodiny, chudoba, nerovnost a sociální vyloučení. Bezdomovectví zasahuje do bio-psycho-sociálního vývoje dítěte. Tento jev je doprovázen nepříznivými podmínkami, které brání v uspokojování potřeb dítěte v takové míře, že ohrožuje jeho socializaci (Homolková, s. 3).

Dle dokumentu MPSV O sociálním začleňování není již bezdomovectví v současné době vnímáno jako „přespávání na ulici“, ale jako „*komplexní, dynamický a diferencovaný proces již od ohrožení ztrátou bydlení až po návrat do standardního, trvalého a nesegregovaného bydlení*“ (2014, s. 40). Hradecký uvádí ve své zprávě z roku 2012 (s. 76), že se odhaduje před 100 tisíc osob ohrožených bezdomovectvím. Bezdomovství je ale dynamický jev, proto je velmi obtížné zjistit, kolika počtu osob se tento fenomén ve skutečnosti týká.

Dle studie ETHOS (neboli Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR) lze stav bezdomovectví rozdělit do čtyř kategorií:

- 1) **bez přístřeší** (*roofless*) – osoby přežívající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorách bez možnosti ubytování. Lidé nedisponují obvyklým bydlištěm, využívají nízkoprahové noclehárny.
- 2) **bez bytu** (*houseless*) – navzdory k přístupu k nouzovému ubytování nebo dlouhodobým pobytům v institucích může dojít k označení určitých osob za bezdomovce kvůli nedostatku vhodné podpory, která by usnadnila a vedla k sociální reintegraci (Hradecký a kol., 2004, s. 6). Jedná se například o azylové domy a domy na půl cesty.
- 3) **bydlení v nejistých podmínkách** (*Living in insecure accommodation*) – stav, kdy osoby přechodně bydlí u příbuzných nebo přátel. Osoby v nezákonně

obsazené budově/pozemku, osoby vypovězené z nájemního bytu nebo ohrožené vystěhováním z vlastního bytu a v osoby ohrožené domácím násilím.

- 4) **bydlení v nepřiměřených podmínkách** (*Living in inadequate accommodation*) – stav, kdy osoby žijí v provizorních a neobvyklých stavbách, žijí v nevhodném bydlení, nebo osoby žijící v přelidněném bytě.

Dle Průdkové a Novotného je bezdomovcem osoba, kterou z rozličných důvodů postihlo sociální vyloučení a ztráta bydlení, nebo která je touto ztrátou ohrožena, žije na veřejném prostranství či v nepřiměřených anebo riskantních podmínkách.

Bezdomovec je však především člověk bez domova (2008, s. 10).

Proto si Evropská observatoř bezdomovství určila tři domény, které tvoří domov, a jejichž nepřítomnost může být považována za stav bezdomovství. Mít domov může být chápáno z pohledu *fyzické domény* jako mít slušné obydlí (prostor), způsobilé k naplňování potřeb osoby či rodiny; mít možnost udržovat si společenské vztahy a soukromí, tedy *sociální doména* a z pohledu *právní domény* mít výlučné vlastnictví, jistotu v užívání věci a právní nárok (Hradecký, 2007, s. 11).

Pokusíme se vztáhnout tyto domény na ubytovny. Co se týče fyzické domény, tak osoby žijící na ubytovnách mají prostor k bydlení, ale většinou se nejedná o prostor, který by zajišťoval naplňování potřeb ubytovaných. Mnohdy v ubytovacích jednotkách žije více osob než by mělo, žijí ve stísněných podmínkách. Dle sociální domény má mít člověk nárok na soukromí. V ubytovnách je těžké mít soukromí, když sociální zařízení a kuchyně jsou jedny na patro a například v jednom pokoji žije vícečetná rodina. Jedincům a rodinám v ubytovnách chybí právní jistota, smlouvy jsou uzavírané na krátkodobé bydlení bez výpovědní lhůty a nároku na náhradní bydlení. Klienti ubytoven jsou tedy v neustálém stresu, aby včas zaplatili částku na ubytování. Dle těchto domén tedy nemůžeme ubytovny považovat za plnohodnotný domov (Vzájemné soužití, 2013, s. 17).

1.4 Vliv prostředí na jedince

Jak jsme si popsali v předchozím textu, ubytovny jsou specifickým prostředím, které sice nespadá pod označení sociálně vyloučené oblasti oficiálně, nicméně vykazuje všechny její znaky. Zde se budeme věnovat konceptu prostředí a jeho místu v životě člověka.

Pojem prostředí je pojmem známým, rozšířeným a všeobecně používaným. Objevuje se v různých společenských i přírodních vědách. Vždy se jedná o předměty či jevy existující kolem nás, nezávisle na našem vědomí. Týká se určitého prostoru, objektivní reality. Ve většině definic se uvádí, že tento prostor vytváří podmínky pro život, pak mluvíme o životním prostředí. Máme-li na mysli život člověka, poté vstupují do popředí vedle základních přírodních faktorů (atmosféra, fauna, flora, apod.) také podmínky společenské a kulturní. „*Prostředí člověka zahrnuje vedle hmotných předmětů nezbytné vztahy, tedy vedle materiálního systému duchovní systém, tj. prvky jako věda, umění, morálka ap.*“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 99).

Životní prostředí člověka lze vymezit jako tu část prostoru, s níž je jedinec ve vzájemném působení, tj. na člověka působí a ovlivňuje ho svými podněty, determinuje jeho vývoj a on na tyto podněty reaguje, adaptuje se a také aktivně prostředí svou činností mění (Kraus, Poláčková, 2001, s. 99). Prostředí působí na jedince prostřednictvím interakce, která může mít různou podobu, např. interakce s lidmi, neživými objekty či dokonce kontakt se symboly. Zkušenosti, které dítě získá, ho poté determinují a určují jeho nejen psychický vývoj, ale také jeho sociální vyspělost. Zkušenost, tzv. učení mohou člověka ovlivňovat pozitivně i negativně (Vágnerová, 2012, s. 16).

K této problematice se vyjadřuje i Rabušicová, Kalmanová a Pevná v rámci jejich výzkumu O mezigeneračním učení z roku 2011. EAGLE⁴ definuje mezigenerační učení jako „*proces, jehož prostřednictvím získávají jedinci všeho věku dovednosti a znalosti, ale také postoje a hodnoty, a to z každodenních zkušeností, ze všech dostupných zdrojů a všemi způsoby v jejich vlastních „žitých věcech“*“ (Hatton-Yeo, 2008 s. 3 in Rabušicová, Kalmanová, Pevná, 2011, s. 164). Cherri ve svém výzkumu zjistila, že rodiče předávají svým dětem především životní pohledy a zkušenosti, morálku a hodnoty, také způsoby chování (2008, s. 297). Dle Dostojevského je dítě v důsledku chudoby a sociální exkluze, ve které vyrůstá, značně deprivováno. Dítě cítí svoji neplnohodnotnost a méněcennost a v takovém prostředí dítě přebírá vzorce chování a napodobuje, spíše tedy v negativním charakteru (Kaleja, 2014, s. 56).

Dle Vágnerové je důležité pro správný vývoj dítěte **fyzické prostředí**. V tomto prostředí, pokud je stabilní, strukturované a předvídatelné, se jedinec učí, jaké zákonitosti zde platí. Z hlediska psychického vývoje dítěte je nejdůležitější

---

⁴ pozn. Projekt *European approaches to inter-generational lifelong learning*

sociokulturní prostředí, resp. sociokulturní faktory. Podněty tohoto druhu přispívají k rozvoji určitých specifických lidských projevů, jako je například schopnost autoregulace vlastního chování dle norem společnosti či verbální komunikace. Tomuto jevu se říká *socializace*, první zkušenost se socializací má dítě v rodině. Díky tomuto jevu, se v jedinci vytvářejí chtěné způsoby chování (Vágnerová, 2012, s. 16).

Matoušek hovoří v souvislosti s prostředím o **ohrožení dítěte nevyhovujícími podmínkami pro život**. Základními typy závažných ohrožení dítěte jsou totiž nevhodné životní podmínky, zanedbávání, týrání a zneužívání. Zdrojem nepříznivých vlivů mohou být podmínky, v nichž rodina žije. V bytě se například netopí, dítě nemá dostatek jídla a oblečení. Pokud je tento stav způsoben extrémní chudobou rodiny, je spíše vhodné mluvit ne o zanedbávání ale o životě v nevyhovujících podmínkách, protože v ní žijí všichni rodinní členové a na všechny to má nepříznivý vliv. Život rodiny v extrémní chudobě představuje pro děti komplex ohrožujících vlivů. Dítě nemusí jen strádat v základních potřebách, může mít špatné podmínky pro své vzdělávání, nemusí mít kvalitní zdravotní péči a může být vystaveno dalším jevům souvisejícím s prostředím, jako jsou sociálně patologické jevy (Matoušek, 2014, s. 93).

Prostředí, ve kterém člověk vyrůstá, má vliv tvorbu jeho osobnosti. Prostředí má úlohu i ve výchovném procesu. Mohli bychom říci, že tyto role, či funkce, jsou dvě (Kraus, 2014, s. 2014):

- **Situační funkce** – každá výchovná situace se koná v konkrétním prostředí, které tvoří jakousi kulisu (např. hřiště, školní třída). Prostředí může tuto situaci ovlivnit pozitivně, negativně či neutrálně. Pokud si to vztáhneme na cílovou skupinu – matka žijící s dítětem na ubytovně mu poručí, aby se šlo pořádně umýt, že je špinavé. Sprchy přitom můžou být jenom jedny na patře a mohou být plné, nemusí zrovna téct teplá voda a je pro něho nebezpečné, aby šel sám.
- **Výchovná (formovací) funkce** – konkrétní prostředí velmi mocně determinuje jednání a podílí se na tvorbě osobnosti. Jinak se dítě může chovat na hřišti či doma.

To, jestli prostředí ovlivňuje jedince a rozvoj jeho osobnosti, bylo předmětem úvah a diskuzí po celá staletí. „*Dnes již nikdo nepochybuje o tom, že prostředí, do kterého se rodíme, ve kterém vyrůstáme a žijeme, v nás zanechává zřetelné stopy a v nějaké míře (to bude individuální a závislé na dalších okolnostech) nás poznamenává a ovlivňuje*“ (Kraus a Poláčková, 2001, s. 103).

2 RODINA

Nejdříve je potřeba vymezit si pojem rodina a další pojmy, které s ní souvisejí. Fungující rodina je jedinečnou sociální skupinou, která zajišťuje pro všechny její členy prostor, kde dochází k vytváření postojů, hodnot a norem. Ovlivňuje člověka po celý jeho život a v dětství ho může vytvořit tím, kým jednou bude.

2.1 Rodina a její funkčnost

Rodina je primární skupinou, v níž se formuje osobnost dítěte a v níž prožíváme všechny fáze našeho života. Rodina je v první řadě instituce, kterou formuje civilizace, kultura a společnost. Rodina je základ společnosti a je hlavním činitelem socializace jedinců (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 11). Jedná se o faktor významný k formování osobnosti mladého člověka. Rodina je ideální místo pro stimulaci příznivého rozvoje dětí, je zázemím, kde děti prožívají solidaritu, přátelství, lásku, pochopení a pocity bezpečí, rodina je tedy především domovem (Kraus, 1999, s. 122).

Rodinu například definuje i Odehnal. Dle autora je rodina „*jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu i praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoje k personálnímu okolí, sobě samému i společnosti obecně*“ (1984, in Výrost a Slaměník, 1998, s. 304).

Rodina je nejvýznamnější sociální skupinou, kde jsou všechny členové ve vzájemné interakci, ovlivňují se a přizpůsobují se sobě. Rodina poskytuje základní zkušenosti, které ovlivní způsob, jak bude dítě chápat a reagovat na určité skutečnosti. Pro dítě je rodina důležitým zdrojem informací a prostředím, které by mělo sloužit jako citové zázemí, plné jistoty a bezpečí. Rodina dítě ovlivňuje biologicky i sociálně. Rodiče mají více či méně podobné dispozice jako děti, jejich vývoj je závislý na vzdělanosti a osobnosti rodičů (Vágnerová, 2012, s. 18).

V současné době je složité definovat pojem rodina. Dle Matouška a Pazlarové dostává tradiční pojetí rodiny široký a neostrý význam. V našich společnostech se vyskytuje

hned několik forem rodinného soužití zahrnující všechny „*myslitelné kombinace biologického příbuzenství, legalizovaných i nelegalizovaných vztahů mezi dospělými i mezi dospělými a dětmi či mezi samotnými dětmi*“ (2014, s. 13). Beck tvrdí, že současná společnost je riziková a předpokládá existenci bez rodin a dětí. Dochází zde ke kolizi mezi láskou, rodinou, osobní svobodou a jedinec potřebuje být nezávislý, aby mohl naplnit všechny požadavky. Proto je moderní společnost chápána jak společnost jedinců a nikoliv rodin, a proto tvrzení, že rodina je základní stavební buňka společnosti, přestává být platné (1986, in Kraus, 2014, s. 121). K tomuto názoru se kloní i Matoušek a Pazlarová, podle nichž se zdá v našem typu společenství nejvhodnější mluvit ne o rodině ale o rodinném soužití lidí (2014, s. 13).

Rodina sama o sobě zajišťuje mnoho činností. Zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, učí je morální postoje, usměrňuje je, chrání a podporuje. Funkce rodiny nezůstávají strnulé a neměnné, stejně jako se průběhem času mění společnost, mění se i rodina. Jejich obsah se přetváří, některé funkce ztrácejí význam, jiné naopak nabírají na důležitosti (Stášová in Kraus, Poláčková, 2001, s. 79). I když se funkce rodiny mění, představíme si tyto tradičně pojaté:

1. Reprodukční (biologická) funkce

Tato základní funkce má význam pro společnost jako celek; tak i pro jedince, kteří rodinu tvoří. Společnost musí zabezpečit stabilní reprodukční základnu, aby nezanikla. Volí proto nástroje populační politiky. Nástrojem tlumící populační růst je restrikce (např. v Číně) a naopak nástroj stimulace má za úkol zvýšit porodnost (např. v Evropě). Význam pro jednotlivce je pak viděn především v uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb, ale také v potřebě pokračování rodu každého jedince (Kraus, 2014, s. 133).

V procesu historického a společenského vývoje zaznamenala tato funkce velké změny. V naší společnosti se začíná uplatňovat model, podle něhož se rodí jen tolik dětí, kolik rodina vzhledem ke svým možnostem pokládá za přiměřené. Změny v této funkci si všímá i Výrost se Slaměnkem, dle autorů je v posledních letech stále méně pohlíženo na rodinu jako významnou biologickou strukturu, která má sloužit k zajištění lidského rodu, potřeb dítěte a jeho zdravého vývoje. Rodina je stále více chápána jako sociální

struktura, kde dochází k naplňování potřeb jejich členů (Výrost a Slaměník, 1998, s. 326). Ten nejvýznamnější problém ale tkví v úpadku porodnosti ve vyspělých zemích a pomalému stárnutí a vymírání populace.

2. Ochranná (zaopatřovací) funkce

Tato funkce spočívá především v zabezpečení životních potřeb (hygienických, biologických, ubytovacích, zdravotních,...) všech členů rodiny, nejvíce dětí. Na této funkci se z části podílí stát, ve formě důchodového pojištění, nemocenské, očkování nebo povinných preventivních prohlídek apod. Před rokem 1989 se stát podílel větší měrou než je tomu dnes. Rodiny jsou více zainteresovány a přebírají čím dál více zodpovědnosti za starost o členy rodiny (starý, postižený, nemocný nebo jinak handicapovaný člen rodiny). Rodina, především neúplná, tuto situaci poté obtížně zvládá, což se poté velmi často promítá do života dětí (Kraus, 2014, s. 134-135).

Tato funkce rodiny je tou, která má zabezpečit rodině základní životní potřeby. Pokud bychom měli vztáhnout tuto konkrétní funkci na cílovou skupinu práce, je to právě tato funkce, kterou rodiny vykonávají na prvním místě. Zahrnuje tedy ochranu dětí před škodlivými jevy a zabezpečuje ochranu zdraví dětí. Rodiče mají povinnost zaopatřit děti, jejich bydlení, výživu, oblečení a postarat se o ně v případě nemoci. Tato funkce je velmi důležitá pro správný rozvoj dětí. Rodina by měla být především místem bezpečí, lásky a jistoty.

3. Ekonomická (materiální) funkce

Rodina je chápána jako důležitý prvek v rozvoji ekonomie ve společnosti. Členové rodiny se zapojují do výrobní či nevýrobní oblasti v rámci profese, a rodina je jako celek významným spotřebitelem, na němž závisí současný trh (Kraus, 2014, s. 134). V minulosti byla tato funkce významnější než nyní. Především v dobách, kdy se rodina vnímala jako samostatná hospodářská jednotka, kde měl každý své povinnosti (Výrost a Slaměník, 1998, s. 326). Kraus dodává, že v dřívějších dobách se tato funkce podílela velkou měrou i na socializaci a výchově jedince, kdy se děti zapojovaly do rodinné dělby práce (2014, s. 134).

Poruchy ekonomické funkce se poté projevují v materiálním strádání rodin, což mnohdy bývá následkem nezaměstnanosti nebo také vzrůstu výdajů. S materiálním zabezpečením souvisí také podoba rodiny. Pravděpodobně se shodneme, že když

je rodina úplná, a oba rodiče se tedy podílejí na ekonomickém chodu domácnosti, dochází k lepšímu zabezpečení rodiny. Problém nastává, pokud jeden z nich nemůže pracovat (např. z důvodu nemoci, invalidity, či rodičovské dovolené) nebo vykonávat zaměstnání jednoduše nechce. Tady poté nastupují státní podpůrné mechanismy. Když je rodina neúplná, ekonomická funkce může být narušena nebo nemusí být naplňována vůbec. Ohrožené jsou především matky s dětmi, které se ocitly bez finanční podpory otce dětí.

4. Výchovně-vzdělávací (socializační) funkce

Rodina má roli socializačního činitele. Dítě si po celou dobu života v rodině osvojuje různé informace, hodnotové systémy, vzory a normy chování, které ve většině případů přebírá od svých rodičů a starších sourozenců. Nejdůležitějším úkolem rodiny je připravit dítě na jeho vstup do společnosti.

Rodina je prostředím, které poskytuje dítěti základní orientaci ve světě a poskytuje mu veškeré prostředky pro jeho bezproblémovou adaptaci do společnosti (Výrost a Slaměník, 1998, s. 326). Dítě ale v tomto procesu není pouze pasivním článkem, ale uplatňuje svou vůli, zájmy, orientace a přání (Kraus, 2014, s. 135).

Současní sociologové hovoří o tzv. konkurenčním rozštěpení socializačních mechanismů, kde dochází k jevu, kdy různí socializační činitelé (rodina, škola, média apod.) vytvářejí protikladné socializační tlaky (Keller, 1992, in Kraus, 2014, s. 135). K tomuto tření dochází především mezi školou a rodinou. Rodina předpokládá, že se o výchovu postará škola a případně napraví chyby, jejichž se rodina dopustila a naopak. Výrost a Slaměník tvrdí, že dříve se myslelo o změně činitele v oblasti výchovy jedince. Panovaly názory, že rodinná výchova bude snadno nahraditelná působením výchovných institucí, kolektivu, vznikajícím vlivem vrstevníků apod. Zdá se však, že specifické působení rodiny na dítě je zcela jedinečná pro formování osobnosti jedince, jeho postojů a pohledu na svět (1998, s. 326).

Kraus dodává, že rodiny jsou ve výchovné (relaxační) oblasti vystaveny čím dál větším nárokům, a také po stránce finanční je péče o dítě čím dál nákladnější (i co se týče volnočasových aktivit). Typy výchovy se liší dle rodiny, platí však, že by měly být výchovné metody praktikovány přiměřeně. Nejsou vhodné extrémy, kde rodiny preferují velmi liberální přístup, ani kde je přístup autoritářský (2014, s. 136).

Rodina je prostředím, kde se dítě poprvé začleňuje do širších sociálních vazeb a vztahů. Socializaci v rodině je důležité chápat i z pohledu sociálních rolí. Rodina není jen prostředím, kde by docházelo k socializaci dítěte a všech jejích členů. Jedná se i o prostředí, ve kterém dochází k učení se sociálních rolí muže a ženy, otce a matky. Jak si dítě osvojí tyto funkce, záleží právě na orientační rodině.

V rámci socializace se také setkáváme s pojmem desocializace či deviantní socializace. Socializace probíhá v prostředích různé úrovně a kvality, a proto vlivem nepříznivých, z hlediska optimálního rozvoje osobnosti nežádoucích podnětů, může dojít k situaci, kdy se bude výsledné jednání odchylovat nebo přímo lišit od obecně uznávaných norem. Nápravou tohoto jevu je poté resocializace (Kraus, 2014, s. 81-82).

5. Emociální funkce

Emociální funkce je nezastupitelná, nemůže ji vykonávat žádná jiná instituce než rodina. Cílem této funkce je poskytnout všem členům rodiny potřebné prostředí k rozvoji a vytvoření domova. Jedná se o místo, kde by neměl chybět pocit lásky, bezpečí a jistoty, také vzájemná podpora a pomoc. Lze pozorovat změny této funkce, především v důsledku dezintegrace, zaneprázdněnosti a rozvodovosti rodin. Rodiny v posledních letech plní tuto funkci s obtížemi, nebo ji neplní vůbec (Kraus, 2014, s. 136).

Je potřeba dodat, že **původní komplex funkcí rodiny se tenčí**. Některé z nich postupně slábnou a jejich funkci přebírá od 19. století tehdy vznikající sociální stát. V současné době má v západní společnosti rodina tyto funkce: podporování socializace – výchova dětí, vztahová podpora dospělých lidí a ekonomická podpora všech členů (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 14).

Rodinu můžeme hodnotit dle klasického dotazníku funkčnosti rodiny od Dunovského (1986), který dle tohoto dotazníku vytvořil čtyři typy rodin. Z hlediska plnění či neplnění základních funkcí rodiny, se jedná o tyto (Kraus, 2014, s. 137):

1. *Funkční rodina* – v této rodině je zajištěn správný vývoj jedince. Rodina může mít drobné problémy, které ale nezasahují do funkčnosti rodiny a nemají negativní vliv na vývoj všech jejích členů, především tedy dětí.

2. *Problémová rodina* – zde se vyskytují závažnější poruchy některých či všech funkcí rodiny, rodina je schopna problémy řešit sama nebo je eliminovat zásahem zvenčí. Někdy už tu funguje podpora a aktivní sledování rodiny od odboru SPOD.
3. *Dysfunkční rodina* – rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých či všech funkcí. Tyto poruchy ohrožují rodinu jako celek, ale i dítě a jeho vývoj. Rodina není schopna řešit problémy bez pomoci okolí a dochází zde ke zbavení rodiče jeho rodičovských práv. Rodina si není schopna pomoci svépomocí, přichází podpora zvenčí v podobě např. sanace rodiny.
4. *Afunkční rodina* – rodiny tohoto typu neplní své základní funkce. Rodina dokonce dítěti škodí a může ho ohrožovat. Dochází zde k odebrání dítěte z rodiny a umístění ho do rodiny náhradní apod.

Dotazník ovšem vyplňuje odborník/profesionál, tedy jinými slovy ho nevyplňují členové dané rodiny. Proto může dojít ke zkreslení informací v rámci problému objektivitu pozorovatele (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 17).

Nepříznivé dopady rodiny na dítě mohou nastat například tam, kde jsou rodiče jednostranně orientováni na kariéru a nemají o dítě zájem či čas. Rodina může být dysfunkční, pokud se v rodině vyskytuje citový chlad, nebo naopak citové výlevy, rodinné konflikty a rozpory. Také vážné ekonomické problémy rodičů, tedy dlouhodobá nezaměstnanost či přijetí subkultury chudoby, ale také nadsazený konzum („uplácení“ dětí) vedou k nežádoucímu vlivu na dítě a jeho budoucí osobnost (Havlík a Kořa, 2002, s. 77).

Rodina určuje sociální postavení dítěte, díky rodině si dítě uvědomuje své místo a svou roli ve společnosti. Rodina je vzorovou primární společností, kde se dítě jednoduše řečeno učí, jak to v životě chodí. Fungování rodiny je v sociálně vyloučeném prostředí ohroženo především socioekonomickým postavením rodiny, kdy se zajišťují pouze základní potřeby nejen dětí ale i všech rodinných členů.

Ve vyloučených lokalitách, a tak i v ubytovnách, se lze setkat s nefunkčními, neúplnými případně doplněnými rodinami. Také s rodiči, kteří jsou příliš mladí na to, aby byli připraveni na svou roli. Velké množství rodičů je nezaměstnaných, mají minimální vzdělání a malé vyhlídky na zlepšení situace. Děti se z těchto rodin učí vzorce chování, jejichž nápodoba může ústít až v jejich vlastní budoucí vyloučení, chudobu a v nejhorším případě bezdomovectví.

2.1 Prostředí rodiny

Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, výrazně určuje jeho vzdělávací trajektorii, determinuje počáteční kvalitu života a společenské kompetence. Dítě vyrůstající v sociálně vyloučené oblasti, jež se vyznačuje nízkým socio-ekonomickým statusem, má rodiče, kteří jsou velmi často nezaměstnaní a mají základní vzdělání. Postoje rodičů markantně ovlivňují postoje dětí a nejen v otázce vzdělávání a výchovy, ale také ve způsobu trávení volného času, pracovních návyků a obecně společenských hodnot, které jsou většinou rozdílné od hodnot majoritní společnosti.

Rodinné prostředí lze charakterizovat ve třech oblastech (Kraus, 2014, s. 139-146). Jedná se o tyto oblasti: demograficko-psychologické podmínky, materiálně ekonomické faktory a kulturně výchovné podmínky.

Demograficko-psychologické podmínky rodinného prostředí zahrnují tyto dva okruhy znaků: celkovou strukturu rodiny a hlediska týkající se otcovského, mateřského, sourozeneckého popř. prarodičovského působení; a vnitřní stabilitu rodiny jako základu pro harmonické a podnětné rodinné prostředí (jestli je rodina úplná či neúplná, počet dětí, vztahy a vazby v rodině). Do *materiálně ekonomických faktorů* můžeme zařadit tyto znaky: problematika zaměstnanosti rodičů; charakter a kvalita bydlení, vybavenost domácnosti; postavení rodiny a její aktivity v makroekonomice společnosti; materiální podmínky pro zájmovou činnost dětí, pro sportovní aktivity, pro přípravu dětí do školy apod. *Kulturně výchovné podmínky* se objevují v hodnotové orientaci a vzdělání rodičů; v míře pedagogizace prostředí; v celkovém životním stylu rodiny především vzhledem k využívání volného času (Kraus, 2014, s. 139-146).

Dle Vágnerové „*rodinné prostředí určuje jaké schopnosti a dovednosti jsou ceněny a naopak, co je považováno za zbytečné*“ (2012, s. 18). Odráží se zde i hodnotový systém a celková úroveň všech členů rodiny. Rodinné prostředí určuje posilování kompetencí, kterou jsou pro rodinu důležité a cíleně nerozvíjí ty, které nejsou shledány za podstatné (Vágnerová, 2012, s. 19). To z jaké rodiny člověk pochází, ho ovlivňuje po celý jeho život. Normy, postoje a hodnoty, které získá v rodině orientační, tedy původní, poté uplatňuje ve své rodině prokreační, tedy v té, kterou v budoucnu založí.

Má to jistě své klady ale i zápory, o čemž hovoří **Teorie subkultury zprostředkované rodinou**. Tuto teorii zformuloval v polovině 20. století O. Lewis a rozpracoval ji E. C. Banfield. Tato teorie předpokládá, že v nejchudších vrstvách společnosti si rodiny

v rámci generací předávají určité hodnoty, postoje a způsoby chování, které vytvářejí „subkulturu“. Ta ovlivňuje socializaci dětí takovým způsobem, že svému společenskému postavení nemohou ani v budoucnu uniknout. Mluvíme o teorii **subkultury chudoby** (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 40-41). Teorie vychází z předpokladu, že hlavním důvodem vyloučení jsou postoje, kterými se vyznačuje konkrétní rodina. Připouští, že existují důvody proč spojovat chudobu a sociální vyloučení, nelze to ale činit přímočaře. Dle této teorie také nelze spojovat odlišnou minoritní etnicitu a subkulturu chudoby. Etnicky odlišní lidé se sice snadněji ocitnou na okraji společnosti, ale ne automaticky. Z toho tedy vyplývá, že pouhá materiální pomoc sociálně vyloučeným rodinám nemusí fungovat, pokud se nezmění postoje rodiny.

Studie vzdělávacích systémů jasně ukazují, že v Česku je nadmíru obtížné z chudoby uniknout i pro generace, které v ní vyrůstají. Český vzdělávací systém neposkytuje všem rovné šance na vzdělání a výsledky žáků jsou ve značné míře ovlivněny sociálním statutem jejich rodičů (ČŠI, 2014).

Dle Mareše je chudoba dětí spojována se statutem jejich rodiny, tedy že chudé děti mají chudé rodiče. Většinou platí, že čím více dětí rodina má, tím horší je finanční zajištění. Statistiky ukazují, že s každým dalším dítětem úroveň rodiny klesá (1999, s. 53). Je ovšem potřeba poznamenat, že chudé rodiny nemají hodně dětí, pouze protože chtějí, ale proto, že se nedokážou preventivně bránit početí nebo to vyžaduje kultura. Například u Romů je typickým znakem rodiny velký počet dětí i z důvodů přetrvávající tradice (čím více dětí, tím vyšší je postavení muže v očích komunity).

Sociální vyloučení dospělých může mít kořeny v jejich dětství. Jde o osoby, které si jako děti neosvojí normy, hodnoty, postoje a vzorce chování, které uznává většinová společnost; nezískají potřebný lidský, kulturní a sociální kapitál; nedostane se jim potřebných vzorů (rodina a společnost, ve které tráví čas); nebudou mít důvěru k institucím většinové společnosti; nerozvinou se jejich ambice; naruší se jejich zdraví (Mareš, 2006, s. 9).

Kde dítě vyrůstá, samozřejmě ovlivňuje jeho přístup ke vzdělání, ale také jeho schopnost se vzdělávat. V odborných kruzích proto hovoříme o tzv. **socikulturním znevýhodnění**. Dle zákona 561/2004 Sb., školský zákon (§16 odst. 4) je sociálně znevýhodněný žák takový, který potřebuje speciální vzdělávací potřeby. Sociálním

znevýhodněním je dle tohoto zákona „rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy; nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova nebo postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení 12 mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.“

Dle Vágnerové „člověk, který je sociokulturně a případně ještě rasově odlišný, bývá příslušníky majoritní společnosti hůře hodnocen a obtížněji akceptován.“ (2007, s. 52). V pozdější rozšířené publikaci zmiňuje, že sociokulturní hendikep vyplývá z odlišnosti sociální příslušnosti a s tím souvisejícího omezení v oblasti zkušeností, jež jsou jiné nebo nedostačující. Jde o problém daný odlišnou socializací, která primárně probíhá v rodině (Vágnerová, 2008, s. 650-651). Pokud prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, ukazuje některé z následujících charakteristik, můžeme hovořit o sociokulturně znevýhodňujícím prostředí. Jedná se o děti, jež vyrůstají v rodině, která je nepodporuje ve školních aktivitách a přípravě na školu; vztah rodiny ke vzdělání je chladný či dokonce záporný; rodina nezajišťuje dostatečně materiální potřeby dětí; žije spíše na okraji společnosti nebo je sociálně vyloučená; rodina dítěte se řídí kulturními vzorci, které jsou odlišné nebo v rozporu s kulturními vzorci dané společnosti; v rodině je užíván jiný než oficiální jazyk nebo je tento jazyk užíván nesprávně či na úrovni argotu (MŠMT, 2005, s. 4).

2.2 Role rodičů

V souvislosti s rodičovstvím a celkově se sociálními rolemi je potřeba nejprve v krátkosti zmínit socializaci. Socializaci chápeme jako proces společensky podmíněných zkušeností (Vágnerová, 2012, s. 16). Dle Jandourka by měl správně socializovaný jedinec ovládat své pudy, pocity a měl by znát normy dané společností. Také by měl mít vyvinuté svědomí a měl by zvládat role týkající se rodiny, rodičovství a partnerství (2008, s. 81). Socializace vede k osvojování si určitých sociálních rolí, tzv. způsobů chování, které je od člověka očekáváno na základě jeho věku, pohlaví a společenského postavení. Za výsledný produkt socializace lze označit osobnost jedince jako výsledek jeho společenských zkušeností získané sociálním učením (Kraus, 2014, s. 82). Sociální roli vymezuje Jandourek. Dle autora chápeme sociální roli jako způsob očekávaného chování v určité společenské situaci. Pomáhá nám zvládat běžné životní situace (2008, s. 82).

Existují rodinná soužití, v nichž spolu žije dospělý s dítětem nebo s dětmi. Toto pouto se nazývá **rodičovství**. Rodičovské pouto je mnohem silnější a významnější než partnerství. Zatímco partnerské není definitivní a může zaniknout, biologické rodičovství je trvalé a nezrušitelné (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 13).⁵ Dle Vágnerové je významným projevem generality dospělého věku, ale i specifickým způsobem naplnění intimity, jelikož umožňuje výlučné, hluboké vazby trvající celý život (2007, s. 108).

Dítě je nutně na rodiči závislé, především se jedná o podobu závazků a společensky kontrolovatelných povinností. V sociologii rodiny se potkáme s termínem tzv. **minimálního zaopatření**, dle kterého má každé dítě nárok na to, aby mu jeho rodiče zajistili: základní výživu, oblečení, ubytování, zdravotní péči a přístup ke vzdělání (Havlík a Koťa, 2002, s. 73). S tím souhlasí Matoušek a Pazlarová, dle nichž je **dostatečně dobré rodičovství** označení pro „*takový výkon rodičovské role či rolí, který dětem zajišťuje postačující podmínky pro vývoj*“ (2014, s. 18). To znamená, že rodič naplňuje primární potřeby dítěte a nijak ho neohrožuje.

Stálá přítomnost citově angažovaných rodičů je základním předpokladem pro zdravý psychický i fyzický vývoj dítěte. Další takovou podmínkou je bezpečí domova jako chráněného a stabilního prostředí. Obojí může dítěti poskytnout pouze rodina, a to nezastupitelně (Matoušek, 2003, s. 9).

Rodičovské role jsou důležitou součástí integrity dospělého člověka. Je to role biologicky podmíněná, která má specifické vlastnosti, které nejsou typické pro jiné sociální konstrukty: *je silně asymetrická*, rodiče jsou v tomto vztahu dominantní a nadřazení svým dětem; *není vratná*; dítě spoutá rodiče *nezrušitelnou vazbou k partnerovi*, jakožto druhému rodiči potomka; *žádá po člověkově totální změnu životního stylu*, přináší mnoho povinností, omezení a klade množství nároků na zodpovědnost (Vágnerová, 2007, s. 109).

U rodin jsou zaznamenány poruchy funkcí, jak již bylo zmíněno, možné je si ale všimnout i poruch ve výchově tedy jinými slovy **poruchy rodičovské role** či rodičovství (Šulová, 2004 in Kraus, 2014, s. 138):

---

⁵ pozn. Výjimku tvoří předání rodičovských práv jiné osobě se souhlasem adopte či osvojení dítěte jinou osobou. Dále jsou rodičovská práva omezena, pokud je dítě v ústavní péči (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 13).

- 1) *Rodiče se o své dítě nemohou starat* – zejména kvůli narušení rodinného celku (úmrtí atd.) nebo díky nepříznivým přírodním či společenským podmínkám (válka apod.).
- 2) *Rodiče se o dítě starat neumějí či nedovedou* – např. z důvodu vlastní nezralosti nebo duševní poruchy. Lze sem zařadit i rozvádějící se rodiče, kdy je jednomu z rodičů znemožňováno druhým rodičem, aby se s dítětem vídal a staral se o něj.
- 3) *Rodiče se o dítě starat nechtějí* – také dítěti neposkytují potřebnou péči, převažují tu pocity nezájmu až hostility. Dochází k zanedbávání dětí, mnohdy až k týrání a rodiče je často opouští.
- 4) *Rodiče se starají hyperprotektivně* – nadměrná péče, která dětem spíše ubližuje. Vede k rozmazlení jedince, který poté nemusí respektovat autority, není samostatný a připravený na vlastní život.

Jednou z častých poruch, ke které dochází především v chudých rodinách, je tzv. mazání hranic mezi subsystémem dospělých a subsystémem dětí. Hranice je narušena v tom smyslu, že na nejstarší děti jsou přenášeny rodičovské úlohy. Tyto děti Michunin nazývá **rodičovskými dětmi**. Rodičovské děti jsou těmi, na které rodiče přenášejí svoji autoritu a tím i povinnosti. Když rodiče nejsou schopni z různorodých důvodů nést odpovědnost a vykonávat svoji roli, tyto děti se stávají vedoucími členy rodiny a jsou to oni, kdo řídí události a domácnost. Ačkoli se může někdy zdát, že je pro rodinu a mladší sourozence lepší, když je ve „vedení“ rodičovské dítě, není tomu tak. Rodičovské dítě není uzpůsobeno a vybaveno na tuto náročnou úlohu (1967, in Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 28).

Role matky má dle Vágnerové jasně vymezená práva a povinnosti. Autorka uvádí, že v současné české společnosti panuje názor, že role matky a pečovatelky je biologicky daná a pro ženu zcela přirozená. Mateřství je spojováno s potlačením potřeb ženy ve prospěch dítěte, až s případným sebeobětováním. Matka je považována za empatickou a vřelou osobu, za výchovnou a pečovatelskou autoritu (Vágnerová, 2007, s. 117). Dle Matějčka má matka k dítěti nepoměrně přirozenější cestu než otec. Po dlouhé a dlouhé generace byla péče o dítě výhradní povinností ženy. Žena se také už v době těhotenství s dítětem intimně sblíží, vytváří si pouto, které trvá celý život (Matějček, 1986, s. 57).

Dle Vágnerové **je role otce** v současnosti spjata s větší variabilitou a nejednoznačností. Podle Autorky má tato role menší prestiž a nemá jasně definovaná práva a povinnosti,

jak je tomu u matky. Otec by měl prezentovat vzor mocného, silného a statečného jedince, který funguje jako neoblomná autorita. Na druhou stranu se od otcovské role očekává více. Požaduje se po něm citová vřelost a emoční podpora dítěte. Aktuální role otce vyžaduje spojení a harmonizaci těchto složek. Ne každý otec je toho ale schopný a ne každý otec je ochotný se o to pokusit (Vágnerová, 2007, s. 119). Dle Skopalové byl tradičně otec hlavou rodiny, rozhodoval o všech aspektech rodinného života, byl autoritou, ke které si málokdo dovolil vyslovit nesouhlas. Primární rolí otce bylo zajistit rodinu po hmotné stránce, byl živitelem rodiny (2014, s. 45-46).

Otcové se podílejí na péči různě, vyzorovaly se rozdíly mezi angažovaností otce a věkem dítěte. Čím je dítě starší, tím více se na těchto aktivitách podílí i otec. Matky obvykle zabezpečují běžné, každodenní povinnosti týkající se dětí, jako je právě hraní, učení, vyzvedávání ze školy, povídání atd. Otcové se více zapojují v činnostech, jako jsou výlety, sport, návštěvy kina. Důležitější aktivity týkající se dětí, například rozhodování o budoucnosti dětí či o škole, kam budou chodit, probíhají společně (Bierzová, 2006, s. 77-79).

Dlouhodobý proces demokratizace uvnitř rodin zapříčinil ztrátu dřívějšího výsadního postavení muže v rodině. Žena získala nová práva a povinnosti, která dříve náležela muži. Také děti se více podílejí na fungování a organizaci rodinného života (Kraus, Poláčková et al., 2001). *„Vztah mezi rodiči a dětmi se nerozvíjí v rovině autority a podřízenosti, ale v rovině přátelství. Rozkazování, zakazování, tělesné tresty a další podobné „tradiční“ výchovné metody ustupují do pozadí a jsou nahrazovány výměnou názorů, přesvědčováním, sdělováním stanovisek. Autoritativní rozhodování je nahrazeno diskuzí, na níž se podílejí obvykle všichni členové rodiny.“* (Bauerová, Bártová, 1987, s. 65 in Kraus, Poláčková et. al. 2001, s. 81).

Přítomnost obou rodičovských rolí je pro dítě v rodině nenahraditelná. Dítě potřebuje k dobrému vývoji oba rodiče. Stírání rolí otce a matky a moderní formy rodin znepokojují odborníky na vývojovou psychologii již mnoho let (Karásková a Římanová, 2012, s. 4).

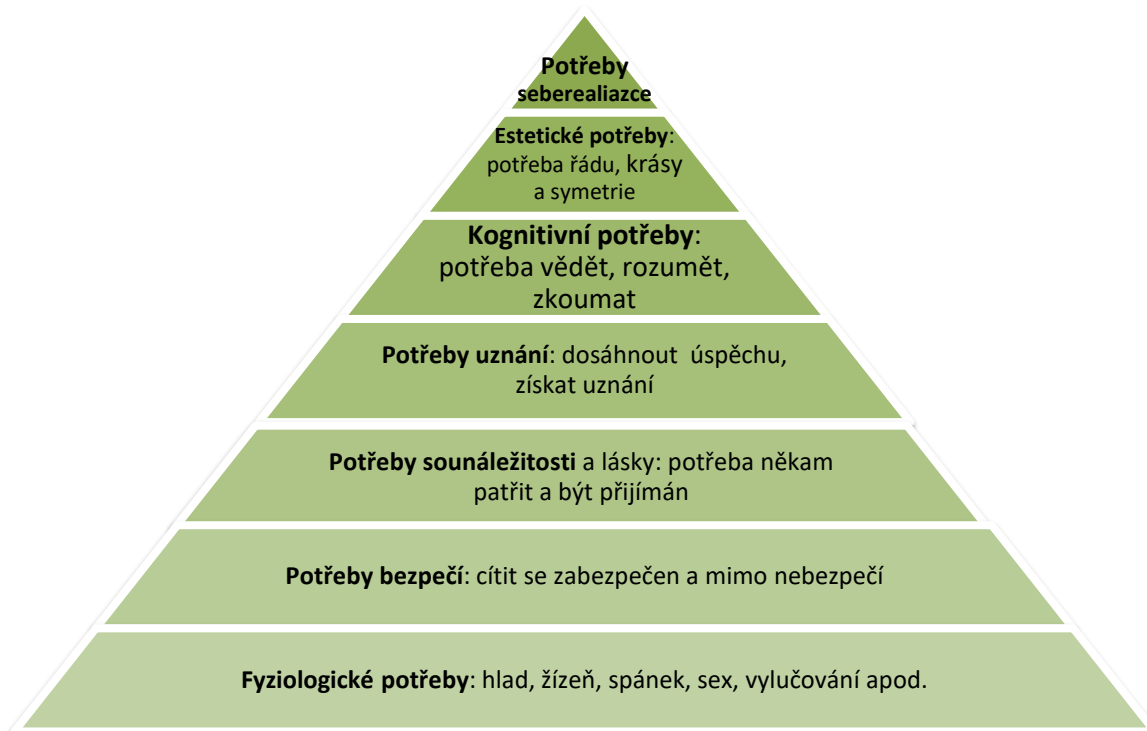
Role v rodině se úzce pojí s funkcemi rodiny. Dalo by se říci, že role jsou v rodině rozděleny tak, aby to zajistilo co nejlepší fungování rodiny jako celku. Například role otce jako zaměstnance ovlivňuje finanční situaci rodiny, otec zajišťuje fungování

ekonomické funkce. Dále role matky jako pečovatelky pak může obstarat fungování emocionální funkce v rodině.

2.3 Základní potřeby a rodičovské kompetence

S funkcemi rodiny a rolí rodičů úzce souvisí **problematika potřeb**, především dětí. Každý lidský jedinec potřebuje trvalé uspokojování základních potřeb pro hladký bio-socio-kulturní rozvoj. Dle Matouška rodina odpradávná existuje právě proto, aby se lidé mohli řádně starat o své děti (Matoušek, 2003, s. 9). Rodina má rozhodující význam pro vývoj osobnosti, v oblasti psychické, fyzické i sociální. Dítě vytváří obraz světa podle toho, jak je mu realita vysvětlena, s jakými postoji se setkává.

Americký psycholog A. Maslow uspořádal základní lidské potřeby do známého a dodnes používaného hierarchického systému v podobě pyramidy, v jejímž základě jsou umístěny nejdůležitější potřeby pro fyzické přežití člověka a na vrcholu jsou potřeby, které slouží k uspokojování potřeb lidství.

Graf č. 1: Maslowova pyramida potřeb, upraveno dle Rodinná problematika (2014)

Rodiče by měli být schopni uspokojit základní potřeby dítěte. Mezi biologické potřeby řadíme řádnou výživu, teplo, klidný spánek apod. Psychosociální potřebou je potřeba lásky, bezpečí, jistoty, potřeba být akceptován atd. Rodiče by také měli zaopatřit

potřeby související s podstatnými vývojovými kroky, které umožňují člověku osobnostní vývoj (Zelená a Klégrová, 2006, s. 7).

Autorky Zelená a Klégrová se ve své publikaci Podpora rodiny dívají na funkce rodiny z hlediska sociálně-psychologického, sociálně-ekonomického a právního (2006, s. 5). **Sociálně-psychologický pohled** nabízí náhled na sociální interakci všech členů v rodině, jejich komunikaci, řešení konfliktů, nebo poukazuje na to, do jakých rolí člověk v rámci rodiny vstupuje a jak je zvládá. **Sociálně-ekonomický pohled** poskytuje informace o potřebách rodiny. Pohlíží na ní jako na samostatnou ekonomickou jednotku, která má určité potřeby, výdaje a náklady a pokud jich není dosaženo, stát rodině pomáhá těchto potřeb a nákladů dosáhnout. **Právní pohled** upravuje péči a ochranu rodiny prostřednictvím právních předpisů a norem (Zelená a Klégrová, 2006, s. 5). Kaleja přidává **státotvorný pohled**, který má celospolečenský charakter. Je kontrolován společností (příslušnými úřady) prostřednictvím oprávněných metod a forem sociálně-právního zásahu (2014, s. 53).

Kalejova publikace vznikla v rámci Vzdělávacího institutu ochrany dětí, o.p.s., v plnění funkcí se obrací i na OSPOD. Tím se dostáváme k tomu, že **plnění funkce rodiny už není pouze záležitostí soukromou, ale naopak veřejnou**, zvláště u problémových rodin. Oddělení pro sociálně právní ochranu dětí byl dán do ruky dokument o kompetencích, které by měli rodiče zvládat vůči svým dětem. Jedná se o Metodiku vyhodnocování potřeb dětí od organizace LUMUS⁶. Součástí této publikace je také dokument Pomocné otázky a oblasti pozorování, které jsou rozděleny dle věku dětí na pět kategorií, další dvě kategorie jsou věnovány dětem z institucí a dětem zdravotně postiženým.

Tento dokument je jakýmsi praktickým nástrojem, jenž usnadňuje pracovníkům OSPOD vyhodnotit, jestli je, jednoduše řečeno, o děti dobře postaráno. Jak je možné si všimnout na obrázku níže (*Obrázek č. 1*), hodnocení rodiny probíhá ve třech oblastech: vývojové potřeby dítěte, rodičovská kapacita, rodina a prostředí (Racek, Solařová a Svobodová, 2014, s. 11).

---

⁶ LUMOS je mezinárodní nezisková organizace, která pomáhá znevýhodněným dětem v Evropě (ČR, Bulharsko, Černá Hora, Ukrajina atd.), které jsou nuceny z různých důvodů opustit svoji biologickou rodinu a žít v ústavěch (Racek, Solařová a Svobodová, 2014, s. 6)

VYHODNOCOVACÍ RÁMEC

Obrázek č. 1: Vyhodnocovací rámec potřeb dítěte. Zdroj: Vyhodnocování potřeb dětí: praktický průvodce: metodika vyhodnocování (2014)

Dle autorů dokumentu jsou všechny tři oblasti zásadní pro zdravý vývoj dítěte a je nutné, aby byly prozkoumány. Musí se ovšem brát zřetel na skutečnost, že rodiny hodnocené jako problémové často přichází ze sociálně vyloučené oblasti. V předešlé kapitole jsme si ukázali, že ubytovna touto lokalitou v mnoho případech skutečně je. Hodnotitel by měl tento fakt brát na vědomí a uzpůsobit tomu výzkum v rodině a jeho výsledky (Racek, Solařová a Svobodová, 2014, s. 11).

Je třeba si ověřit, že jsou naplňovány všechny **vývojové potřeby dítěte**, a to přiměřeně jeho věku – v oblasti *všeobecného zdravotního stavu*; *učení se*, kam bychom mohli zařadit např. vývoj řeči, komunikace, řešení problémů; *emočního vývoje a chování*, budování *rodinných a sociálních vztahů*, související se schopností empatie; *sociální prezentace*, tedy smysl uvědomění si sebe sama jako nezávislé a cenné osoby a zajištění *identity, samostatnosti a sebeobsluhy*, pomocí dovedností praktických, emocionálních a komunikačních (Racek, Solařová a Svobodová, 2014, s. 27).

Dle Racka, Solařové a Svobodové mají na vývoj dítěte vliv zejména rodiče, resp. pečovatelé, kteří jsou s dítětem v každodenním kontaktu. Je třeba ověřit jejich **rodičovskou/pečovatelskou kapacitu**, zda naplňují potřeby dítěte odpovídajícím způsobem. Jedná se o rodičovskou kapacitu v oblasti *základní péče*, kam můžeme zařadit zajištění potravy, pití, tepla, bydlení, čistého a vhodného oděvu a hygieny;

zajištění bezpečí a ochrany; citové vřelosti, ve stálém rodinném prostředí, dodávající dítěti pocit ocenění; *stimulace a podnětů*, kde by rodiče měli přispívat k učení a intelektuálnímu rozvoji dětí poskytováním podnětů a kapacitu v oblasti *vedení, hranic a stability*, tedy zajištění stálého rodinného prostředí, které dodává dítěti pocit jistoty a stability a učí ho zvládat své vlastní emoce a chování (2014, s. 27).

Autoři hovoří o faktu, že **rodina a prostředí**, ve kterém dítě vyrůstá, je nezanedbatelným činitelem ve vývoji dítěte. Proto se musí důkladně prozkoumat *rodinná historie a fungování rodiny*, tedy dopad rodinných situací a zkušeností; *širší rodina*, zkoumají se vztahy rodiny s příbuznými a nepříbuznými osobami. Dále se hodnocení zaměřuje na bydlení, kde pracovníky/ice OSPOD především zajímá: jak je zajištěno bydlení; jestli má dostatečné vybavení a příslušenství; s kým dítě žije; vnější vzhled ubytování a jeho bezprostřední okolí a vnitřní vzhled ubytování s odkazem na individuální zajištění bydlení pro dítě: voda, topení, kanalizace, prostory k vaření, spaní, čistota, hygiena, bezpečnost, zabezpečení a zachování soukromí. Také se soustředí na *zaměstnání a finanční situaci*, tedy na to, kdo v rodině pracuje a jaký je dlouhodobý příjem domácnosti. V neposlední řadě se zajímá o *sociální inkluzi rodiny a komunitní zdroje*, prozkoumává širší kontext obce nebo čtvrti, kde dítě žije, jakož i dopad na ně (Racek, Solařová a Svobodová, 2014, s. 27).

Žádná z uvedených oblastí nesmí být přehlédnuta, vyhodnocování potřeb dítěte a situace rodiny je považován za jeden ze základních metod sociální práce pro efektivní práci s dítětem a rodinou (Racek, Solařová a Svobodová, 2014, s. 27). „*Hodnocení dítěte a rodiny má v první řadě ukázat, nakolik je její prostředí pro dítě příznivé, příp. nepříznivé. Vedle toho má umožnit plánování a posuzování efektivity práce s rodinou.*“ (Matoušek, Pazlarová 2014, s. 9).

3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V předchozím textu popisujeme současný stav ubytoven, a uvádíme, jaké problémy se s nimi pojí. Část textu se také zaměřuje na rodinu a její prostředí. Dle Krause dnes již nikdo nepochybuje, že prostředí, ve kterém vyrůstáme, do kterého se rodíme a žijeme v něm, v nás zanechá stopy a v určité míře nás poznamenává a determinuje (Kraus in Kraus, Poláčková, 2001, s. 103). Čím dál více rodin se musí v krizové situaci nastěhovat do ubytovacích zařízení tohoto typu, jelikož na běžné bydlení nemají šanci dosáhnout. Měli bychom však odmítat zastaralý názor, že ubytovny jsou vhodným řešením bytové krize občanů. Naopak, tuto krizi ještě prohlubují (Snopek, 2014, s. 10).

Cílem výzkumného šetření diplomové práce je zjistit, jak jsou role rodičů ovlivněny prostředím ubytovny. Maxwell rozlišuje tři typy cílů: intelektuální, praktický a personální cíl (2005, in Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 63). Dalo by se říci, že naším *intelektuálním cílem* je rozšířit poznatky ohledně tohoto tématu. Výsledky budou prakticky využity pracovníky v sociálních službách organizace Aufori, o.p.s. *Praktický cíl* se také bude naplňovat. Výzkum nám umožní lépe porozumět osobám a rodinám, které se ocitly v ubytovnách. *Personální cíl* směřuje k obohacení výzkumníka samotného. Obohatí nás v nových vědomostech, zkušenostech z prostředí, které se stává čím dál častěji domovem velké skupiny ohrožených osob.

Na počátku výzkumného šetření jsme si stanovili **výzkumný problém**, který zní: naplňování rodičovských rolí v prostředí ubytovny. Dle Smékala si musíme při formulaci výzkumného problému jasně definovat, co za problém považujeme, tj. v čem problém spočívá a o jaký typ problému se jedná (Smékal, nedatováno in Miovský, 2006, s. 88).

Po stanovení výzkumného problému je potřeba formulovat **výzkumné otázky**. Výzkumné otázky jsou v případě kvalitativního šetření ekvivalentem výzkumné hypotézy v šetření kvantitativním. Od hypotézy se otázka liší pouze v tom, že hypotézu nelze v průběhu výzkumu měnit, výzkumnou otázku však změnit můžeme, a někdy dokonce musíme (Miovský, 2006, s. 88).

Hlavní výzkumná otázka (HVO 1) a její dílčí výzkumné otázky (DVO):

HVO 1: Jak ovlivňuje prostředí ubytovny roli rodičů?

DVO 1: Jak se rodičům daří vytvářet pocit bezpečí v ubytovně?

DVO 2: Jak rodiče zabezpečují základní potřeby pro své děti v ubytovně?

Hlavní výzkumná otázka (HVO 2) a její dílčí výzkumné otázky (DVO):

HVO 2: Jak prostředí ubytovny ovlivňuje naplňování funkcí rodiny?

DVO 3: Jak se rodičům daří zajišťovat potřeby vůči školnímu dítěti v ubytovně?

DVO 4: Jak rodiče zajišťují výchovu svých dětí v prostředí ubytovny?

DVO 5: Jak se rodičům daří zaopatřit členy domácnosti v ubytovně?

Výzkumné šetření bude probíhat u rodin žijící na ubytovnách s využitím kvalitativní metody rozhovoru. Data budou získány formou rozhovoru s rodiči. V šetření zkoumáme také zajištění funkcí rodiny, jelikož dle našeho názoru, plněním povinností, které jsou uloženy rodičovskou rolí, dochází k plnění funkcí rodiny jako takové. Pokud jsou omezeny role rodičů, nemůže docházet ani k plnění funkcí.

Výzkumný zájem pramení z profesní zkušenosti, kdy naši klientelu v Aufori, o.p.s. v rámci programu Podpory rodiny začaly plnit rodiny s dětmi žijící v ubytovacích zařízeních tohoto typu. Jak bylo uvedeno v teoretické části, domníváme se, že s ubytovny se pojí řada problémů, a že se nejedná o vhodné prostředí. Rodiny, co zde žijí, se musí potýkat s různými nepříjemnostmi, které ovlivňují všechny členy domácnosti. My jsme se v našem výzkumu zaměřili na rodiče a jejich zvládnutí rolí a zajištění fungování celé rodiny v prostředí ubytovny, jelikož nás zajímá, v čem konkrétně jim toto prostředí brání v plnění jejich povinností. Zájem také pochází z teoretických znalostí problematiky, prostudování dostupné literatury a odborných článků. Také mě přesvědčil seminář konaný na podzim roku 2017 o sociálním bydlení. Seminář byl součástí projektu Asociace NNO s názvem „Asociace nestátních neziskových organizací ČR jako most mezi veřejnou správou a neziskovým sektorem“.

3.1 Specifika výzkumného terénu

Na podzim roku 2017 probíhal monitoring ubytoven v Hradci Králové v rámci průběžné depistáže sociálně vyloučených lokalit, která byla tentokrát zaměřena právě na ubytovací zařízení tohoto typu. Toto mapování probíhalo v organizaci Aufori, o.p.s.,

všechny získané informace jsou tedy jejím vlastnictvím. Monitoring měla na starosti tehdejší terénní pracovnice organizace Aufferi Erika Žigová a studentka Univerzity Hradec Králové a v současné době sociální pedagožka Aufferi, Tereza Votrubová, kterým velmi děkuji za poskytnuté depistážní zprávy (viz příloha A).

Bylo zjištěno, že v Hradci Králové se v současné době vyskytuje celkem 19 legálních ubytoven, z toho 9 přijímá rodiny s dětmi, jedná se tedy přibližně o jejich polovinu. Ubytovny přijímající rodiny s dětmi jsou (v abecedním pořadí): ubytovna Aleš, Filharmonie, Merán, Mitrans HK, Pernocto, Petrof, Šimi HK a Tesla. Většina ubytoven je momentálně plně obsazena, ceny ubytování se pohybují od 120 Kč/noc pro dospělého a 75 Kč/ noc za dítě, pokud ubytovna tuto skutečnost rozlišuje. Ačkoli jsou ubytovny vyhláškami⁷ charakterizovány jako zařízení pro přechodná ubytování a mají sloužit především jednotlivcům, ve skutečnosti tomu tak není. Většina obyvatel těchto zařízení je zde ubytována dlouhodobě.

V Hradci Králové se vyskytují ubytovny různorodé. Některé z nich jsou samostatnými rodinnými či panelovými domy, jiné se nachází v patrech místních hotelů. Některé jsou v centru, kde je dobrá občanská vybavenost a další se nachází na periferii města. Až na jednu ubytovnu jsou všechny vlastněné soukromým vlastníkem, jsou tedy komerční. Výjimku tvoří ubytovna Petrof (Brněnská), kterou spravuje Magistrát města Hradce Králové a funguje jako tzv. sociální ubytovna.

Velmi záleží, v jaké ubytovně se rodina nachází. Každá ubytovna se od sebe totiž diametrálně liší, a to jak v technickém a hygienickém stavu, izolovaností od centra města, výši poplatku za ubytování či celkovým prostředím a charakterem budovy. Považujeme tedy za důležité, aby součástí této práce byly i depistážní zprávy konkrétních ubytoven, kde výzkumné šetření probíhalo. Výzkum probíhal v těchto ubytovnách: Filharmonie (příloha A1), Pernocto (příloha A2), Petrof (příloha A3) a Tesla (příloha A4). V rámci mapování ubytoven v Hradci Králové byly navázány kontakty s obyvateli těchto zařízení. Ti poté poskytli kontakt na rodiny s dětmi žijící na ubytovnách nebo se stali přímo součástí výzkumu.

---

⁷ pozn. § 43 Vyhlášky č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby a § 2 Vyhlášky č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území.

3.2 Použitá metoda výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření jsme zvolili kvalitativní postup, který nám umožňuje proniknout do situace a více porozumět zkoumanému jevu. Podle Strausse a Corbinové se metody kvalitativního přístupu „... užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nichž už něco víme“ (1999, s. 11). Podstatou kvalitativního šetření je rozproštěný sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné či hypotézy, a výzkumný projekt by byl závislý na teorii, kterou již před tím někdo zpracoval (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 24).

V kvalitativním výzkumu jsme použili rozhovor, jedná se o nejčastěji používanou metodou sběru dat v tomto typu šetření. Prostřednictvím rozhovoru jsou zkoumáni členové určitého prostředí, specifické sociální skupiny s cílem získat pochopení událostí (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 159). Přesněji řečeno jsme pracovali s **rozhovorem pomocí návodu**. Rozhovor dle návodu Hendl charakterizuje jako druh rozhovoru se seznamem otázek nebo témat, jež je nutné v rámci rozhovoru probrat. Také mu tento styl rozhovoru pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje respondentovi uplatnit vlastní pohledy na problematiku (Hendl, 2008, s. 174). Součástí rozhovoru dle návodu byly vhodně doplněné sondážní otázky. Tyto otázky slouží k prohloubení odpovědi v určitém směru (Hendl, 2008, s. 170). Rozhovory trvaly přibližně jednu až dvě hodiny. Jedná se o časové rozmezí, které je typické pro hloubkové rozhovory (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 163).

Rozhovory se konaly v přirozeném prostředí tázaných, tedy v místě jejich bydliště. Kvalitativní výzkum je naturalistický, to znamená, že se do jisté míry odehrává, tam kde se zkoumané jevy vyskytují (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 76).

„Jeden z důležitých bodů kladení otázek účastníků výzkumu je jejich srozumitelnost pro dotazovaného“ (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 175). Tímto faktem jsme se řídili, jelikož část respondentů byla jiného etnika, než českého. Někteří dotazovaní měli potíže rozumět otázkám. Proto jim bylo potřeba upravit otázky tak, aby jim správně porozuměli.

Rozhovory jsme nahrávali se souhlasem respondentů na diktafon, tento audio záznam jsme poté použili pro doslovný přepis. Dle Hendla doslovnou transkripcí chápeme proces převodu mluveného slova do písemné podoby. Jedná se o časově velmi náročný

proces, pro podrobné vyhodnocení je však nezbytný (2008, s. 208). Přepis byl ponechán v původním znění, tedy v hovorovém jazyce dotazovaných. Na začátku rozhovorů jsme se ještě jednou představili a zdůraznili jsme skutečnost, že výzkumné šetření je anonymní.

3.3 Výzkumný soubor

Respondenti byli vybráni na základě dvou předpokladů. Jedná se o tyto předpoklady: musí se jednat o rodiny, které mají v péči alespoň jedno dítě; dále musí tyto rodiny žít na ubytovnách. Jde tedy o záměrný výběr respondentů, dle Švaříčka a Šed'ové se poutá k výzkumnému problému a výzkumným otázkám (2007, s. 73). Částečně byl doplněn o metodu tzv. sněhové koule. Tato metoda patří k nejčastěji používaným metodám a je založena na kombinaci účelového výběru a prostého náhodného výběru. Jde o situaci, kdy respondenty, které jsme již do výzkumu získali, žádáme o kontakt na další lidi, které znají, a kteří by splňovali naše kritéria (Miovský, 2006, s. 131-132).

Připouštíme, že výzkumný vzorek se netvořil lehko, rodiny často neměly zájem být součástí výzkumu nebo neměly čas. Také se vyskytla jedna nepříjemná situace, kdy mělo dojít k rozhovoru, bohužel byla rodina den předtím „vyhozena“ z nejmenované ubytovny a musela se přestěhovat jinam. Samotné sbírání dat trvalo 2 měsíce, probíhalo od prosince roku 2017 do ledna 2018. Nakonec se podařilo uskutečnit celkem 7 rozhovorů. Jména v rozhovorech byla upravena, aby byla zajištěna anonymita účastníků výzkumného šetření. Výzkumný vzorek najdeme v příloze B – Výzkumný soubor.

Do terénu, tedy do přirozeného prostředí dotazovaných, jsme přicházeli v *roli cizince*. Cizincem ve výzkumu rozumíme neznámého výzkumníka, který do terénu přichází a odchází. Role cizince je problematická, snižuje pravděpodobnost otevřenosti (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 76). Tohoto faktu jsme si byli vědomi a první část interview jsme proto věnovali budováním důvěry mezi námi a respondentem.

Všechny naše zkoumané rodiny spolupracují s hradeckými neziskovými organizacemi pomáhající ohroženým rodinám. Některé rodiny už ale s pracovníky těchto organizací nebyly dlouho v kontaktu, proto se někdy rozhovor nachýlil až k poradenství různého druhu. Rodiny chtěly pomoci v oblasti bytové situace, finančních příspěvků,

zdravotnického poradenství apod. V tomto případě jsme jim vysvětlili, že to není účelem našeho setkání, a že pokud potřebují s něčím pomoci, musí kontaktovat svoji klíčovou sociální pracovníci. Dohlédli jsme, aby našli číslo na svého sociálního pracovníka, a u všech rodin jsme zanechali vizitky v případě, že by potřebovaly s něčím pomoci a měly by zájem o spolupráci.

3.4 Analýza výchozích textů

Nejprve bylo potřeba rozhovory roztřídit dle kódů do kategorií. Pod pojmem kódování se skrývá proces, pomocí něhož jsou zjištěné údaje analyzovány, interpretovány, konceptualizovány a nově integrovány (Hendl, 2008, s. 246). Pracovali jsme s **otevřeným kódováním**. Jedná se o techniku, která je díky své jednoduchosti a zároveň účinnosti použitelná v široké škále kvalitativních projektů. Postupujeme tak, že nejdříve text rozdělíme na významové jednotky, kterým poté přidělíme správný kód. Kódem chápeme slovo nebo krátkou frázi, která nějakým způsobem vystihuje typ a odlišuje ho od ostatních (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 211-212). Tyto kódy se poté třídí do **kategorií** a v našem případě i do podkategorií. Kategoriemi rozumíme třídy pojmů, které jsou seskupovány do vyššího řádu a mají abstraktnější charakter nežli kódy. Tento proces se nazývá kategorizací (Miovský, 2006, s. 228-229). Při tvoření kódů a kategorií bylo využito tzv. **vivo kódů**, což znamená, že jako kód byly použity výrazy některých respondentů (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 215). Vzhledem k tématu nám to přišlo jako vhodné řešení, dotazování se leckdy vyjadřovali afektivně a zajímavě.

Nejdříve bylo na mysli si rozdělit analyzovaný text na jednotky rovnou dle funkcí rodiny. Tento postup se ale poté zdál až příliš prvoplánový, proto jsme zvolili jiný způsob analýzy dat. Při prvním kódování jsme si všimli, že se nám tvoří jiné kategorie, které lépe korespondovaly s výzkumnými otázkami. Nakonec proběhlo celkem pět procesů kódování a vytváření kategorií, než jsme došli k uspokojivému výsledku. Poslední podoba kategorizace kódů se nachází níže (viz tabulka č. 1).

KATEGORIE	PODKATEGORIE	KÓDY
Povinnosti	Škola	hlavně, aby do tý škola šla (dcera) škola je hrozně drahá, tam dáme peněz nemají klid tady na učení někdy se učíme s nima, mají doučování

	Společný čas	není čas na společný zájmy kdy čas je, tak jdeme pryč nejsou peníze chodit někam
	Strategie přežití	hlavně, aby měly co jíst (děti) chodíme do popelnic oblečení máme z charity
	Domov	střecha nad hlavou – z nouze ctnost sme pohromadě nejsme na ulici tohle prostě není domov
Bariéry	Výchova	oni to tady viděj, jak se ty lidi chovaj tady sou takový existence občas chceme, aby jednou žili líp než my
	Boj o zkvalitnění života	chceme aspoň vymalovat chtěli sme koupit postele nikdo s tím nic neudělá
	Hygiena, zdraví	koupelna = kanál tady žijou čuňata fronty jo! Vyloženě na koupelnu šváby – štěnice – plíseň ty postřiky potom dejcháme tady
	Teplé jídlo	kuchyně je jedna, musím tahat všechny děti s sebou je tu hodně lidí, čekají se fronty teplý jídlo nejde každej den zařídit většina plotýnek stejně nefunguje
	Bezpečí	musíme se zamykat no on tady ubytoval feťáky chodíme s dcerou do koupelny nikam je (děti) nepouštím samotný

	Soukromí	pořád sem někdo leze
	Důstojnost	v ručníku po chodbě králíkárna – vězení nic nesmíme majitel nebo správce může kdykoli vejít
	Psychická pohoda	máme strach, aby nás nevyhodili závistivý lidi tady jsou, dělaj naschvály chceme pryč není dovolání, není pomoci dceři se smějou ve škole
Multiproblémovost rodin	Zdravotní hendikep	je to těžký, víte, když ste nemocnej
	Práce - nezaměstnanost	mě už nikde nevemou hledám práci, ale není
	Peníze	kde brát a nekrást máme dluhy a exekuce nepřišla hmotná nouze jak má člověk ušetřit, z čeho? žiju z mateřský a příspěvků
	Diskriminace	zvířata a cikány do bytu nebereme je to urážející, katastrofa ještě, že nejsme cikáni oni si tohle cikáni ale udělali sami

Tabulka č. 1: Kategorizace kódů, zdroj: vlastní výzkum

V této fázi je text rozdělen do kategorií, nyní musíme rozhodnout, jakou techniku použijeme při jeho další analýze. Po nastudování rozličných postupů, jsme se přiklonili k použití **techniky** zvané „vyložení karet“. Jedná se o nadstavbu nad otevřeným kódováním, kde si výzkumník uspořádá texty dle kategorií do určitého obrazce či linky (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 226).

Poté co máme text zanalyzovaný je potřeba ho **interpretovat**. Dle Švaříčka a Šed'ové mnoho autorů považuje tyto dva procesy za totožné (např. Hendl, 2005), jiní autoři se přiklánějí k rozdělení těchto procesů, i když připouštějí, že rozdělení není možné provést striktně. Vždyť už jen při kódování textu data svým způsobem interpretujeme. Podle autorů je analýzou spíše proces rozebírání dat, jejich přeskupování, hledání struktur a spojení. Interpretací poté rozumějí systematický rozbor toho, co nasbíraná, rozřazená data a struktury vlastně znamenají (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 244). Tohoto modelu se budeme při psaní závěrečné zprávy držet i my.

3.5 Interpretace dat

Autoři Švaříček a Šed'ová rozdělují interpretaci výchozího textu na primární a sekundární. **Primární interpretace** je paralelním procesem analýzy a je při ní potřebné držet se na rovině dat. S procesem psaní je paralelní **interpretace sekundární**. Znamená opětovné promýšlení již analyzovaného textu, ale je zaměřená na to, o *čem* naše data vlastně vypovídají, *co* znamenají a především *proč* k popsaným jevům dochází (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 244). O tuto analýzu se pokusíme v následujícím textu. V závěru výzkumného šetření se vrátíme k výzkumným otázkám, které zde zodpovíme.

3.5.1 Kategorie Povinnosti

Povinnosti, které rodiče vůči svým dětem musejí zvládat, nejsou jednoduché, a už vůbec ne v prostředí, které jim tyto úkoly mnohdy ještě stěžuje.

Podkategorie - Škola

Rodiče se starají, aby jejich děti chodily do **školy** a učily se. Sami jim s přípravou v mezích možností pomáhají nebo shání doučování od nestátních neziskových organizací nebo charity. Matka z rodiny A požaduje od synů: „...*já chci hlavně, aby se učili.*“ S jedním synem se i učí a zařídila mu přes charitu ve spolupráci se školou doučování: „...*akorát češtinu musíme pilovat. A dvakrát týdně jezdí do školy na doučování, zdarma to je.*“ Matka z rodiny B zajišťuje, aby dcera chodila do školy: „*Ráno vzbudit, aby vůbec šla do školy, protože beze mě by se ani neprobudila. Takže o školu se starám, to v každém případě.*“ Také se s dcerou učí, když je potřeba: „*Většinou si je dělá sama, já jí je potom zkontroluju. Nebo procvičujeme diktáty, to jí*

moc nejde, to sedíme odpoledne.“ Přiznává, že anglický jazyk neumí, proto dceři našla doučování: *„Učím se s ní všechno, akorát ta angličtina no. To já jsem se neučila, to neumím. To sem chodí slečna na doučování kvůli tomu.*“ Také jí sehnala psací stůl, uvědomuje si, že dcera potřebuje prostor na učení: *„... koupili sme stůl, kde má (pozn. dcera) svoje knížky, učebnice, malování....“* Přiznává, že škola stojí hodně peněz: *„S tou školou je teď problém, stojí to hodně peněz.*“ Pro rodinu C je také důležité, aby děti navštěvovaly školu: *„...a aby chodili do školy“.* Děti školu zvládají bez problémů a se školou mají dohodu, že ji nemusí navštěvovat každý den: *„Holky školu zvládají v pohodě, nechodí tam teda každéj den, ale my sme domluvený, že minimálně dva dny v týdnu musej.*“ Také jim rodiče zajistili doučování a někdy se s nimi učí i oni sami: *„Oni (pozn. děti) chodí i na to doučování do Salingeru (pozn. organizace Salinger, z.s.) vlastně. A učíme si i s nima občas, když je teda potřeba. Kluk má, učení výborný, učíme se angličtinu spolu...chci, aby z něj něco bylo“* Otec chce, aby byl syn úspěšný. Pro rodinu F je škola také zásadní: *„... po mě asi aby chodily (pozn. dcery) pravidelně do školy. Chceme, aby dodělaly školu a šly třeba i na střední, nebo se vyučit.*“ Matka také kontroluje, jestli mají děvčata úkoly: *„... a dělaly si úkoly. Oni totiž už nemají žákovský, ale ten elektronický bakalář. Tak já se vždycky podívám, jestli mají úkoly, nebo ne.*“ Ráda by se s dcerami i učila: *„... no já bych i chtěla, ale já tomu nerozumím... musí se učit samy (pozn. dcery) no.*“ Proto dcerám zajistila doučování: *„Teď tam (pozn. do školy) du v pondělí příští týden domluvit se na doučování. Holky chodí ještě do Salingeru na doučování...“* Manželé také komentují fakt, že v pokoji bydlí všichni a dívky nemají klid na učení: *„Taky to učení, holky nemají moc klid na to tady. Ale chodí i do knihovny, když potřebují na referát, nebo něco, tak jdou tam. Tam mají aspoň klid.*“ Také připouští, že škola, respektive potřeby do školy, výlety atd. stojí dost financí: *„... do školy, to dáme vždycky spoustu peněz.*“

Rodina D má ještě malé děti, nejstarší z nich navštěvuje mateřskou školu. Matka nicméně přiznává, že když nemá peníze na obědy, tak tam dcera nechodí: *„... ta nejstarší jo, ty co jí je 5, musí. Chodila, teď nejsou ale peníze na ty obědy, tak jí mám doma. Teď sem na to neměla.*“ Rodina E má dvě děti v předškolním věku: *„Teď bude zápis v květnu pro tu nejstarší. Ale oni chodily, jak měl Salinger tu školku u Piškota, ta se ale zavřela.*“

Dle zkoumaných rodičů je dohlédnutí na školní docházku a výkony dětí jednou z jejich nejdůležitějších povinností. Někteří rodiče se se svými dětmi i připravují do školy,

avšak mnoho z nich přiznává, že dětem pomoci nemohou, protože školní látce nerozumí. Nicméně mají snahu a ve většině našich zkoumaných rodin probíhá doučování. Také některé z nich trápí otázka peněz v souvislosti se školními potřebami pro děti. V ubytovně, kde pobývají všichni v jednom pokoji, rodiče přiznávají, že tu děti nemají klid na učení.

Podkategorie – Společný čas

Respondenti přiznávají, že nemají moc času trávit s dětmi **společný čas**. Co je pro ně důležité, je postarat se o děti a domácnost, někteří z nich mají i jiné problémy, které musí řešit. Jako například rodina A: „*Ježíš Marja, no to jste na to narazila. No, netrávíme společný čas, je to špatně, já vím. Je to chyba. Já vždycky když teď měla volno, tak sme trávili čas na různých institucích – úřady, soudy, sociálka.*“ Někdy volný čas mají, a to se nezdržují v prostorách ubytovny a raději jdou ven: „**Občas ten čas máme volnej, ale přece ho nebudeme trávit tady. Sebereme se a deme ven, třeba do interspáru (pozn. Obchodní centrum Orlice Park) na pizzu.**“ S tím se ztotožňuje i Rodina C, která tvrdí, že na trávení volného času nezbývá čas, ale když čas mají, tráví ho mimo ubytovnu: „**No moc času nemáme zase, pere se pořád nebo vaří, musíme se starat o domácnost. Tady je krásný hřiště, tak v létě chodíme tam. Koupím jim nanuka, nebo něco a je to fajn.**“ Také rodina E tráví volný čas mimo ubytovnu, pokud nějaký čas je: „*Tak volnýho času moc nemáme, pořád se o ně musím starat. Chodíme k mámě, ta má taky malý děti, tak si spolu hrajou.*“ Rodina F se v současné době potýká se zdravotními problémy otce rodiny, také se matka musí starat o domácnost a volný čas s dcerami netráví: „*No tak teď toho času moc nebylo. Musím se starat, uklízet, vařit, prát. A teď jsme pořád s přítelem byli v nemocnici, nebo jsme doma, jak ztratil zrak, tak moc nikam nechodíme. Oni (pozn. dcery) pořád chodí do toho auparku (pozn. obchodní dům Aupark), co tam dělají, to nevím.*“ Rodina G si užívá volného času také mimo ubytovnu: „*Tak když máme čas, tak deme ven, projdem se. Nebo deme za mojí dcerou, trávíme s nima čas. Deme do kina, když sou peníze.*“ Rodina B tráví volný čas následovně: „*Občas hrajeme karty, O. (pozn. dcera) má ráda karty a já zase pohádky, tak na ně koukáme spolu, je to takový odreagování.*“ Rodina D nemůže trávit čas s dětmi venku, jelikož syn trpí chronickým zánětem uší. A na to, aby zašli někam dovnitř si sednout, nemají peníze: „*Sme celý den doma vlastně. Hlavně teď v zimě teda, nemůžeme s malým ven, kvůli těm uším, nesmí na vítr. A holky samotný nepouštím. **Kam jít bez peněz někam dovnitř?***“

Většina respondentů ze zkoumaných rodin přiznává, že nemá čas trávit s dětmi volný čas, jako nejčastější důvod uvádějí péči o domácnost. Když už volný čas mají, tak pobývají venku mimo ubytovací zařízení. Je vidět, jak moc lidé žijící v ubytovnách chtějí alespoň na chvíli pryč a velmi je trápí, pokud nemohou jít ven.

Podkategorie – Strategie přežití

Naše rodiny se snaží ze všech sil zaopatřit svým členům základní potřeby. Někdy to není tak jednoduché, jelikož jsou součástí chudoby nebo se pohybují na její hranici. Nájem za pokoj na ubytovně leckdy „zabere“ celý jejich příjem, dále musí platit léky, potřeby do školy, jídlo a oblečení. Někteří z nich proto zvolili určité strategie přežití, které si ukážeme v následujícím textu.

Opatřit **obživu** pro děti, je jednou ze základních povinností rodičů. Většina rodin dokáže tuto oblast finančně zajistit, ale ne všichni. Rodině B občas nezbudou peníze ani na jídlo, zvolili proto krajní strategii přežití – hledají jídlo v kontejnerech: *„výplata, ta bude až ve středu. Takže zase jak přežít víkend. Krása! Musím něco uvařit, ale z čeho? Takže pěkně v sobotu do terénu (pozn. do popelnic).“* Problém připisují hlavně malé výplatě matky a zpoždění sociálních dávek od státu: *„No a teď si vemte, jak tady mám platit nájem, když nemám hmotku? Nikoho to nezajímá z čeho, to zaplatím. Z čeho mám zaplatit školu? Jídlo? Je to neúnosný. Já nemít tu práci, tak bychom chcípaly úplně, bysme se chodily (pozn. matka s dcerou) pást.“* Někdy jim pomůže obyvatelka ubytovny, která dá dceři trochu jídla: *„Máme tady starou paní, důchodkyni, ale jak třeba vidí, že nemáme, tak dá O. aspoň chleba na svačimu, aby měla. No přinese housky nebo salám no.“* Otec z rodiny C komentuje zajištění jídla následovně: *„...to si radši dám lahváče doma. Za svobodna to jo, to sem chodil. Ale teď jsou děti a ty sou mi přednější, aby měli hlavně oni. Mají jídlo, co chtějí...občas deme co cukrárny na zákusek.“* Dle něho je přednější zajištění jídla pro děti, než aby on měl na alkohol. Tady vidíme jako strategii přežití uvědomění si priorit. Dle rodiny F je jídlo taky drahé a v podstatě teď zvládají zajistit pouze základní potřeby: *„Teď máme tak akorát na jídlo, na tuhle ubytovnu, na léky a holkám do školy, to dáme vždycky spoustu peněz.“*

Rodiny se také musí postarat, aby všichni jejich členové měli **oblečení**. Bylo zjištěno, že všechny rodiny se umí o oblečení svých členů postarat. Strategií je pro ně získávat oblečení hlavně z charity. Někteří přiznali chození do sociálních šatníků

a secondhandů. Rodina B komentuje: „...v šatníku třeba taky, ale chodíme do sekáče za Terno. Já teď v zimě nemám žádné kalhoty. Ale kabáty a bundy na zimu máme. Holce sem sehnala takový krásný!“ Rodině F pomáhá s oblečením také charita: „Oblečení máme z charity aspoň.“ Rodině E též: „**teď chodíme do charity**, v tom sociálním šatníku.“

Podkategorie - Domov

Oblast s názvem domov se zaměřuje na pocity respondentů ohledně prostředí ubytovny. Co pro ně vlastně ubytovna znamená, jestli se jedná o krizové řešení bytové situace, jaké jsou zde omezení, a jestli lze vůbec ubytovny chápat jako domov.

Z výpovědí dotazovaných vyplývá, že ubytovnu chápou jako **z nouze ctnost**, kde nejdůležitějším faktem je, že jsou jako **rodina pohromadě**, a že nejsou na „ulici“. Například matka z rodiny A, která zažila několikaměsíční pobyt „na lavičce“, se vyjadřuje takto: „*Sme pokupě. No někdy si člověk říká, je to malý, ale tak jako co. Je to lepší než spát v zimě na lavičce. Můžem se tu umít, vyspat se. **Sme rodina, sme pohromadě**. Tady je důležitý, že se ty kluci zachránili. Zachránila nás před ulicí a teď nám docela vyhovuje, kluci sou s náma, to je hlavní.*“ Ubytovna jim také pomohla s tím, aby jim OSPOD neodebral děti do dětského domova. Matka z rodiny B to komentuje: „*Na druhou stranu **nejsme na ulici**, ale nemám to tady ráda a chci pryč.*“ Rodina C z Filharmonie si myslí, že ubytovna ovlivnila pozitivně jenom tento fakt: „*No jedině, že sme spolu. Byli sme v azyláku, to bylo strašný. To ne, to nebereme. No takže sme tady, není to super, ale no jak bych to řek. **Z nouze ctnost**, tak trochu.*“ Názor rodiny D vypovídá mnohé: „*Jako nemáme to tady rádi, ale kam bysme šli, že jo. Aspoň sme tu spolu teď.*“ Dle Rodiny E: „*Zase pokud lidi nemají kam jít, tak aspon že mají kde bejt.*“ Žena z rodiny F se k tomuto tématu vyjadřuje následovně: „*I když to není ideální, ale lepší než být venku. Sem ráda za to, kde sme, aspoň mám ty holky u sebe. Sme pohromadě.*“ Dle jejího partnera mají alespoň kde být a děti nejsou v dětském domově: „*Tak aspoň máme **střechu nad hlavou**, teplo, sucho, ale není to ideální. Není to důstojný, to hlavně. Tak třeba krátkodobě, to ještě jo... Ale pro ty rodiny to není dobrý, zvlášť pro ty děti ne. Je to furt lepší, než být pod mostem, nebo dát děti do děcáku.*“ Rodina G z Petrofa si uvědomuje, že bydlí v ubytovně, která je v leccem odlišná od běžné ubytovny: „*Ale sme spokojený, lepší než být v horší ubytovně nebo na ulici, že jo.*“ Rodina F shrnuje: „***Ubytovna není domov**, není to vaše prostředí, kde*

se cítíte dobře. To je možná taky, proč holky třeba sou pořád pryč, nechtějí tu být.“ Také matka z rodiny G z Petrofa tvrdí: „... *jako není to tady hrozný to ne, ale tak není to váš domov. Na krátkou dobu je to v pohodě. Ale chci, aby si mohl vzít syn kamarády domů, aby se nemusel stydět.*“

Rodiny se shodují, že ubytovna je přijatelná jako taková poslední záchrana před „ulicí“. Téměř všechny rodiny dokonce použily v souvislosti s ubytovny frázi z nouze ctnost. Je pro ně důležitý fakt, že jsou pohromadě jako rodina, a že si děti mohou nechat u sebe.

3.5.2 Kategorie Bariéry

Tato oblast výzkumu je zaměřena na zjištění bariér, které způsobují omezování základních lidských potřeb a standardů. V této kategorii poměrně často zmiňujeme, v jaké ubytovně daná rodina žije, jelikož si myslíme, že rozdíly mezi komerční (Pernocto, Filharmonie, Tesla) a městskou (Petrof) ubytovnou jsou velmi výrazné. Také jsme si všimli, že jedna ze soukromých ubytoven (Tesla) je v lepším technickém a hygienickém stavu, než je pro komerční ubytovny typické. Výpověď dotazované s tím koresponduje.

Podkategorie – Výchova

Pro většinu rodin je výchova dětí zásadní, ale přiznávají, že v prostředí ubytovny je to občas komplikované. Otec z rodiny C z Filharmonie chce: „... *aby byly vychované (pozn. děti). Když viděj tady ty děti posraný, jak žijou ty ostatní tady, tak to není dobrý do budoucna. Chceme mezi normální lidi. Nechceme nikam, kde je moc cikánů. Nedělá to dobrotu, moc cikánů pohromadě. Jak tady mám děti vychovávat, aby byli k něčemu? Tady jsou takový existence občas... Špatně to na ně působí, já jim jako vždycky vysvětlím, jak to je a aby to neposlouchali, ale... Hodně špatně, není to dobrý.*“ Podle jeho názoru není dobré, aby děti v tomto prostředí vyrůstali. Dle názoru otce je problematické soužití s Romy, pokud jich je v obydlí příliš (pozn. rodina také patří do etnika Romů). Také nechce, aby se jeho děti stýkaly s ostatními dětmi v ubytovně: „*My nechceme taky, aby se naše děti od nich něco naučily, víte jak to je, nebo třeba něco nechytily.*“ Rodina D si myslí, že pokud by se odstěhovali, děti: „... *by se líp chovaly. Prostě tady slyší sprostý nadávky od ostatních dětí a dospělých. Potom to opakují, nelíbí se mi to. Já nechci, aby tam moje děti mluvili a chovali se špatně. Kolem sebe to vidí.*“ Otec z rodiny F přiznává, že co se týče výchovy dcer, je přísný:

„Já musím být tvrdší na ně. Někdy to jde slovně, někdy ne. Někdy musí nastoupit až vařečka. Někdy člověk musí přitvrdit, u holek je to horší, než u kluků.“ Matka říká: „Bojíme se, aby nepřišly s břichem...“ Dodávají však, že to dělají proto, aby si jednou žily dcery lépe: „Proto jsme tak tvrdý, my to myslíme dobře. **Chceme, aby jednou měly normální život a nemusely žít třeba na ubytovně, že jo. Aby si uvědomily, že to nebylo zbytečný.**“

Matka rodiny G vztahuje výchovu z jejího pohledu jako Romky: „To je výchovou, my chceme žít slušně, jako lidi. Jako já sem taky Romka, ale žiju normálně.“ Přičemž kritizuje přístup jiných osob z jejího etnika a tvrdí, že to jak žijí rodiče, jednou ovlivní i jejich děti: „Oni ty děti potom, ani neví, jak jinak maj žít, než jak to viděj. **Jak žijou s rodičema, tak oni pokračujou potom dál. Je to hrozný... potřebovali by dozory na ně (pozn. rodiče).**“

Některé rodiny zmiňují, že výchova dětí na ubytovně je komplikovaná. Bojí se, aby se jejich děti nenaučily špatného chování od ostatních obyvatel ubytovny. Také si přejí, aby jejich děti žili v dospělosti jiný život než oni.

Podkategorie – Boj o zkvalitnění života

Rodina se snaží, z prostředků co mají, zajistit dětem ale i sobě lepší životní podmínky. A když už nemohou mít jiné ubytování, alespoň chtějí, aby jejich ubytovací jednotka vypadala lépe, aby tam děti měly potřebné. Mnoho rodin se shoduje nad obtížností tohoto úkolu. A to ani tak kvůli nedostatku financí, ale kvůli řádu ubytoven, který úpravy pokojů dovoluje málokdy. Rodina D se k tomu vyjadřuje: „**Sme si tady chtěli vymalovat, aby to tady pro ty děcka aspoň vypadalo. Nesmíme, teda jenom na bílo, tak aspoň to... nesmíme žádný obrázky ani, holky chtěly něco malýho sem dát. Tak sem jim to povolila, řekla sem jim, ať si tam k posteli něco dají.**“ Rodina A si pokoj zařídila a uklidila sama: „**No jak to tady vypadá v tom pokoji – to jsme si dali do kupy my.**“ Matka z rodiny B koupila dceři psaní stůl: „**Má tady jako všechno, koupili jsme stůl, kde má svoje knížky, učebnice, malování.**“ Rodina D je zklamaná, že si nemůže ani za svoje náklady pořídit další postel. Mladší dcera tak musí stále spát s nimi: „**Třeba mě napadlo, koupit patrovou postel a ušetřit místo, jo. Ale nemůžeme, ani na vlastní náklady. Pokud povolí majitel nábytek, tak jedině novejš a s papírama, což jako člověk co žije na ubytovně, si to může dovolit jenom těžko.**“

Mnoho rodin přiznává, že si musí na své náklady zlepšovat životní podmínky, cítí však, že by to měla být práce správce či pana majitele. V podstatě se jedná o **zemi nikoho**, kdy nikdo nechce vynaložit úsilí a finance na zlepšení prostředí. Dle matky z rodiny B: *„Já na to prostě nemám, abych si tady na vlastní náklady vymalovala, a voni to prostě neudělaj. Takže ty stěny sou hrozný, v dezolátním stavu. Kupujeme si takový pásy na ty švábi a štěnice, ubytovna samozřejmě nic neproplatí, proč taky že jo.“* Také matka z rodiny D se potýká s tím problémem, že by pokoj chtěla mít v lepším stavu, hlavně kvůli dětem: *„Ale chtěla sem, aby to trošku vypadalo hezky ten pokoj. Tam, jak je skříň, tak tam je obrovská díra. Nikdo to nespraví, že jo.“* Stejná rodina si stěžuje na stav koupelny: *„Ta situace se zhoršuje pořád. Majitel s tím taky nic nedělá, ten jenom kejvne hlavou a tak....“* Matka z rodiny E z Pernocta toto také potvrzuje. V situaci, kdy zde byli štěnice a švábi a štípali její děti: *„...správce s tím nic neudělá.“* Rodina F tuto situaci komentuje v rámci likvidace parazitů: *„Za svý peníze musíme ty parazity ničit, oni nám na to nedají ani korunu.“*

Podkategorie – Hygiena, zdraví

Toto prostředí ohrožuje především zajištění základní **hygieny** všem členům domácnosti. Tento fakt potvrzují hlavně obyvatelé ubytovny Pernocta kde, jak už napovídá depistážní zpráva, není vhodný hygienický a technický stav. Dle rodiny B: *„kdybyste viděla ty koupelny, tak by se vám asi zved žaludek. A záchody o nic lepší.“* Rodina E tvrdí: *„záchody úplně špinavý a neteče tady vlastně ani pitná voda.“* K situaci se vyjadřuje i rodina F: *„tady jsou na každým patře koupelna a záchod, sou ale hodně špinavý.“*

Tento stav umývacích zařízení způsobuje i nechuť obyvatel vůbec navštěvovat tyto prostory a umývat se. Rodina B z Pernocta: *„...občas si umeje obličej (pozn. dcera), to se jí moc nechce teda. Protože v tomhleto **kanálu**, co tady máme. To je prostě kanál, to není klasická voda jako. Takže voda barevná, smradlavá. V tom se koupem, s tím si čistíme zuby a vaříme.“* Ze stejné ubytovny pochází rodina E, která komentuje věc následovně: *„my se tady ani nesprchujeme v těch sprchách, koupila sem dětem vaničku a myjou se v tom. Protože tady je věčně moc špinavo. Vložky, plíny posraný, poblitý. Takže se štítíme.“* Také rodina D, žijící ve Filharmonii říká: *„hygiena je tady strašná teda, já je radši dám tady na nočník, než aby šli na ty záchody, je to strašný, hnus.“*

Udržitelnost hygieny na ubytovnách není dle slov obyvatel příliš možná. Rodina B z Pernocta: „**hygienu je tady hodně, hodně, hodně obtížně udržitelná, jo. Při tom množství lidí, co tady je a hlavně jaký lidi tady jsou, vlastně i ty, nejenom cikáni ale celkově jiný – cizinci jo.**“ Rodina E ze stejné ubytovny: „**ty záchody jsou hrůza, někdo tam uklízí, ale to nemá cenu. Jednou denně. Tady bydlej čuňata.**“ Rodina F se musela přizpůsobit následovně: „...**sou na každém patře koupelna a záchod, sou ale hodně špinavý. My si je tady myjeme ještě radši sami. Vezmu savo a umeju to před tím, než tam jdeme, abysme něco nechytli.**“ I rodina C, která žije na ubytovně Filharmonie, si stěžuje, že obyvatelé vzájemně nespolupracují na vytváření lepšího prostředí. Paní z rodiny C pracuje jako uklízečka na zmíněné ubytovně a tvrdí: „... **a vůbec po sobě neuklízí, o ni na to nejsou zvyklí. Já tam uklidím a za hodinu ani ne, tam je zase bordel. Kdybych tady nebyla, tak tady žijou jak prasata.**“

Prostředí ubytovny není vhodné pro, nějakým způsobem, zdravotně hendikepované lidi. Otec Rodiny F, se právě potýká s problémem téměř celkové slepoty a vážného onemocnění roztroušená skleróza. Jeho partnerka poukazuje na nevhodnost prostředí: „... **i pro přítele to není moc hygienický kvůli těm očím... potřebuje čisto a klid.**“ Rodina D žijící ve Filharmonii má chlapečka, který od narození trpí na záněty uší, teče mu z nich hnis a v podstatě je nedoslýchavý. Tato rodina se potýká s problémy v oblasti ztížené péče o dítě: „... **malej nesmí ani do sprchy, tak ho meju tady na pokoji ve vaničce. Bylo by fajn, mít byt někdy s vanou, to by pro něho bylo dobrý.**“

Matka z rodiny B také vysvětluje problematickou situaci, kdy je na ubytovně hodně lidí a na člověka se někdy nedostane řada na použití koupelny: „... **protože oni (pozn. dělníci ze zahraničí) si zablokovali koupelnu a nikoho nezajímalo, že my se nemůžeme vykoupat, bylo jim to úplně jedno. A my jsme stáli fronty. Fronty, jo! Vysloveně na koupelnu.**“ Také matka z rodiny E, říká, že ne vždy je možné zařídít řádnou hygienu dětí z důvodu plísní: „**umejt ty děti někdy nejde, tady jsou i plísně všude.**“

Rodina A, žijící na ubytovně Tesla a rodina G z Petrofa se vymykají. Rodina A si naopak pochvaluje fakt, že se teď mají kde umýt. Před ubytovnou byli několik měsíců „na ulici“: „... **jako hygienu to neovlivnilo, vůbec, naopak se máme kde umýt.**“ Rodina G komentuje: „... **takže hygiena je v pohodě, kuchyně taky... tady to je jako byt.**“

V ubytovacích zařízeních tohoto typu se potýkají především se špatnou hygienou, kdy společné toalety a koupelny jsou v kritickém stavu. Někteří se tomu přizpůsobili

tak, že si vše, vždy předtím než jdou tyto prostory navštívit, znovu umyjí přípravkem proti plísni. Další rodina si koupila vaničku a myje se a své děti v pokoji. Hygiena je velmi těžko udržitelná, fungují zde paní na úklid, nicméně to nestačí, a lidé zde žijící nemají snahu udržovat čistotu. Občas na ně také nevyjde na mytí řada, když je ubytovací kapacita ubytovny naplněná.

Na ubytovnách se obyvatelé také potýkají s řadou problémů týkající se **parazitů, plísní a nemocí**. Rodina B z Pernocta tvrdí: „*na týchle ubytovně je ještě jeden velikánskej problém, s kterým se potýkáme teda všichni, to sou švábi a štěnice. Máme toho tady po ubytovně teda mnoho, mnoho. Vidíte nahoře (pozn. v pokoji na stěně) ty černý věci? To sou hnízda těch štěnic.*“ Rodina F také z Pernocta také přiznává tyto potíže: „*Nebudu lhát, sou tady štěnice a šváby, tak každej druhej den myju zdi savem, aby nás neštípaly, aby se to nedostalo hlavně teda na holky. Je to marnej boj. Ta ubytovna se už toho nezbaví.*“ Dle názoru této rodiny není možné se zbavit parazitů, jelikož ubytovna je tím už „zamořená“. Také paní z rodiny E ze stejné ubytovny přizvukuje: „*A lezou tady po vás šváby, štípou štěnice, no hrůza. Do polívky vlezli, do ledničky... prostě všude. Děti poštípaný strašně.*“ Tyto paraziti znepríjemňují život a také ohrožují na zdraví všechny ubytované. Ať už se jedná o poštípání, nebo dle rodiny B je také problém v chemických postřicích: „*Máme tady brouky, musíme to stříkat prostředkama, který potom dýchá (pozn. dcera), to není dobrý.*“ V ubytovně Pernocto jsou přítomny také plísně a nemoci, které potom samozřejmě negativně ovlivňují zdraví jejich obyvatel. Rodina E to komentuje následovně: „*Nemoci tady sou, chřipka. Tady sou i plísně všude. Já sem tady onemocněla.*“

Naproti tomu se rodiny žijící na jiných ubytovnách uvědomují, že stav bez štěnic a švábů je na poměry těchto zařízení vzácný, například ubytovna Filharmonie se s těmito problémy v současné době nepotýká. Také z důvodu, že se o tento problém někdo stará a provádí postřiky chemikáliemi. Rodina C: „*Aspoň, že tady nejsou štěnice a podobný věci. Ani šváby a tak. Tady to stříká pán, co tady žije.*“

Rodina žijící na ubytovně Tesla hodnotí zkušenost se společnými koupelnami a toaletami následovně: „*Ty sou společný na chodbě. Ze začátku jsem si říkala - no jo, společná kuchyňka, společný támhleto! Ale sprcha teče moc. Tady sou ty společný věci (pozn. koupelna a kuchyň) po rekonstrukci, tak to de.*“ Ubytovna Petrof opět stojí poněkud stranou, jelikož dle slov paní G: „*Tady to jsou jako normální byty, máme svoji*

koupelnu a kuchyň, ještě, že tak.“ Tyto dvě rodině svoje zkušenosti s koupelnou a toaletou na ubytovně hodnotí kladně.

Na ubytovně Pernocto se nacházejí šváby, štěnice a plísně. Tento problém ovlivňuje život všech ubytovaných. Lidé jsou často poštipáni, navíc se tito parazité nacházejí úplně všude a je nemožné je odstranit. Na ostatních ubytovnách se nenacházejí, na ubytovně Filharmonie se o tuto problematiku stará jeden z ubytovaných, který provádí chemické postřiky. Někdy se tyto postřiky provádí i na ubytovně Pernocto, i když ani to není pro zdraví dobré, obyvatelé poté musí tyto výpary dýchat, jak komentuje jedna z ubytovaných.

Podkategorie – Teplé jídlo

I na ubytovně se musí členové rodiny starat o to, aby měli co jíst. **Kuchyně** jsou většinou společné. Vařit se může pouze v kuchyních, i když existují výjimky. Matka z rodiny B to potvrzuje.: *„Musí se vařit v kuchyni. Každý má svoje věci na vaření, nádobí. Jak už sme tady 9 let, tak sem se zmožla a koupila sem si vlastní vařič a troubu, samozřejmě za to musím platit.*“ To, že vaření s malými dětmi v ubytovacím zařízení tohoto typu, není jednoduché, dokazují rodiny D (Pernocto) a E (Filharmonie). Matka z rodiny D: *„Ještě sme ke všemu nahoře, kuchyňka je jenom dole. Takže když chci uvařit, tak sebou musím všechny děti tahat. Ted' nahoru dolů, nahoru dolů. V tý kuchyňce sou dva sporáky a jdou jenom tři plotýnky. Je tady spousta rodin, tak se čeká i fronta. A to je třeba každej den jinak. Někdy tam je volno ve 12, někdy ve 2, ve 4, v 5. Takže děti jedí každej den v jinej čas. Navíc dětem, když mají hlad, tak jim to nevysvětlíte, že jo. Tak jim honem něco dám, než se uvolní sporák, nějakou sušenku nebo něco.*“ Matka z rodiny E s tím souhlasí: *„já bydlím nahoře na patře, tady není kuchyň. Pokud si chci uvařit, tak musím vzít všechny děti a jít dolů do kuchyně. No musíte jít úplně dolů a někdy na nás nevyjde. Protože je tam furt fronta... ale já přeci nebudu budít děti ve 4 ráno, abych mohla uvařit!*“ Na těchto příkladech je vidět, že uvařit jídlo rodině, není nic jednoduchého. Kapacita vařičů vzhledem k počtu ubytovaných je zcela nedostatečná. Také pokud rodina bydlí na jiném patře, nežli je kuchyně, vzniká tak otázka, kam po dobu vaření umístit děti, které nemůžou zůstat bez dozoru. Dle matky v rodině E: *„teplý jídlo každej den nejde zařídit...“*

Podkategorie - Bezpečí

Bariéry se vztahují také k zajištění **bezpečí** všech členům rodiny. Dle matky z rodiny E: *„On tam ubytoval správce dospělý, co pracujou a mezi nima fet'áci normálně... to ste šla ráno pro do kuchyně a dole injekce... a to si vemte, kdyby šlo nějaký dítě, vzalo to, tak je nakažený, no hrůza, já sem svoje děti nepouštím na krok samotný radši.“* Koupelny a toalety jsou ve většině ubytoven společné, někdy jsou rozděleny na mužské a ženské. Ne vždy tomu tak ale je. Problematické to je zejména kvůli dětem, jak vysvětluje matka z rodiny B: *„...třeba s tím, že koupelny jsou dohromady chlapi a ženy, že prostě když jde na záchod, tak ví, že se musí zavřít a zamknout, aby jí tam prostě nikdo nevlez, i když to nedělá. To samý je s koupelnou, musíme si prostě buďto dole půjčit klíč, a nebo teda sme si pak nechali udělat a vždycky když se jdeme koupat, tak se musíme zamknout, i dítě musíme zamknout, nemůžu si dovolit holku poslat do koupelny – jdi se vykoupat sama. To nejde. To absolutně ne.“* Matka z rodiny F potvrzuje, že je důležité se zamknout: *„Holky se chodí mýt samy, dám jim klíče a vždycky se radši zamknou. Tak už jsou velký, na to, abych chodila s nima.“* Také matka z rodiny C z ubytovny Filharmonie si myslí, že ubytovny nejsou vhodné zvláště pro děti z důvodů: *„Z jakých důvodů? Já vám to řeknu. Ty záchody a všechno společný, pro děcka i dospělý. No chodíme společně, holky se mnou a syn s manželem, jinak to nejde. Musím to hlídat. Děti moje po baráku sami nesmějí.“* Také rodina D z Filharmonie si stěžuje na bezpečí: *„Tady je to hrozný, tady jeden mlátí svoji přítelkyni, ted' se bojím, že pude dítě a že ho taky uhodí, nepouštím je samotný. Na chodbě to dělají! Ten chlap jí škrtil. Volala se policie, ale nic s tím neudělali. No hrůza. Tady sou každý den policajti, záchranka.“* Rodina D komentuje fakt, že zajištění bezpečnosti zvláště pro děti je leckdy velmi obtížné. Také rodina F připouští, že raději doprovázeli dcery, když byli na ubytovně dělníci: *„Tady před náma bydleli pracovníci, dělníci, ted' nevím, ze Slovenska? Tak dělali problémy, ted' už je klid, už tady nejsou. My sme si jich nevsímali, ale radši sme s holkama chodily, nepouštěli sme je samotný po ubytovně.“* Paní z rodiny dodává, že zajistit bezpečnost dětem, je zvláště složité, pokud chodí člověk do práce: *„Třeba o prázdninách, když jsem byla v práci, tak tu byla celý dny sama. Nic jinými mi nezbylo, vzít do práce jsem ji nemohla, že jo. Tak se musela zamknout.“* Stejná matka poté srovnává s klasickým bytem: *„... víte, jinak se žije matkám s dětma, když sou normálně v bytě a pak na týhle, teda na jakýkoliv ubytovně. Musíte víc dávat na dítě pozor než v normálním bytě. Musíte ho hlídat, ať jde kamkoli.“*

Zajištění bezpečí je problematické. Dvě matky přiznávají, že se v těchto prostorech raději zamykají a i své děti, koupelny a toalety jsou často společné pro muže i pro ženy. Dvě rodiny poukazují na sociálně patologické jevy, kdy na ubytovnách dochází k domácímu násilí a mohou zde bydlet uživatelé návykových látek.

Podkategorie – Soukromí

Prostředí ubytovny s sebou také nese omezené množství **soukromí** ať už od ostatních členů domácnosti, ale i od ostatních obyvatel a hlavně správců a majitelů, kteří mají dvacet čtyř hodinový přístup do ubytovacích jednotek. Dle respondentky z rodiny B: „...*taky sem pořád někdo leze a klepe na dveře. ... (pozn. dcera) potřebuje třeba prostor na učení a chceme mít svůj klid od ostatních.*“ Rodina G z městské ubytovny Petrof opět vybočuje: „*Tady na ubytovně nejsou žádné vztahy, každé se zavře, nikdo na chodbě není. Jako v paneláku. A to je dobře, mě nezajímaj tady. Máme klid.*“

Rodina ve většině případů bydlí pouze v jednom malém pokoji. Výjimku tvoří rodiny C a D z ubytovny Filharmonie. Rodina C přiznává, že život v jednom pokoji není jednoduchý: „*Máme tady 2 pokoje, v jednom spí kluk a holka a ta malinká spinká ještě s náma. My sme dřív bydleli tady ale v jiným pokoji. To byl jenom jeden pokoj, to se tam nedalo hnout, to bylo strašný. Žadný soukromí nic. Tak sem jim řekla, že to takhle nejde, ať nám dají větší pokoj.*“ Rodina F si také myslí, že je to náročné: „*Bydlet v takovýhle místnosti 4 lidí, to je těžký, víte. Tak holky už jsou velký a styděj se před náma... a my zase před nima, **nikdo tu nemá soukromí.** Bejt v jedný místnosti 24 hodin třeba jo, to je strašný. Víkendy sou někdy nekonečný.*“ Pro matku z rodiny A je ubytovna záchranou, ale i ona přiznává, že žít v několika lidech v jedné místnosti je obtížné: „*v místnosti tady bydlíme všichni, ale řeknu vám lepší než na ulici. My sme si to zažili a už nikdy více. Syn chodí pozdě teda pořád, asi tu nechce bejt no. Ono 5 lidí na pokoj je prostě moc, já to vím. Ale co mám dělat.*“ I rodina G z Petrofa přiznává: „... *chtěl (pozn. syn) by mít svoje soukromí, on skládá písničky a hraje na kytaru, tak by chtěl mít klid. Tady to nejde.*“

Podkategorie – Důstojnost

Rodina B dále naznačuje, že život na ubytovně není jednoduchý, a je často nedůstojný. Jelikož jsou koupelny společné a pouze jedny na patře, dochází k jistým nepříjemným

situacím: „*no v ručniku po chodbách, kde to sme? To bych si pripadala, jak já nevím. Musíme si všechno nosit sebou, jinak to nejde.*“

Rodiny také komentují fakt, že majitel či správce může kdykoli vejít. Dle dotazované z rodiny B: „*pan majitel má právo kdykoli vejít, může se přijít a zkontrolovat to, i když nejsme doma, to nás teda taky sere, ale co můžeme dělat?*“ Rodina A to komentuje: „*No on (pozn. majitel) sem může vejít kdykoli chce, je to jeho jakoby právo.*“

Rodiny často srovnávají prostředí ubytovny s **vězením**. V této problematice se shodují všechny rodiny ze všech ubytoven. Matka z rodiny E: „*Tady na ubytovně nic nemůžete. Jako ve vězení, to je ještě horší než ve vězení. Nemůžete nic.*“ Stěžuje si i rodina D: „*To je všechno napsané na dveřích, co nesmíme dělat, pomalu jak ve vězení. Za všechno chce platit.*“ Stejná rodina se také vyjadřuje o právech ubytovaných: „*Ale co člověk může na ubytovně? Nic. Jako oni nám dávají pokuty za všechny, ten správce, co sem chodí.*“ Rodina F to komentuje: „*No mě to tady připadá jak ve vězení! To teda jo, nemůžete nic. Sme tady v těch cimrách, nedej bůh, když praštíme dveřma omylem. To už sem letí správce a nadává...není to důstojný, to hlavně.*“ Rodina G žijící na ubytovně Petrof tvrdí, že se jedná o samostatné bytové jednotky, ale i tato rodina si stěžuje na recepci v přízemí, která je součástí většiny ubytoven: „*Ale co mi tady třeba vadí, je to dole, ta recepce či co. A ty mříže, a že vás musí pustit ten hlídač, no. To je trochu jak ve vězení. To se mi moc nelíbí. A když vám přijde návštěva, tak jak to vypadá, že jo... jak kdyby nás tady drželi. Je to trošku jakoby ponižující.*“ Dle rodiny B je ubytovna: „*Je to taková králikárna.*“ Králikárna? „*No on vždycky majitel na nás zařve, zalezte do pokoje, když sme na chodbě. Před barák v létě vůbec nesmíme, aby si děti mohli hrát v létě před barákem.*“ Matka z rodiny A z ubytovny Tesla to vystihuje takto: „*Jako ubytovna se dá jako takový poslední řešení, na chvílku, aby se člověk postavil zpátky na nohy, ale člověk tu nemůže žít dlouho, to nejde. Je to neúnosný, pro celou rodinu, zvlášť pro ty děti.*“ Proč? (komentář autorky) „*Proč? No protože tu není žádný soukromí, člověk nemá vlastní prostor a v podstatě nic nemůžete.*“

Dle některých rodin, je ubytovna vhodná pro pracovníky, kteří pouze přespí a na den jdou do práce. Matka z rodiny E: „*Možná je dobrá jenom pro pracující lidi. Ty dělníci vždycky přišli večer, ráno vypadli... jenom tam spali, to ještě de.*“ Otec z rodiny F to hodnotí: „*... být sám a pracovat, tam mi to je i jedno. Bych se tady jenom vyspal*

a nazdar.“ Dle názoru otce ze stejné rodiny, není ubytovna vhodná především pro malé děti: „*Tak pro větší to není zase tak strašný, ale pro menší děti to určitě není dobrý.*“

Podkategorie – Psychická pohoda

Ubytovna tedy na dotazované působí jako vězení, kde nic nesmíte. Jedná se samozřejmě o prostředí problematické zvláště k dětem. Správci totiž nemají problém z hodiny na hodinu vyhodit rodinu z ubytovny, pokud se jim něco nelíbí. Rodiče tak logicky mají **strach**, aby nemuseli jít pryč, nemají kam jinam jít. Matka z rodiny E se k tomu vyjadřuje takto: „... *a děti nemůžou vůbec nic. Musí tady být úplně moc ticho, a pokud vám děti půjdou na chodbu, že to neuhlídáte, tak už vás vyhazují, klidně i v noci. Jo oni nechápou, když třeba dětem rostou zuby, tak brečí, co mají jako dělat. Jemu to strašně vadí, jako správci. A ty ženský na recepci taky. Ani děti ven nemůžou si hrát. Vemte si, že děti prostě nevydrží celý den v jednom pokoji, zlobí. Sou znuděný.*“ Celou situaci hodnotí následovně: „*Jako podmínky pro život s dětma tady nejsou, to prostě není možný. My sme tady jenom asi měsíc, ale budeme se vracet k mámě.*“ Také rodina F musí dětem připomínat, že mají být potichu: „*Nemůžou tady řvát, ani se hlasitě bavit, ale sou to puberťačky. My jim říkáme, že to nemůžou, nebo nás vyhoděj všechny. Nemůžete tady nic.*“ Také matka z rodiny A má kvůli dětem strach: „*Víte, tady nesmějí běhat, křičet, nic takovýho. Lidi by si stěžovali majiteli a ten by nás potom moh vyhodit, že jo. A co potom... Takže říkám klukům – musíte být zticha. Říkám jim, aby byli hodný, aby mě je nevzali. Strach o děti tady je....*“ Rodina F to komentuje z jejich pohledu: „...*šťěstí je, že sou holky už velký. Já si jako neumím představit, kdyby byly malý, když by nemohly ani zabrečet. To jako obdivuju tady ty mámy, že to unesou, ten věčnej stres, aby jim nebrečelo dítě, a aby je nevyhodil ten správce, to jako jo. On nemá problém vyhodit ty lidi v noci.*“ Tato rodina naznačuje, že situace je ještě horší, pokud jsou děti malé. Také dotazovaná z rodiny E má zkušenost, kdy správce ubytovny vyhodil její kamarádku: „*Hodně lidí na správce podalo petici, on je vyhodil uprostřed noci, i když měli malý miminko! Zrovna ho přinesla domů a on ji vyhodil! Kvůli tomu jí ho taky sebrali.*“ Lidé se jí tedy zastali a podali petici proti správci, ale nic se nezměnilo. Pouze respondentka z ubytovny Petrof, matka rodiny G tvrdí, že strach nemá: „... *tady je to v pohodě. Tady mě jen tak vyhodit nemůžou si myslím.*“

Obyvatelům také **vyhrožují**, že pokud si budou stěžovat, mohou se rychle ocitnout bez bydlení. Rodina B má tuto zkušenost: „*Ta voda je závadná, my na ně nemůžeme, i když sme to zkoušeli, a jediný co nám bylo řečino – udělejte něco a ste venku! Vyhrožujou*

nám. Jo. To je tady velkej problém. A nemůžeme na ně, vyhodí nás na ulici a je jim to úplně jedno.“

Obyvatelé ubytoven mnohdy zápolí i se **závistí** ostatních obyvatel. Stačí mít o trochu více peněz, více jídla nebo čehokoli jiného a už je zle. Příklad z rodiny B: *„Tady je těžký být s někým kamarád, každej si akorát závidí. Já jsem tady třeba taky měla dřív kamarádku, skoro 10 let, znaly sme se a pak mě okradla o 7 tisíc a odstěhovala se.“*

Rodina C souhlasí a má mnoho zkušeností se závistí ostatních obyvatel zařízení: *„Víte na ubytovnách a všech těchlectech jakoby bytech je hrozná závist, **lidi si závidí i nos mezi očima!** Nemají nás rádi, děti mají všechno, šetříme, umím hospodařit s penězma. Nejde jeden den kachnu a druhý den suchej chleba. Takovýhle prkotiny, oni na nás mají vztek.“* Na předchozí ubytovně Petrof kde žili, dokonce matku napadli: *„No a my jsme si žili docela dobře jako, děti všechny čistý, chodily do školy, najíst jsme jim měli co dát... taky potom vlastně chtěli abych byla jakože domovníka ty ubytovny, byla sem i na nějakým školení na magistrátu, ale potom sem řekla, že to radši dělat nebudu. Protože když tam napadli mě, tak můžou udělat něco i dětem.“*

Ostatní obyvatelé provádějí různé **naschvály**. U rodiny C došlo ke krádeži: *„A dělají naschvály, já sem klukovi a sobě koupil kolo od známýho, dost levně a chtěl sem ho radši dát sem do pokoje. Ale to zase stará, že ne, že tam dává šňůru na prádlo. Tak sem je musel dát ven před barák, no a do tejdne byly pryč. Krade se tady strašně.“* Rodině F z Pernocta ze závesti shodili jídlo: *„To se mi tady stalo no, že sem si odskočila od vaření a někdo mi to schválně určitě shodil na zem. Vysypali celý jídlo.“*

Na čem se shodují všichni respondenti je skutečnost, že **chtějí z ubytovny odejít**, a to co nejdříve je to možné. Dle matky z rodiny B z Pernocta je ubytovna jakousi záchranou, na druhou stranu: *„... ale nemám to tady ráda a chci pryč. Je to těžký. **Není dovolání, není pomoci.**“* Ze stejné ubytovny to rodina F hodnotí podobně: *„A stejně bych odsud chtěla pryč, ale to asi všichni.“* Rodina E vidí bezvýchodnost situace: *„No chtěla bych se moc odstěhovat, ale není jak. Ted' sháníme nový bydlení, ale já už na ubytovnu nechci! Tak špatná zkušenost to je no.“* Dále rodina A z ubytovny Tesla komentuje: *„jako **jednoznačně chceme pryč**, to je jasný. Ale nejdřív se musí vyřešit jiný věci.“* I rodina G žijící na ubytovně Petrof chce pryč: *„Jako není to tady hrozný to ne, ale stejně si hledáme něco.“*

Děti některých rodin bojují ve škole s výsměchem a šikanou, protože bydlí na ubytovnách. Rodina A připouští, že jejich situace zkomplikovala docházku do školy mladšího syna. Syn má i jiné problémy, kvůli kterým nenavštěvuje školu, ale určitě má na absenci ve škole vliv, že tam syn přestal chodit kvůli posměchu od spolužáků: „*Přestal (pozn. syn) chodit teď úplně do školy, že se mu tam smějou děti.*“ Se stejným problémem se potýká i rodina B: „*Jo je tam problém takový, že se jí děti smějou, že je z ubytovny. Děti ji odstrkují, smějou se jí, já to vím...*“ Bylo by komplikované hodnotit, jestli je důvodem šikany „pouze“ ubytovna, navíc v našem výzkumném vzorku není dostatečný počet dětí ve školním věku, aby se dala provést analýza. Nicméně nám přišlo důležité tento problém dětí z ubytoven zmínit.

Tato oblast zjistila, že obyvatelé ubytoven často zápasí se strachem, a to především ze ztráty bydlení. Jelikož nejsou nijak právně chráněni, správce/majitel si skutečně může dělat, co je pro něho prospěšné. Respondentka z ubytovny Petrof je v relativním klidu, jelikož se jedná o městskou ubytovnu, kde ji ze dne na den smlouvu nevypovědí. Dále jsme zjistili, že na ubytovnách dochází k vyhrožování ze strany majitelů k obyvatelům (vadná voda, apod.). V ubytovacích zařízeních se lidé potýkají také se závistí a někdy přímo nenávisť ostatních obyvatel. Stačí k tomu málo – mít více jídla na talíři, hezčí oblečení a práci. Na čem se shodují jeden do jednoho, je fakt, že chtějí všichni odejít, nejlépe už nikdy do další ubytovny. Také se vyskytly případy šikany ve škole od spolužáků dětí, které se svojí rodinou bydlí právě na ubytovnách.

3.5.3 Kategorie Multiproblémovost rodin

Rodiny z výzkumného vzorku se potýkají s mnoha problémy, které ztěžují jejich život a mnohdy ještě posilují sociální vyloučení.

Podkategorie – Zdravotní hendikep

Jedním z problémů v rodinách, které se zúčastnily výzkumu, je nějaký zdravotní hendikep jednoho či více členů domácnosti. Je spojen s větší finanční zátěží, jelikož léky stojí velké množství peněz. Také je vyvíjena zátěž na ostatní členy domácnosti, kteří se o nemocného člena musejí starat. Od zdraví se také samozřejmě odvíjí, to jestli je člověk schopen vykonávat zaměstnání. Pokud je nemocné dítě, je situace neméně smutná, dítě vyžaduje zvláštní péči, na kterou není na ubytovně prostor, nebo na ní nezbývají peníze.

Matka z rodiny B má zdravotní problém a bojí se, aby nepřišla o práci: „*Já trnu, kdyby náhodou omarodila, onemocněla a nemohla do ty práce jít... Mám nohu po úraze. Je to těžký.*“ Otec v rodině C je vážně nemocný, to je také důvod, proč nepracuje: „... **mám epilepsii a žlučník špatnej, ale kdyby tohohle nebylo, tak ještě pracuju.**“ Rodina D má vážně nemocné dvě děti: „*ta malá (pozn. dcera), ta má epilepsii, potřebuje brát drahý léky. Syn zase má od narození chronickou nemoc jako uší, teče mu z toho hnis a neslyší na jedno ucho, no v podstatě skoro na obě neslyší.*“ Rodina E má v domácnosti také dvě děti, které trpí onemocněním: „*K doktorovi pořád chodíme, malá astma, jemu každý den pro nový antibiotika. Syn se mi narodil se špatnou ledvinou.*“ V rodině F jsou nemocní oba rodiče. Otec: „... *podstatě nevidím, mám 90% slepotu... takže sme pořád v nemocnici na vyšetřeních... takže teďka uvidíme, co budeme dělat. A k tomu mi zjistili roztroušenou sklerózu*“. I matka má zdravotní omezení: „*mám žaludeční vředy, mám pracovní omezení, nesmím zvedat nic těžkýho. Báli se, abych z toho neměla nádor.*“ Také matka z rodiny G si stěžuje na zdravotní problémy: „*Jako mám zdravotní problémy trošku s rukou a zádama. Byla sem teď na rentgenu a ještě mám ji na nějaký jiný vyšetření. Někdy ani bolesti nespím. Ještě mám problém se žlučníkem. Minule se mi udělalo tak špatně, že sem málem skolabovala ve městě, tak špatně mi bylo.*“

Podkategorie – Práce – nezaměstnanost

Rodiny se také potýkají s problémem **nezaměstnanosti**, kdy jeden nebo oba dospělí jsou nezaměstnaní, buď kvůli zdravotnímu hendikepu, mateřské nebo protože nemůžou práci sehnat. Otec z rodiny C pracovat nemůže: „*Teď teda už nepracuju, mám epilepsii a žlučník špatněj, ale kdyby tohohle nebylo, tak ještě pracuju. Mě už nikde nevemou taky, epilepsie, vředy, tlak, už taky nejsem nejmladší, že jo.*“ Jeho manželka také není zaměstnaná: „*Hledám si práci, ale nic není... sem teď nezaměstnaná.*“ Přiznává, že oficiálně zaměstnaná není, ale pracuje jako uklízečka na ubytovně, kde žije spolu s rodinou: „*Já tady totiž pracuju jako uklízečka. Něco to hodí, ne moc ale aspoň něco málo.*“ Otec od rodiny F také trpí zdravotními problémy a pracovat nemůže: „*Jenže mě se teď zhoršil zrak a nemůžu ani do práce nikam, nikde mě nechtějí zaměstnat... je to těžší než se zdá. Bez práce není ani jídlo a bydlení a bez normálního bydlení není život.*“

Podkategorie – Peníze

Však nejpalcivějším problémem se zdají **finance**, jednoduše řečeno jich není mnoho. Rodina A se k tomu vyjadřuje takto: „*Jako my pracujeme všichni tři, jo, ale stejně to nestačí... těch dluhů....*“ Situaci jim komplikují **dluhy a exekuce**: „*Ted' mi přišel dopis, že máme exekuci 200 tisíc. Bývalej manžel neplatí, tak to přišlo nám. Navíc manžel dcery má taky exekuci na 50 tisíc. Ted' deme do ty právní poradny, co je zadarmo, aby nám s tím pomohli. Dáme se snad do osobního bankrotu, nebo nevím, co s náma bude.*“

Rodina B žije jak peněz z práce matky, tak i z příspěvků a dávek hmotné nouze od státu. Bohužel i to leckdy nestačí, nebo dávky nepříjdou včas, jak se už několikrát stalo: „*No ted' už mi dva měsíce nepřišla hmotná nouze. No a já chodím do práce oficiálně, to si můžu vydělat nejvíc 2400 Kč, ale máme úmluvu, že zbytek peněz mi dává na ruku, nesmím mít účet.*“ Rodina E si také stěžuje, že není jak dosáhnout na více peněz: „*peníze jsou ted' největší problém, že jo. Není jak ted' mít víc peněz, jsem na mateřský.*“ Rodina F nemůže vyjít s penězi zejména kvůli zdravotním problémům otce, který již nemůže chodit do práce. Ani matka nepracuje kvůli svým zdravotním problémům, a protože se musí starat o svého partnera: „*Když má člověk zdravotní problémy, tak je to strašně těžký. Jak má člověk ušetřit, z čeho? Ted' máme tak akorát na jídlo, na tuhle ubytovnu, na léky a holkám do školy, to dáme vždycky spoustu peněz.*“ Věří, že mu lékařská komise uzná právo na invaliditu, a také si chtějí s přítelkyní zažádat o příspěvek na péči: „*Ted' budu mít nějakou komisi po vyšetření a snad mi uznaj nějakou invaliditu. Nebo aspoň přítelkyni dají příspěvek, jako že pečuje o druhá a nemůže pracovat.*“ Také jeho přítelkyně má zdravotní problémy a nemůže pracovat: „*Já sem ted' nezaměstnaná, měla sem nastupovat do práce ted', ale nakonec nenastupuju, protože sem taky nemocná.*“ Také si slibuje od práce, až bude moct znovu chodit, že se finanční situace rodiny zlepší. Nicméně hned dodává, že pokud půjde do práce, nemá se kdo o přítele starat: „*Ted' nedostávám vlastně nic od státu, čekám, až se mi ty vředy zlepší, abych mohla do práce. Jenže tu je problém s přítelem, musím se o něho starat.*“ Rodina F si uvědomuje bezvýchodnost své situaci v následujícím tvrzení: „*Nemáme práci, nemáme pořádný bydlení, to je to nejdůležitější. A nejhorší je, že máme hodně málo prostředků na to, to změnit.*“

Rodina C s penězi poměrně vychází: „*... jde to. I na tu kauci bude, totiž já mám nárok od úřadu práce, protože mám děti na to, aby mě tu kauci zaplatili.*“ I když oni tvrdí, že už nevědí, odkud sehnat více peněz: „*To je jak podle toho, no, kde brát a nekrást,*

že jo?“ Zároveň pobírají sociální dávky od státu: „Bereme přídavky a nějaký příspěvky od státu. Ted' nám dávají ty poukázky, či co to je.“ Matce z rodiny D zase finančně pomáhá její přítel, který s nimi žije pár měsíců. A také dávky od státu: „...a pomáhá nám, hlavně teda finančně. No tak já mám mateřskou a příspěvky a přídavky od státu, přítel nějaký peníze, tak docela vycházíme.“

V neúplných rodinách, kde rodinu tvoří pouze matka s dítětem/děťmi si můžeme všimnout znepokojivého trendu. Otcové děti na ně nepřispívají, protože nemohou (např. dluhy), nebo přispívat nechťejí. Matka z rodiny B tuto skutečnost komentuje následovně: „On si klidně vyhlásil bankrot a já vám platit alimenty nebudu, nemám z čeho. A z čeho my máme žít?“ Dle matky z rodiny E otec nefunguje: „táta děti nepřispívá na děti, nemá se k tomu. Nechtěl ani podepsat otcovství, ani u jednoho. Takže žiju jenom z mateřský a s příspěvků.“ Výjimku tvoří situace rodiny A, kde výživné na děti dostávají soudní cestou: „Alimenty chodí přes exekuci, táta byl ve vezení.“ Pouze u rodiny G, dochází k předání výživného dobrovolnou cestou: „No ale se synem se jako vídaj, a on (pozn. otec) mu dává nějaký peníze. Jako nemusí, ale něco mu dává.“

Podkategorie – Diskriminace

Jedním z největších problémů je dozajista **diskriminace** v hledání nového bydlení. Matka z rodiny E vidí problém takto: „Snažíme se najít nový bydlení, ale oni se vás do telefonu zeptají, jestli ste Romové, potom řeknou, že ne.“ Matka s rodiny C komentuje situaci následovně: „Ted' už to uděláme přes realitku. Je to dražší, že jo, ta kauze, ale co máme dělat. Chceme už pryč. Není to ale jednoduchý. Já vám to řeknu na rovinu, jo. **Udělalí to cikáni tohleto.** Neplatili nájem, ty byty zničili a už se nechytáte. Stačí říct do telefonu jméno a jim je jasný, že jsme cikáni. Tak ted' píšu zprávy ale stejně. 10 čekatelů na byt! No nás si zatím nikdo nevybral, proč taky asi, že jo.“ Dle ní si tedy za to mohou sami Romové. I ona jako Romka má ted' problémy najít nové bydlení, ted' už je i ochotná zaplatit poplatek realitní kanceláři. Partneři z rodiny F si také prošli nepříjemnou situací, kdy je odmítli s necitlivou poznámkou: „Já sem volal na byt a majitel mi řekl rovnou, že **zvířata a cikány do bytu nebere.** Tak co mu na to mám říct? Já sem nevěděl, co mu na to mám říct. Nejsme všichni stejný, cikáni, já jako chápu, že někteří cikáni dokážou zničit byt, to jo.“ Připouští tedy, že Romové na tom nesou část viny. Paní z rodiny G komentuje situaci následovně: „Sehnat byt je hrozně těžký tady v Hradci kór když sme Romové. Ale naši si to dělaj sami tohleto. Jdou

do bytu, zničej to, zdemoluj to, neplatí. A potom my slušný se nechytáme kvůli nim! Kolikrát sem volal, a oni, ste romka? A já že jo, tak oni, že to ne. To je urážející. Katastrofa no.“ Je zajímavé, že sami Romové viní Romy z problémů, které nastávají při hledání nového bydlení. Nelehkou situaci Romů si uvědomují i ostatní respondenti, dle matky z rodiny A: *„Jako když to řeknu blbě, tak ještě že nejsme cikáni, ty to maj ještě těžší.“*

3.6 Závěr výzkumné zprávy

Na tomto místě si zodpovíme nejdříve a dílčí výzkumné otázky (DVO), poté hlavní výzkumné otázky (HVO).

DVO 1: Jak se rodičům daří vytvářet pocit bezpečí v ubytovně?

Zajištění bezpečí v ubytovně je problematické. Dvě matky přiznávají, že se v koupelně a na toaletě raději zamykají a nařizují dětem, aby se také zamykaly. Matka z rodiny B: *„... tak ví (pozn. dcera), že se musí zavřít a zamknout.“* Matka z rodiny F také přiznává, že se musí dcery zamykat: *„... dám jim klíče a vždycky se radši zamknou.“* Některé rodiny nepouštějí děti po ubytovně samotné. Například rodina C: *„... musím to hlídat. Děti moje po baráku sami nesmějí.“* Jedni rodiče raději doprovázeli své dcery po ubytovně, když tam bydleli dělníci: *„radši sme s holkama chodily, nepouštěli sme je samotný po ubytovně.“* (rodina F).

Dvě rodiny poukazují na sociálně patologické jevy, kdy na ubytovnách dochází k domácímu násilí a mohou zde bydlet uživatelé návykových látek. Matka z rodiny E: *„... ubytoval správce dospělý, co pracujou a mezi nima feťáci normálně... a to si vemte, kdyby šlo nějaký dítě, vzalo to, tak je nakažený.“* Také matka z rodiny D se svěřuje, že je ubytovna někdy nebezpečná: *„Tady je to hrozný, tady jeden mlátí svoji přítelkyni, ted' se bojím, že pude dítě a že ho taky uhodí, nepouštím je samotný.“*

DVO 2: Jak rodiče zabezpečují základní potřeby pro své děti v ubytovně?

Ne všechny rodiny mají finance na pokrytí jídla. Matka z rodiny B přiznává, že musí s dcerou chodit do popelnic, aby se najedly: *„Takže zase jak přežít víkend. Krása! Musím něco uvařit, ale z čeho? Takže pěkně v sobotu do terénu (pozn. do popelnic).“* Ostatní rodiny tedy mají peníze na zajištění této základní potřeby, vaření na ubytovně

však není nic jednoduchého. Rozhovory potvrzují, že velikost kuchyní a množství vařičů je nedostačující, jsou stále přeplněné a někdy se rodinám nepodaří uvařit teplé jídlo. Matka z rodiny D: „*Je tady spousta rodin, tak se čeká i fronta.*“ Také vařiče v těchto kuchyních nefungují všechny. Problematický je také fakt, že kuchyně se často nachází na jiném patře, než bydlí konkrétní rodina. Ta má poté ztížený přístup do kuchyně, kdy si musí všechny děti vzít s sebou, což se nelíbí majiteli.

Bylo zjištěno, že všechny rodiny se umí o oblečení svých členů postarat. Některé přiznali chození do sociálních šatníků a secondhandů. Rodina B komentuje: „*...v šatníku třeba taky, ale chodíme do sekáče za Terno.*“

V ubytovnách se lidé potýkají se špatnou hygienou, kdy společné toalety a koupelny jsou v kritickém stavu. Matka z rodiny B: B „*kdybyste viděla ty koupelny, tak by se vám asi zved žaludek. A záchody o nic lepší*“. Někteří se tomu přizpůsobili tak, že si vše, vždy předtím než jdou tyto prostory navštívit, znovu umyjí savem. Další rodina si koupila vaničku a myje se a své děti v pokoji, místo toalety mají nočník: „*koupila sem dětem vaničku a myjou se v tom. Protože tady je věčně moc špinavo.*“ Hygiena je velmi těžko udržitelná, fungují zde paní na úklid, nicméně to nestačí, a lidé zde žijící nemají snahu udržovat čistotu. Občas na ně také nevyjde na mytí řada, když je ubytovací kapacita ubytovny naplněná.

Na ubytovně Pernocto se nacházejí švábi, štěnice a plísň. Tento problém ovlivňuje život všech ubytovaných. Lidí včetně dětí jsou často poštipáni, navíc se tito parazité nacházejí úplně všude a je nemožné je odstranit. Matka z rodiny E: „*A lezou tady po vás šváby, štípou štěnice, no hrůza. Do polívky vlezli, do ledničky... prostě všude. Děti poštipaný strašně.*“ Na ostatních ubytovnách se nenacházejí. Na ubytovně Filharmonie se o tuto problematiku stará jeden z ubytovaných, který provádí chemické postřiky. Někdy se tyto postřiky provádí i na ubytovně Pernocto, i když ani to není pro zdraví dobré, obyvatelé poté musí tyto výpary dýchat, jak komentuje jedna z ubytovaných.

DVO 3: Jak se rodičům daří zajišťovat potřeby vůči školnímu dítěti v ubytovně?

Rodiče z našeho výzkumného vzorku považují školu za důležitou a požadují, aby do ní jejich děti chodily. Někteří rodiče se se svými dětmi i připravují do školy, avšak mnoho z nich přiznává, že dětem pomoci nemohou, protože školní látce nerozumí. Např. matka z rodiny F: „*...no já bych i chtěla, ale já tomu nerozumím.*“ Rodiny dětem shání

doučování od nestátních neziskových organizací nebo charity. Dle matky z rodiny C: „*Oni (pozn. děti) chodí i na to doučování do Salingeru.*“ Také některé z nich trápí otázka peněz v souvislosti se školními potřebami pro děti. Rodina B: „*S tou školou je teď problém, stojí to hodně peněz.*“ Dva rodiče, otcové, se shodují, že pro ně škola znamená cestu, díky ní budou mít jejich děti lepší život. „*...učíme se spolu...chci, aby z něj něco bylo.*“ Také otec z rodiny F: „*chceme, aby dodělaly školu a šly třeba i na střední, nebo se vyučit.*“ Překážku pro učení dětí vidí někteří v tom, že žijí v malém prostoru, kde nemají děti klid na učení. Rodina F: „*... holky nemají moc klid na to tady.*“ Děti některých rodin bojují ve škole s výsměchem a šikanou, protože bydlí na ubytovnách. Např. matka u rodiny B to komentuje následovně: „*Děti ti odstrkujou, smějou se jí, já to vím....*“

DVO 4: Jak rodiče zajišťují výchovu svých dětí v prostředí ubytovny?

Některé rodiny zmiňují, že výchova dětí na ubytovně je komplikovaná. Otec z rodiny C: Zdůvodňují to tvrzením, že na ubytovně žijí různí lidé, dospělí i děti, kteří například mluví sprostě, nadávají a jejich děti to poté opakuji. „*Jak tady mám děti vychovávat, aby byli k něčemu? Tady jsou takový existence občas....*“ Rodina D to vidí podobně: „*Prostě tady slyší sprostý nadávky od ostatních dětí a dospělých. Potom to opakuji....*“ Děti také kopírují chování obyvatel na ubytovně, když neuklízí ostatní, proč by měly ony. Matka z rodiny G: „*Oni ty děti potom, ani neví, jak jinak mají žít, než jak to viděj. Jak žijou s rodičema, tak oni pokračují potom dál.*“ V oblasti výchovy se nám také stávalo, že mnozí respondenti hanili Romy, ačkoli jimi sami byli. Rodina G: „*To je výchovou, my chceme žít slušně, jako lidi. Jako já sem taky Romka, ale žiju normálně.*“ Rodiče rodiny F jsou na své dcery přísné, výchova probíhá někdy i fyzicky. Dodávají však, že to dělají proto, aby si jednou žily dcery lépe: „*Proto jsme tak tvrdý, my to myslíme dobře. Chceme, aby jednou měly normální život a nemusely žít třeba na ubytovně, že jo. Aby si uvědomily, že to nebylo zbytečný.*“

DVO 5: Jak se rodičům daří zaopatřit členy domácnosti v ubytovně?

Na ubytovnách žijí rodiny multiproblémové, jedná se o rodiny, které mají zdravotně hendikepovaného nějakého člena rodiny, většinou otce, který tak není schopen se postarat o rodinu či je nemocné i samo dítě. Otec z rodiny C: „*... mám epilepsii a žlučník špatnej.*“ Otec z rodiny F: „*... podstatě nevidí, má 90% slepotu... a k tomu mu*

zjistili roztroušenou sklerózu.“ Celkem čtyři matky (ze sedmi) z našich rodin jsou samoživitelkami, jedna z nich je na mateřské dovolené, otec dětí nic nepřispívá. Se zdravotním hendikepem a mateřskou dovolenou souvisí fakt, že někteří dospělí v našich rodinách jsou nezaměstnaní nebo v současné době nemohou pracovat, nebo mají problémy si zaměstnání najít. Otec z rodiny C: „*Mě už nikde nevemou taky....*“ Jako největší problém dotazovaní shledávají finance, resp. jejich nedostatek. Mnoho z nich si stěžuje, že právě nemají peníze z důvodu toho, že pracovat nemohou, ať už kvůli zdravotním omezením nebo proto, že musejí být doma s dětmi. Dvou rodinám přispívá stát buď přídavky na bydlení, příspěvky na živobytí nebo dávky hmotné nouze. Ale ani ty nechodí pravidelně. Matka z rodiny B: „*...dva měsíce nepřišla hmotná nouze.*“

HVO 1: Jak ovlivňuje prostředí ubytovny roli rodičů?

V rámci výzkumného šetření jsme zjistili, že prostředí ubytovny výrazným způsobem zasahuje do života zde žijících rodin a komplikuje vykonávání některých rodičovských rolí. Zde se vracíme k potřebám, o kterých jsme psali v teoretické části práce. Výchozí koncepcí je fakt, že rodiče musí zajistit základní potřeby dítěte, jejich role jim to určuje jako povinnost. Známý autor Matoušek tvrdí, že rodina odpradáвна existuje právě proto, aby se lidé mohli řádně starat o své děti (Matoušek, 2003, s. 9). Rodiče by měli být schopni uspokojit základní potřeby dítěte. Mezi biologické potřeby řadíme řádnou výživu, teplo, klidný spánek apod. Psychosociální potřebou je potřeba lásky, bezpečí, jistoty, potřeba být akceptován atd. (Zelená, Klégrová, 2006, s. 7).

Zjistili jsme, že ke komplikacím dochází už při zaopatřování fyziologických potřeb. Pro rodiče je složité v prostředí ubytovny zajistit hodnotnou stravu pro všechny členy domácnosti; obtížné je také zajistit hygienu a zdravé nezávadné prostředí. Potřeba bezpečí a jistoty je nezbytnou součástí života člověka. Ve výzkumu se ukázalo, že ani tato potřeba není zcela naplněna, lidé tady prožívají pocity strachu, frustrace a deprese; v žádném případě se nejedná o domov. Ubytovny často řadíme ke skrytému či potencionálnímu bezdomovectví. Dle Homolkové bezdomovectví zasahuje do bio-psycho-sociálního vývoje dítěte. Tento jev je doprovázen nepříznivými podmínkami, které brání v uspokojování potřeb dítěte v takové míře, že ohrožuje jeho socializaci (s. 3). Nemůžeme hodnotit, jestli dochází k plnění „vyšších“ potřeb, jako jsou seberealizační a estetické potřeby apod. Z charakteru odpovědí ovšem vyplývá, že se

rodina ocitá v krizi, a že hlavním úkolem rodičů je zajistit přežití rodiny, tedy se nejdříve postarat o zajištění základních potřeb.

Vrátíme se k dokumentu o kompetencích rodičů od organizace LUMUS. Tento dokument je jakýmsi praktickým nástrojem, jenž usnadňuje pracovníkům OSPOD vyhodnotit, jestli je, jednoduše řečeno, o děti dobře postaráno (více viz text výše). **Vývojové potřeby** – všeobecný zdravotní stav, učení se, emoční vývoj a chování, identita, samostatnost atd. **Rodičovská/pečovatelská kapacita** – základní péče (potrava, pití, teplo, bydlení, oděv a hygiena), zajištění bezpečí a ochrany; citové vřelosti, ve stálém rodinném prostředí, rodiče by měli přispívat k učení a intelektuálnímu rozvoji dětí. **Rodina a prostředí** – bydlení (jak je zajištěno bydlení; jestli má dostatečné vybavení a příslušenství; s kým dítě žije; vnější vzhled ubytování a jeho bezprostřední okolí a vnitřní vzhled ubytování s odkazem na individuální zajištění bydlení pro dítě: voda, topení, kanalizace, prostory k vaření, spaní, čistota, hygiena, bezpečnost, zabezpečení a zachování soukromí), zaměstnání a finanční situace, sociální inkluze rodiny (Racek, Solařová a Svobodová, 2014, s. 27). Bylo vyhodnoceno, že ubytovna narušuje všechny oblasti péče o dítě.

HVO 2: Jak prostředí ubytovny ovlivňuje naplňování funkcí rodiny?

Rodina sama o sobě zajišťuje mnoho činností. Zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, učí je morální postoje, usměrňuje je, chrání a podporuje (Stašová in Kraus, Poláčková, 2001, s. 79).

Zde se tedy vrátíme k funkcím rodiny. Výzkumné šetření ukázalo, že prostředí ubytovny znesnadňuje rodině plnění jejích funkcí. Rodiče naplňují funkce v rámci možností, které jim toto prostředí umožňuje. Optikou vnějšího hodnotitele se proto může zdát, že rodiče zajišťují funkce nedostatečně.

Biologická funkce se zdá nepoškozená, i když to nemůžeme hodnotit, jelikož o ní respondenti nehovořili. Prostředí ubytovny znesnadňuje plnění ochranné (zaopatřovací) funkce, rodina má problémy zajistit stravu, hygienu, přiměřené ubytování a zdraví všech členů. Neplnění ekonomické funkce rodiny je spíše než ubytovnou zapříčiněno nedostatkem peněz a zdravotními problémy – rodiče nemohou pracovat. Nicméně i ubytovna má na tuto funkci negativní vliv – špatné zdraví obyvatel ještě zhoršuje, někteří rodiče nemohou pracovat, aby děti nebyly samy v ubytovně apod. Výchovně-

vzdělávací funkce v tomto prostředí selhává, jelikož jejím hlavním úkolem je socializace, a to především dětí. Dle respondentů však není možné děti v tomto prostoru řádně vychovat a zajistit jim vhodné podmínky pro školní přípravu (vlastní psací stůl, klid a soukromí atd.). Emocionální funkce se naplňuje složitě, protože zde chybí pocit bezpečí, jistoty a hlavně domova.

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak jsou role rodičů ovlivněny prostředím ubytovny. Cíl práce byl splněn.

3.7 Diskuze

V teorii jsme zmínili koncept dostatečně dobrého rodičovství, který označuje „*takový výkon rodičovské role či rolí, který dětem zajišťuje postačující podmínky pro vývoj*“ (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 18). Havlík a Kořa se k tomuto tématu také vyjadřují, dle nich se jedná o tzv. **minimální zaopatření**, dle kterého má dítě nárok na to, aby mu jeho rodiče zajistili: základní výživu, oblečení, ubytování, zdravotní péči a přístup ke vzdělání (2002, s. 73). Je možné si všimnout paralel mezi těmito koncepty a výsledky našeho výzkumu. Rodiče z výzkumného šetření často přiznávali, že v současné době můžou dětem nabídnout základní potřeby jako je střecha nad hlavou (i když není ideální), jídlo, oblečení, návštěvy lékařů a dohlédnout na docházku dětí do školy.

Samozřejmě ne vše souvisí s prostředím ubytovny, někdy jde taky o finanční stránku věci, nebo nízkou vzdělanost osob žijících v ubytovnách, ale jak už jsme zmínili, vše souvisí se vším. Tito lidé se točí v nekonečném kruhu. Jak to vystihuje otec v jedné rodině: „*Nemáme práci, nemáme pořádný bydlení, to je to nejdůležitější. A nejhorší je, že máme hodně málo prostředků na to, to změnit.*“

Zdá se, že alfou a omegou všech problémů u našich zkoumaných rodin, jsou finance, resp. jejich nedostatek. Pokud jsou peníze, je i jídlo, oblečení, dále zájmy pro děti a jejich pomůcky do školy. V neposlední řadě, pokud by rodiny měly dostatečné finance, tak samozřejmě i nové bydlení. I když tady je na místě připomenout, že částka za ubytování v ubytovnách se často rovná tržní ceně nájmu v bytech v konkrétní oblasti. Pojmeme více peněz tedy myslíme finance navíc, které by zajistily kauci, případně poplatek realitní kanceláři. Je také důležité zopakovat, že mnoho osobám žijících v SVO chybí kultura bydlení, potýkají se s nedostatečnými kompetencemi na získání

a udržení si klasického bydlení, nedovedou hospodařit s penězi a mají další problémy, které jim brání začlenit se do společnosti. Dle dotazovaných je jedním z největších problémů diskriminace Romů v oblasti shánění nájemního bydlení: „... *majitel mi řekl rovnou, že zvířata a cikány do bytu nebere. Tak co mu na to mám říct? Já sem nevěděl, co mu na to mám říct.*“ Je možné si všimnout, že vše souvisí se vším. A že pokud chceme rodině pomoci, musíme ji vnímat jako mnohoproblémovou a snažit se pomoci se všemi aspekty chudoby.

Doporučením pro další výzkum by bylo zkoumání, jak jsou uskutečňovány a zabezpečeny například kognitivní potřeby (potřeby zkoumat, vědět, poznat), estetické potřeby jedince (potřeba krásy, řádu a symetrie), potřeby seberealizace. Jestli je vůbec možné tyto potřeby v ubytovacím zařízení typu ubytovna zajistit, jestli se rodiče snaží tyto potřeby zabezpečit. Ještě více zajímavé by bylo tyto potřeby zkoumat z pohledu dítěte, jako nezaujatého aktéra dění. V rámci naší diplomové práce tyto potřeby nenašly své zkoumání, proto by byl přínosný další výzkum, který by této oblasti prozkoumal.

Komparace městské ubytovny se soukromými v HK

Po analýze a interpretaci výsledků nám začalo být jasné, že komerční ubytovny (Tesla, Filharmonie, Petrof) se v leč čem liší od městské ubytovny (Petrof), a že by nám tato ubytovna mohla zkreslit výsledky. Dotazovaná z Petrofa, to vystihuje: „***Tak ono máte ubytovnu a ubytovnu, jo.***“

Rozhodli jsme se ji však ponechat, jelikož se nám zdá zajímavé, jak moc jsou ubytovny různého vlastnictví rozdílné, alespoň tedy ve městě Hradec Králové. Tyto ubytovny se liší především v technické a hygienickém stavu budovy a práhu dostupnosti. Dále má městská ubytovna regulovaný nájem, jelikož funguje na principu prvního stupně sociální bydlení. V neposlední řadě se liší právní ochranou jejich obyvatel, kdy v komerční ubytovně je smlouva uzavíraná na krátkou dobu (většinou jeden měsíc) a majitel může smlouvu vypovědět z hodiny na hodinu, kdežto v městské ubytovně Petrof jsou osoby ubytovány na delší časový úsek (jeden rok až tři).

Paní z rodiny G, která bydlí se synem na ubytovně Petrof: „...***tady je to čistý a skoro jako byty, jako garsonka vlastně, máte svoje soukromí. Nikdo na chodbě není. Jako v paneláku.***“ Také si pochvaluje fakt, že jí a jejímu synovi nemohou znenadání vypovědět smlouvu: „***Ne tady je to v pohodě. Tady mě jen tak vyhodit nemůžou si myslím.***“ Jak už bylo poznamenáno v teoretické části, v ubytovně Petrof dochází

k jevu zvanému „cherry-picking“, což by se dalo přeložit jako „sbírání třešniček“ (viz text výše). Matka z rodiny E tvrdí: „*A taky na brněnskou (pozn. Petrof) by nám mohli pomoc. Tam se ale člověk jen tak nedostane. Tam mají takový požadavky....*“ Rodina G žijící právě na ubytovně Petrof to komentuje následovně: „*Sem sme se dostali vlastně tak, že nás doporučila holka z azyláku. No tak mi říkala potom, že sem patřím, že bych tady mohla bejt. A neměli sme dluhy i městu, takže sme tady.*“

Svým charakterem není ubytovna Petrof ubytovnou. Ubytovaní jsou zde právně chráněni, mají své soukromí od ostatních obyvatel a majitelů, hygiena je tu udržována bez problémů. A ačkoli se dle respondentky z rodiny G nejedná o domov, má k tomu blíže než ostatní ubytovny.

Porovnání s jinými výzkumy

V České republice proběhly dva výzkumy o ubytovnách. Oba pocházejí z Ostravska a navzájem si svými výsledky odporují. První výzkum se nazývá: „**Sociální ubytovny jako dlouhodobé bydlení pro sociálně slabé**“ od autorek Pelíškové, Rohrerové, Dubnové a Šimkové. Tento výzkum pochází z roku 2012. Autorky uvažují, jestli by se ubytovny nemohly stát součástí dostupného sociálního bydlení. Na základě svého šetření v ubytovnách na Ostravsku poté hodnotí, že to možné je. Dle autorek jsou tedy ubytovny vhodným řešením bytové krize občanů (2012). Druhým výzkum: „**Jsou ubytovny opravdu vhodným řešením pro bydlení rodin s dětmi a lidí bez domova?**“ Od organizace Vzájemné soužití. Tato zpráva reaguje na výzkumné šetření, které je zmíněno výše v textu. Dle tohoto výzkumu, ubytovny budou mít v budoucnu velký negativní dopad pro rodiny, především pak pro jejich děti. Také bylo zjištěno, že život v těchto ubytovnách je nedůstojný a neodpovídá technickým měřítkům. „*Dle našich zjištění nemůžeme ubytovny na Ostravsku chápat jako domov.*“ (Vzájemné soužití, 2013, s. 44).

Musíme přiznat, že se více podobností nacházíme ve výzkumu od organizace Vzájemné soužití. V našem šetření bylo zjištěno, že život v ubytovně je nedůstojný, neodpovídá technickým ani hygienickým parametrům a negativním způsobem ovlivňuje její obyvatele.

Však výzkum, který se svým charakterem nejvíce blíží tomu našemu, pochází z Velké Británie. Originální název: „**THIS IS NO PLACE FOR A CHILD – The experiences of homeless families in emergency accommodation**“, v českém překladu tedy: „Toto

není místo pro děti – Zkušenosti rodin bez domova v krizových ubytovacích zařízeních.“ (pozn. překlad autorky DP). Tento výzkum pochází z roku 2015 a účastní se ho celkem dvacet rodin, které se ocitly v krizové životní situaci a musely jít bydlet do útulků, azylových domů a ubytoven. Už jen z názvu je jasné, že Velká Británie považuje osoby, potažmo rodiny žijící v těchto typech obydlí, za bezdomovce. Výzkum se soustředí na rodiče, kteří komentují své žití ve vztahu k dětem (Pennington, Banks, 2015).

Dle výsledků tohoto výzkumu děti v těchto typech ubytování nemají domov. Nemají prostor k životu – nemají kde si hrát, kde se učit nebo relaxovat. Nejedná se o bezpečný prostor, kde by mohly růst a rozvíjet se. Zkušenosti rodičů v tomto výzkumu jsou velmi podobné našim výsledkům. Tady pouze pár příkladů pro představu:

Hygiena na ubytovnách je podobná: Výzkum VB: „*Toalety jsou nechutné. Našla jsem kondomy na záchodě, dveře do sprchy jsou zlomené, plenky leží na podlaze. Je to velmi nehygienické.*“ (pozn. překlad autorky DP). Náš výzkum: „*Protože tady je věčně moc špinavo. Vložky, plíny posraný, poblitý. Takže se štítíme.*“

Otázky ohledně moci majitele/správce objektu: Výzkum VB: „*Kdykoli může někdo vejít. Správce může přijít kdykoli a zkontrolovat mě.*“ (pozn. překlad autorky DP). Náš výzkum: „*pan majitel má právo kdykoli vejít, může se přijít a zkontrolovat to, i když nejsme doma.*“

V obou výzkumech se vyskytly sociálně patologické jevy: Výzkum VB: „*Hádky, drogy a prostituce jsou tady na denním pořádku.*“ (pozn. překlad autorky DP). Náš výzkum: „*...pracujou a mezi nima feťáci normálně... to ste šla ráno pro do kuchyně a dole injekce.*“ Další rodina: „*Tady je to hrozný, tady jeden mlátí svoji přítelkyni.*“

Starost o jídlo a vaření není lehká, i zde se výzkumy shodují. Výzkum VB: „*Kuchyně je pořád plná, všichni chtějí vařit ve stejný čas.*“ (pozn. překlad autorky DP). Náš výzkum: „*Je tady spousta rodin, tak se čeká i fronta.*“

Samozřejmě nechceme zobecňovat naše výsledky, u kvalitativního výzkumu to ani není možné. Jak říkají Švaříček a Šed'ová: „*Hypotézy či teorie vzniklé na základě kvalitativního výzkumu však není možné zobecňovat. Jsou platné právě jen pro vzorek, na kterém byla data získána. Při psaní práce by na to neměli výzkumníci v žádném případě zapomínat a měli by se vyvarovat výroků, které zobecňují uvedená tvrzení*“

(2007, s. 25). Nicméně si všímáme podobností mezi těmito výzkumy. Ačkoli se jedná o jinou zemi a jiné zákony, podmínky v ubytovacích zařízeních tohoto typu jsou si velmi podobné.

Zde bychom rádi upozornili na fakt, že v legislativě České republiky nejsou obyvatelé sociálně vyloučených oblastí a ubytovaní chápáni jako bezdomovci. V teoretické části jsme se na tento fakt zaměřili a došli jsme k závěru, že bezdomovcem je především člověk bez domova. Souhlasíme tedy například s Průdkovou a Novotným dle nichž je bezdomovcem osoba, kterou z rozličných důvodů postihlo sociální vyloučení a ztráta bydlení, nebo která je touto ztrátou ohrožena, žije na veřejném prostranství či v nepřiměřených anebo riskantních podmínkách. **Bezdomovcem je dle nich však především člověk bez domova** (2008, s. 10). Fakt, že ubytovnu nelze chápat jako domov, jsme si potvrdili výzkumným šetřením. Proto by možná bylo vhodné rozšířit typologii bezdomovectví v ČR do nejobecnějšího smyslu například tak, jak učinili ve Skotsku. Zde bylo rozhodnuto, že bezdomovcem je každý člověk, který je ohrožen bydlením (Beňák, 2017). Nejenže by se díky tomu zkvalitnila péče o tyto lidi, ale také by mohlo dojít ke změně pohledu celkové společnosti na tyto osoby.

ZÁVĚR

Touto diplomovou prací reagujeme na nárůst počtu ubytoven a jejich obyvatel v Hradci Králové. Především jsme se zaměřili na ohroženou skupinu rodin s dětmi žijící v ubytovnách. Tyto rodiny žijí v nedůstojných a nevhodných podmínkách, které nejsou upravené pro dlouhodobý pobyt. Ačkoli by ubytovny měly být přechodným zařízením, v mnoha případech tomu tak není, a pro osoby či rodiny se stávají domovem.

Teoretická část diplomové práce vymezuje základní pojmy. Ve své první části se věnuje charakteristice ubytoven jako specifických sociálně vyloučených oblastí. Dále mapuje problémy, které se pojí s ubytovacím zařízením tohoto typu a řeší fakt, že obyvatelé ubytoven jsou někdy označováni jako tzv. skrytí bezdomovci, jelikož jim v ubytovnách chybí základní aspekt bydlení a žití – domov. Také se zaměřuje obecně na prostředí a jeho determinaci vzhledem k člověku. Druhá část se orientuje na rodinu jako základní sociální jednotku, ve které dítě vyrůstá a která ho formuje na celý život. Práce se zabývá prostředím rodiny a její funkčností. Dále pak rodičovstvím a rolími nebo spíše povinnostmi a úkoly, které rodič vůči dítěti musí vykonávat. Vykonáváním těchto úkolů zajišťuje fungování celé rodiny. Dále se věnuje i otázce základních potřeb a kompetencí rodiče.

Praktickou částí bylo vlastní výzkumné šetření, které se soustředilo na rodiny s dětmi žijící na ubytovnách. Kvalitativní výzkum probíhal formou rozhovoru s rodiči. Součástí praktické části je monitoring ubytoven v Hradci Králové, které terénní pracovnice organizace Aufori, o.p.s. zkoumaly, jaký je současný stav tohoto jevu v HK. Po depistáži tohoto prostředí nám laskavě poskytly informace, depistážní zprávy a v některých případech i kontakt na rodiny.

Cílem diplomové práce byla analýza a popis okolností, které ovlivňují naplňování úkolů vyplývajících z rodičovské role u rodin žijících v prostředí ubytoven. Z výsledků vyvstává, že role rodičů a zvládnání jejich úkolů vůči dítěti je silně ovlivněno prostředím ubytovny. Zjistili jsme, že ke komplikacím dochází už při zaopatřování fyziologických potřeb. Pro rodiče je složité v prostředí ubytovny zajistit hodnotnou stravu pro všechny členy domácnosti; obtížné je také zajistit hygienu a zdravé nezávadné prostředí. Potřeba bezpečí a jistoty je nezbytnou součástí života člověka. Ve výzkumu se ukázalo, že ani

tato potřeba není zcela naplněna, lidé tady prožívají pocity strachu, frustrace a deprese; v žádném případě se nejedná o domov.

Pokud je životní prostředí nevyhovující, a někdy až zabraňující k naplnění lidství a vůbec standardům žití, pak není pochyb, že ani rodičovské role a plnění kompetencí rodičů vůči dítěti nemohou být zcela naplněny. Totéž platí pro funkce rodiny, které jsou narušeny v prostředí ubytovny, jak bylo zodpovězeno v závěru výzkumného šetření.

Rodiče sami vnímají ubytovnu jako nevhodné prostředí pro výchovu dětí, vyskytují se zde sociálně patologické jevy. Rodiče přirovnávají prostředí ubytovny k vězení. Dle jejich slov, zde nic nemůžete, správci/majitelé jim vyhrožují, obyvatelé mají strach a jsou frustrováni. Na druhou stranu připouští, že je pro ně ubytovna poslední záchranou před „ulicí“, používají slovní spojení z nouze ctnost, a chválí si, že jsou alespoň spolu jako rodina.

Na závěr bychom rádi zmínili vizi do budoucna a hledání cesty pro obyvatele ubytoven. Jednou z možných variant řešení problematiky bydlení u osob, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, je **system prostupného (vícestupňového) bydlení**, neboli anglicky *Housing ready*. Prvním stupněm je krizové bydlení, dále sociální byt, až po vlastní bydlení. Začíná se však uplatňovat jiný princip při práci se sociálně vyloučenými. Je jím přístup **Bydlení především**, neboli angl. *Housing first*. Tento postup je založen na myšlence, že ne všichni lidé bez domova potřebují sociální asistenci, všichni však potřebují přístup k bydlení a prostředky k jeho udržení (Snopek a Matoušek, 2014, s. 66). V Brně v současné době probíhá projekt **Rapid Re-housing**, neboli Pilotní testování rychleného zabydlení rodin s dětmi, který vychází právě z principů Bydlení především. Úspěšnost tohoto plánu je momentálně 96%. Projekt dokonce získal 1. místo za nejlepší projekt řešení bytové nouze v Evropské Unii v letech 2010 – 2017. Po zjevném zdaru se tento koncept rozšiřuje do dalších měst ČR, jsou jimi Liberec, Benešov a jedna městská čtvrť Praha 7. Tento koncept je považován za jednu z největších a nejdůležitějších inovací sociální politiky posledních desetiletí (Haráková, 2017).

Získané poznatky z této práce mohou posloužit jako informační podklad pro pracovníky v sociálních službách nejen v organizaci Aufori, o.p.s. při práci s rodinami žijící v tomto specifickém ubytovacím zařízení. Výsledek výzkumného šetření může přinést i změnu vnímání osob žijících v ubytovnách v očích veřejnosti.

LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE

1. BEŇÁK, D. *Česká a zahraniční praxe v sociálním bydlení*. Regionální seminář na téma Sociální bydlení. Přednáška. Hradec Králové, Krajský úřad, 23.11.2017.
2. BIERZOVÁ, J. Rozdělení domácích prací a péče o děti v rodině. In: KRÍŽKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H. a kol. *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. S. 73-86. Sociologická studie – Sociological studies. ISBN 80-7330-112-1.
3. BROŽ, M., KINTLOVÁ, P. a L. TOUŠEK. *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s. [online] 2007. [cit. 2017-10-21]. Dostupné z: <http://tadyated.org/wp-content/uploads/2015/01/cp.pdf>
4. ČŠI. *Sekundární analýzy výsledků šetření PISA 2012*. Praha: Česká školní inspekce. [online]. 2015. [cit. 2017-10-21]. Dostupné z: http://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el_publicace/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD%20C5%A1et%C5%99en%C3%AD/PIRLS_TIMSS_2011_SA.pdf
5. DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986, 140 s. ISBN 08-040-86.
6. EDGAR, B., DOHERTY, J. a H. MEERT. *Third Review of Statistics on Homelessness in Europe: Developing an Operational Definition of Homelessness*. European Observatory on Homelessness. Bruxelles: FEANTSA. [online]. 2013. [cit. 2017-11-09]. Dostupné z: <http://www.feantsaresearch.org/download/3-20041762990330054027965.pdf>
7. GAC. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Ministerstvo vnitra ČR. [online]. 2015. [cit. 2017-10-21]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/mapa-svl-2015/www/analyza-socialne-vyloucenych-lokalit-gac.pdf>
8. GAC. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. Ministerstvo vnitra ČR. [online]. 2006. [cit. 2017-10-26]. Dostupné z: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL

9. HARÁKOVÁ, R. *Rapid re-housing – spolupráce Magistrátu města Brna a organizace IQ Roma servis*. Regionální seminář na téma Sociální bydlení. Přednáška. Hradec Králové, Krajský úřad, 23.11.2017.
10. HAVLÍK, R. a J. KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7.
11. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
12. HOMOLKOVÁ, Z. *Děti z azylu. Teoretická východiska a praktické možnosti využití volného času dětí v azylových domech pro matky s dětmi*. Caritas: Oblastní charita Hradec Králové.
13. HRADECKÝ, I a kol. *Sčítání bezdomovců Praha 2004, závěrečná zpráva*. [online]. 2004. [cit. 2017-11-09]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/fulltext/Do_1226.pdf
14. HRADECKÝ, I a kol. *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020 (konečná verze)*. Praha: Občanského sdružení Hodnoty – soužití – pomoc (H. S. P.). 2012.
15. HRADECKÝ, I. A kol. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: NADĚJE, o.s., 2007. ISBN: 978-80-86451-13-8.
16. HRUŠKA, L. a kol. *Analýza a řešení problematiky ubytoven na území statutárního města Ostravy v krátkodobém a dlouhodobém horizontu*. PROCES – Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o. ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, o.p.s. [online]. 2013. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/1444902-Analyza-a-reseni-problematiky-ubytoven-na-uzemi-smo-v-kratkodobem-a-dlouhodobem-horizontu.html>
17. HRUŠKA, L. a kol. *Studie o stavu bezdomovectví v Ostravě*. PROCES – Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o. ACCENDO – Centrum pro vědu a výzkum, o.p.s. [online]. 2012. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: [84](http://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory-magistratu/odbor-socialnich-veci-zdravotnictvi-a-vzdelanosti/oddeleni-socialnich-sluzeb/studie-a-analyzy/studie-a-
</div><div data-bbox=)

18. HŮLOVÁ, K. a O. MATOUŠEK. *Bydlení*. In: MATOUŠEK, O. a H. PAZLAROVÁ a kol. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s 61-64. ISBN 978-80-262-0697-2.
19. CHERRI, Ch. Y. Ho. *Intergenerational leasing in Hong Kong: A narrative inquiry*. University of Nottingham, 2008.
20. JANDOUREK, J. *Průvodce sociologie*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 208 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-2397-6.
21. KALEJA, M. *(Ne)připravený pedagog a žák z prostředí sociální exkluze*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, 2015. ISBN 978-80-7510-160-0.
22. KALEJA, M.. *Determinanty edukace sociálně vyloučených žáků z pohledu speciální pedagogiky*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7464-544-0.
23. KARÁSKOVÁ, I. a R. ŘÍMANOVÁ. *Důležití jsou oba rodiče. Máma poskytuje jistotu, táta dítě rozvíjí*. Dnes. 22. 3. 2012. s. 4
24. KRAUS, B. *Sociální aspekty výchovy*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999. ISBN 80-7041-135-X.
25. KRAUS, B. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3.
26. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ V. et al. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 99-109. ISBN 80-7315-004-2.
27. KUCHAROVÁ, V a kol. *Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupů průběžného získávání klíčových dat*. Praha: VÚPSV. [online]. 2015. [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_387.pdf
28. MAREŠ, P a T. SIROVÁTKA. *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie) – koncepty, diskurs, agenda*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. [online]. 2008. [cit. 2017-10-22]. Dostupné

z: http://inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/Socialni_vyloucení_exkluze_a_socialni_zaclenovani_inkluzie.pdf

29. MAREŠ, P. *Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení*. Sociologický časopis 36 (3): 285-297. [online]. 2000. [cit. 2017-11-12]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2011/SOC713/um/8875127/MARES_ChudobaM_arginalizaceSocialni_vyloucení.pdf
30. MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 80-87007-15-8.
31. MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 80-85850-61-3.
32. MATĚJČEK, Z. *O rodičích a dětech*. 2. vyd. Brno: Avicem, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1989, s. 336.
33. MATOUŠEK, O. a H. PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2. rozš. vyd. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0522-7.
34. MATOUŠEK, O. *Rodina ohrožující dítě*. In: MATOUŠEK, O. a H. PAZLAROVÁ a kol. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014, s 93-97. ISBN 978-80-262-0697-2.
35. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
36. MAXWELL, J. A. *Qualitative Research Design. An Interactive Approach*. In ŠVAŘÍČEK, R. a K. ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
37. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
38. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie. ISBN 80-86429-05-9.

39. MPSV. *Strategie sociálního začleňování 2014 – 2020*. Praha. [online]. 2014. [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf
40. MŠMT. *Koncepce (projekt) včasné péče o děti ze sociokulturní znevýhodněného prostředí v oblasti vzdělávání*. [online]. 2005. [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: https://www.dataplan.info/img_upload/7bdb1584e3b8a53d337518d988763f8d/koncepce-vcasne-pece-o-deti....pdf
41. PELÍŠKOVÁ, V., ROHREROVÁ, L. DUBNOVÁ, E. a H. ŠIMKOVÁ. *Sociální ubytovny jako dlouhodobé bydlení pro sociálně slabé. Úkol B.10/BP Závěrečná zpráva*. Brno: Ústav územního rozvoje. [online]. 2012. [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/getmedia/4ac18d7b-9914-413e-b43a-52c4e8b7fdf9/B10Zaverecna-zpr-2012.pdf>
42. PENNINGTON, J. a C. BANKS. *'This is no place for a child': the experiences of homeless families in emergency accommodation*. England, Shelter. [online]. 2015. [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: https://england.shelter.org.uk/_data/assets/pdf_file/0012/1200360/Shelter_Homelessness_Report_2015.pdf
43. PRŮDKOVÁ, T. a P. NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
44. RABUŠICOVÁ, M. a L. KAMANOVA a K. PEVNÁ. *O mezigeneračním učení*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-2105-7500.
45. RACEK, J., H. SOLAŘOVÁ a A. SVOBODOVÁ. *Vyhodnocování potřeb dětí: praktický průvodce: metodika vyhodnocování*. Praha: Lumos Foundation, 2014. ISBN 978-80-260-5521-1.
46. SKOPALOVÁ, J. *Rodinná problematika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4037-8.
47. SNOPEK, J. a kol. *Systém sociálního bydlení v České republice. Poziční dokument Platformy pro sociální bydlení*. [online]. 2014. [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.romea.cz/dokumenty/platforma-pozicni-dokument2014.pdf>

48. SNOPEK, J. a R. MATOUŠEK. *Prostupné bydlení, metodika*. Úřad vlády ČR – Agentura pro sociální začleňování, 2014. ISBN 978-80-7440-113-8.
49. SOKAČOVÁ L. aj. SNOPEK. *Koncepce sociálního bydlení – komentář*. Deník referendum, Domov. [online]. 2013. [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/17076-koncepce-socialniho-bydleni-v-cr>
50. STAŠOVÁ, L. *Rodina jako výchovný a socializační činitel*. In: KRAUS, B., POLÁČKOVÁ V. et al. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 78-85. ISBN 80-7315-004-2.
51. STRAUSS, A. a J. CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 808583460X.
52. ŠIMÁČEK, M. *Rok 2017 v sociálním začleňování: chudinské dávky přestaly chránit chudé lidi*. In: IPSI - Institut pro sociální inkluzi. *Sociální začleňování efektivně a srozumitelně*. [online]. 2018. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <http://socialniinkluze.cz/rok-2017-v-socialnim-zaclenovani-chudinske-davky-prestaly-chranit-chude-lidi/>
53. ŠVAŘÍČEK, R. a K. ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
54. ŠVEC, J. (ed.): *Příručka pro sociální integraci*. Úřad vlády ČR, odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách. 2010.
55. UHEREK, Z., BĚLOHRADSKÁ K. a T. POJAROVÁ. *Průzkum potřeb v sociálně vyloučených lokalitách Královéhradeckého kraje*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., 2010. ISBN: 978-80-87112-32-8.
56. VÁGNEROVÁ, M. *Psychologické podmínky vzdělávání zdravotně, sociálně a sociokulturní znevýhodněných lidí*. Liberec, TU v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-184-8.
57. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.
58. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

59. VÁGNEROVÁ, M.. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
60. VOPÁLENSKÁ, L. *Města se rychle přidávají k zónám bez doplatků na bydlení. Brání přílivu nejchudších obyvatel*. In: Český rozhlas plus. Zaostřeno. [online]. 13. 11. 2017. [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/plus/zaostreno/zprava/mesta-se-rychle-pridavaji-k-zonam-bez-doplatku-na-bydleni-brani-prilivu-nejchudsich-obyvatel--1754470>
61. VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK, ed. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6.
62. VZÁJEMNÉ SOUŽITÍ, o. s., Terénní programy Práce s oběťmi trestné činnosti - Pomocná ruka Tým Hnízdo – Čiriklano kher. *Zpráva o ubytovnách na Ostravsku aneb Jsou ubytovny opravdu vhodným řešením pro bydlení rodin s dětmi a lidí bez domova?*. Ostrava. ESF: projekt „Společně k bezpečí“. [online]. 2013. [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: http://www.romea.cz/dokumenty/ubytovny_Ostravsko.pdf
63. ZELENÁ, M. a A. KLÉGROVÁ. *Podpora rodiny*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-67-9.

LEGISLATIVNÍ DOKUMENTY

§ 43 Vyhláška č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby

§ 2 Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území

Všeobecná deklarace lidských práv

Zákon č. 108/2006 Sb. Ze dne 14. 3. 2006, o sociálních službách v platném znění

Zákon č. 198/2009 Sb. Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČŠI	Česká školní inspekce
DP	Diplomová práce
ETHOS	Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR
GAC	Gabal Analysis & Consulting
HK	Hradec Králové
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministrstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
o.p.s	obecně prospěšná společnost
OSPOD	Odbor sociálně-právní ochrany dětí
SVO	Sociálně vyloučená oblast
VB	Velká Británie
z.s.	zapsaný spolek
z.ú.	zapsaný ústav

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Depistážní zprávy

Příloha A1 – Depistážní zpráva z ubytovny Tesla

Příloha A2 – Depistážní zpráva z ubytovny Pernocto (Kydlinovská)

Příloha A3 – Depistážní zpráva z ubytovny Filharmonie

Příloha A4 – Depistážní zpráva z ubytovny Petrof (Brněnská)

Příloha B – Výzkumný soubor

Příloha C – Ukázka rozhovoru – transkripce

Příloha A – Depistážní zprávy

Příloha A1 – Depistážní zpráva z ubytovny Tesla

Zpráva z depistážní činnosti
Lokalita, kde byla depistáž prováděna: Slezské předměstí
LOKALITA 3: (název ubytovny) Ubytovna Tesla
Lokalizace: (adresa) Okružní 1144, 500 03 Hradec Králové
Kapacita ubytování: (celková kapacita ubytovny, počet rodin s dětmi, počet osob na jednu ubytovací jednotku) Celková kapacita: přibližně 20-25 osob, pokoje jsou 2,3 a 4 lůžkové. Sociální zařízení: společné na patře Kuchyň: společná na patře Rodiny s dětmi: ano, dle ubytované je zde v současné době jedna rodina Odlišná etnika: ano
Popis: (okolí, charakter budovy, zázemí pro děti, kamerový systém, zabezpečení, výskyt sociálně patologických jevů ad.) Okolí: Ubytovna je situována 1,5 kilometru od centra města, v blízkosti zastávky Tesla. Cesta k ubytovně je osvětlena. V okolí možnost nákupu (Orlice park shopping). Subjektivně bylo velmi těžké ubytovnu najít a dostat se k ní z té správné strany. Vstup je umožněn pouze vjezdem do areálu firmy Tesla. Okolí areálu nepůsobí příliš bezpečně, projíždí zde mnoho aut. Vnější vzhled ubytovny: Jedná se o dům typu rodinného, skládá se ze tří podlaží. Bytové jednotky jsou zde různé velikosti. Omítka vypadá jak po rekonstrukci (zachovalá, žluté barvy) – technický stav domu dobrý. Okolo domu je čisto (mimo kontejneru, který byl zcela přeplněn), za domem je posezení s grilem, které je přístupné pro ubytované. Možnost parkování před domem. Okolo domu probíhalo právě broušení a svaření místními zaměstnanci (poměrně hlučno), uvnitř ubytovny hluk nebyl slyšet. Vstup do domu umožněn bez klíče, bylo odemčeno. Kamerový systém nenalezen. Nenachází se zde vrátnice, na chodbě uvedené číslo na majitele. Vnitřní vzhled ubytovny: Při vstupu zaparkován kočárek, ve sklepení kolárna a kočárkárna. Sociální zařízení je společné vždy na patře. Subjektivně se mi zdá velmi čisté, kachličky nerozbité, dvě menší sprchy, tři umyvadla. Toalety rozděleny pro muže a ženy. Na každém patře možnost využití kuchyňky (vybavení: vařič, rychlovarná konvice, lednice, mikrovlnná trouba), rovněž udržován pořádek, vzhled nový a zachovalý. Možnost pračky a sušárny zdarma. Každý den ráno uklízí společné prostory uklízečka. Dle rozhovoru s jednou z ubytovaných se v ubytovně nachází především Ukrajinci a Romové. Přes den se na ubytovně téměř nikdo nenachází (většina v práci). Je zde možnost ubytování rodin s dětmi, v současné době jedna rodina. Nesmí se zde pohybovat zvířata a je zde přísný zákaz kouření (venku před vchodem se nachází popelník). Během rozhovoru byl z dotazované cítit velmi silně alkohol. Dotazovaná uvedla, že v prostoru ubytovny Ukrajinci popíjí alkohol. Je zde tedy zaznamenán výskyt sociálně patologických jevů.

Příloha A2 – Depistážní zpráva z ubytovny Pernocto (Kydlinovská)

Zpráva z depistážní činnosti
Lokalita, kde byla depistáž prováděna: Plotičtěstě nad Labem
LOKALITA 6: (název ubytovny) Ubytovna Pernocto
Lokalizace: (adresa) Kydlinovská 335/46, Hradec Králové
Kapacita ubytování: (celková kapacita ubytovny, počet rodin s dětmi, počet osob na jednu ubytovací jednotku) Celková kapacita: 200 Současný stav: plně obsazeno, Ukrajinci (nasmlouvaní dělníci) Sociální zařízení: společné Kuchyň: společná Rodiny s dětmi: ano Možnost ubytování pro Romy: ano
Popis: (okolí, charakter budovy, zázemí pro děti, kamerový systém, zabezpečení, výskyt sociálně patologických jevů ad.) Okolí: Ubytovna je prostorově vyloučena, nachází se na okraji obce, ale v blízkosti je zastávka MHD. Celý objekt ubytovny je oplocen, brána neustále otevřena. Při příchodu k ubytovně cítit zápach. Na pozemku cedule zákaz skládky, subjektivně hodnotím okolí jako čisté. V širším okolí rodinné domy. Ubytovnu v současné době obývají především dělníci a romské rodiny s dětmi. V objektu není žádné zázemí pro děti. Charakter budovy: Ubytovna má tři patra a její vzhled působí zanedbaně. Technický a hygienický stav budovy na špatné úrovni. Okna jsou stará, visí z nich ven oblečení. Možnost ubytování ve 2,3, a 4 lůžkových pokojích. K dispozici je i společenská místnost (TV). Pokoje jsou standardně vybaveny (lůžka, skříň, stůl + židle), možnost lednice na pokoji. Vstup dovnitř nám nebyl umožněn. V přízemí se nachází vrátnice (rozhovor s paní z vrátnice). Společný vchod do ubytovny se uzamyká. Společné prostory působí udržovaně. Ubytování mají k dispozici dvě pračky. Pračka je dle obyvatelky zcela přetížena a často se porouchá. Cena za jedno vyprání je 40 Kč. Dle obyvatel je ubytovna ve velmi špatném hygienickém stavu (vyskytují se zde švábi a štěnice), lidé jsou od nich pokousáni. Na každém patře je koupelna a toalety, které jsou společné pro obě pohlaví. Kuchyň je pouze jedna v prvním patře. Koupelna a kuchyň jsou ve velmi špatném stavu (plíseň). Chodby a ubytovací jednotky jsou také ve špatném stavu, zdi jsou oprýskané a vyskytují se zde šváby a štěnice. Na své náklady si musí obyvatelé kupovat hubící prostředky proti parazitům. Zlepšení podmínek (vymalování atd.) je možné pouze na náklady obyvatele konkrétní ubytovací jednotky. Za každé elektronické zařízení, které se v ubytovací jednotce používá, se majiteli platí 100 Kč/kus. Ubytování tu stojí pro dospělého 145 Kč/noc, pro dítě 75 Kč/noc.

Příloha A3 – Depistážní zpráva z ubytovny Filharmonie

Zpráva z depistážní činnosti
Lokalita, kde byla depistáž prováděna: Malšovice
LOKALITA 11: (název ubytovny) Ubytovna Filharmonie
Lokalizace: (adresa) Náhon 106/6, Hradec Králové
Kapacita ubytování: (celková kapacita ubytovny, počet rodin s dětmi, počet osob na jednu ubytovací jednotku) Celková kapacita: +/- 30 osob Současný stav: plně obsazeno Sociální zařízení: společné Kuchyň: společná Rodiny s dětmi: ano Možnost ubytování pro Romy: ano
Popis: (okolí, charakter budovy, zázemí pro děti, kamerový systém, zabezpečení, výskyt sociálně patologických jevů ad.) Okolí: Ubytovna není prostorově vyloučena, v těsné blízkosti je zastávka MHD Náhon. V širším okolí především rodinné domy. Celý objekt ubytovny je oplocen, ale není střežen kamerovým systémem. Subjektivně hodnotím okolí za klidné. Volný vstup do ubytovny bez recepcce. Za domem dvůr s travnatou plochou, kde si děti dle slov jedné obyvatelky nehrají. Na zemi před ubytovnou vajíčky (možný výskyt sociálně patologických jevů). Charakter budovy: Budova je dvoupatrová, ve špatném technickém a hygienickém stavu. V přízemí se nenachází žádná recepce/vrátnice. Ubytovnu obývají především početné rodiny s dětmi (nevíme počet). Většina zdejších obyvatel je romského etnika. Při vstupu do ubytovny, který je volně přístupný, byl cítit zápach kouře. Dle obyvatelky se ve vnitřních prostorách nesmí kouřit, ale velmi často se tak děje. Během monitoringu bylo evidováno hned několik osob. Monitoring probíhal v dopoledních hodinách, lze usuzovat, že zde pobývají především nezaměstnaní lidé. Jedna z oslovených žen sama nechodí do práce, protože prý práce není. Na celé ubytovně panuje chaos a hluk. Vztahy mezi ubytovanými jsou v některých případech vyhrocené. Ubytovna Filharmonie je ve správě stejného majitele jako ubytovna Tesla. Sociální zařízení a kuchyň jsou společné. V kuchyni dva vařiče (velmi špinavé). Nádobí má každý vlastní. Někdy dochází v kuchyni k čekání na vařič. V přízemí jsou tři byty 1+1 bez vlastního sociálního zařízení a kuchyně. Jedna z ubytovaných si pronajímá dva byty 1+1, celkem platí 15 000,-. Cena je 3500,- za osobu. Umožněn náhled do jednoho z bytů. Jedná se o dvě průchozí místnosti (celkem prostorné), udržován pořádek. Na pokoji možnost lednice zdarma. Není zde žádná společenská místnost. Možnost využití pračky za 40,-/vářka. V současné době je ubytovna plně obsazena a to především lidmi v dlouhodobém pronájmu.

Příloha A4 – Depistážní zpráva z ubytovny Petrof (Brněnská)

Zpráva z depistážní činnosti
Lokalita, kde byla depistáž prováděna: Nový Hradec Králové
LOKALITA 12: (název ubytovny) Petrof (Brněnská)
Lokalizace: (adresa) Brněnská 1462, Hradec Králové
Kapacita ubytování: (celková kapacita ubytovny, počet rodin s dětmi, počet osob na jednu ubytovací jednotku) Celková kapacita: není známa Současný stav: plně obsazeno Sociální zařízení: oddělené Kuchyň: oddělené Rodiny s dětmi: ano Možnost ubytování pro Romy: ano
Popis: (okolí, charakter budovy, zázemí pro děti, kamerový systém, zabezpečení, výskyt sociálně patologických jevů ad.) Jedná se o městskou ubytovnu, která je určena na přechodnou dobu (zpravidla 1 rok) rodinám s dětmi, manželským nebo registrovaným partnerským pářům či jednotlivcům, kteří se nacházejí v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Pobyt na žádost z města (Magistrát města Hradec Králové). V současné době zde pobývá okolo 8 rodin. Ubytovna mívá plno. Okolí: Ubytovna se nachází u hlavní silnice, pět minut pěší chůze od obchodního domu Futurum. V blízkosti zastávka MHD. I přes skutečnost, že se objekt nachází v těsné blízkosti silnice, je zde poměrně klid. Areál je oplocen a vstup je umožněn přes vstupní bránu, která se zavírá. Cesta od silnice k ubytovně je osvětlená. Naproti je střední škola. Depistáž probíhala v dopoledních hodinách a nebyl spatřen žádný z obyvatel ubytovny (ani děti). Lze usuzovat, že se zde ve velké míře nevyskytuje nezaměstnanost a záškoláctví. Před vchodem popelník plný vajglů, na některých místech i na zemi. V areálu možnost parkování. Charakter budovy: Budova má čtyři patra (každý pokoj má pravděpodobně svůj vlastní balkon). Budova je v dobrém hygienickém a technickém stavu. Vchod je strážěn kamerovým systémem a uzamýká se. Vstup umožněn přes recepci, která zde funguje každý den. V přízemí kočárkárna a kolárna (přizpůsobené pro rodiny s dětmi). Uvnitř je čisté prostředí, naproti recepci je informační tabule s domovním řádem a úspěchy dětí z ubytovny. Na recepci nám nebyly předány potřebné informace (více informací získáme prý na Magistrátu města Hradec Králové). Uvnitř cedule s nápisem zákaz kouření, zákaz zdržování se na chodbách a sezení na schodech. Vstup do patra je obehnan mříží na klíče (zřejmě z důvodu vyšší bezpečnosti).

Příloha B – Výzkumný soubor

Rodina A: Rodina se skládá z matky M. (52), dcery D. (23), jejího manžela M. (53) a synů matky J. (14) a T. (12). Rodina žije na ubytovně *Tesla* (více viz Příloha 1A – Depistážní zpráva z ubytovny Tesla) v ubytovací jednotce o velikosti cca 4x4 m². V pokoji je jedna manželská postel, na které spí matka s J., jednoduchá postel, na které spí T. a nafukovací manželská postel, na které spí dcera D. s manželem M. Součástí vybavení pokoje je stůl a skříň. V pokoji je topení a vypadá v dobrém stavu, nikde není viditelná plíseň. Také společné prostory – kuchyň a koupelna jsou v přijatelném stavu, po rekonstrukci. Rodina žije v této ubytovně 2 měsíce. Rozhovor probíhal s matkou.

Rodina B: Rodinu tvoří matka H. (49) a dcera O. (9), žijí na ubytovně *Pernocto* (viz Příloha A2 – depistážní zpráva z ubytovny Pernocto (Kydlinovská)). Místnost je velká přibližně 3x2 m², nachází se zde dvě postele, šatní skříň, kuchyňský stůl, poličky s věcmi, malý sporák, televizor a dceřin školní pracovní stůl. Pokoj je ve špatném hygienickém stavu, na zdech je viditelná plíseň a štěnice. V ubytovně se také nacházejí švábi. Společné prostory, tedy chodby, kuchyň a koupelna jsou ve velmi špatném technickém a hygienickém stavu. Rodina žije v této ubytovně 9 let. Rozhovor probíhal s matkou za přítomnosti dcery.

Rodina C: Rodina je složena z matky J. (48), jejího manžela P. (55) a z jejich třech dětí: syn K. (13) a dvě dcery D. (9), S. (7). Žijí v ubytovně *Filharmonie* (viz Příloha A3 – depistážní zpráva z ubytovny Filharmonie). Rodina žije v 1+1, má k užití dvě místnosti o velikosti cca 3x4 m²/místnost. Vybavení pokoje se skládá z postelí, stolu, poliček a vlastní lednice a televize. Místnost není v dobrém technickém a hygienickém stavu, nicméně se zde nevyskytuje plíseň. Na této ubytovně žije rodina již 3 roky, předtím žili na jiných ubytovnách v HK. Rozhovor probíhal s oběma manželkami.

Rodina D: Rodinu tvoří matka K. (24), tři děti: dvě dcery S. (7), a L. (5) a syn T. (2) a její přítel, který není otcem dětí. Rodina žije na ubytovně *Filharmonie* (viz Příloha A3 – depistážní zpráva z ubytovny Filharmonie). Mají k dispozici dva pokoje, jedná se tedy o 1+1, o velikosti přibližně 3x3 m²/místnost. V pokoji se vyskytuje základní vybavení v podobě postelí, gauče, stolu, lednice a televize. Místnost je v neuspokojivém technickém a hygienickém stavu, plíseň se tu vyskytuje pouze zřídka. Matka s dětmi žije na ubytovně už 5 let, přítel se k nim přistěhoval před dvěma měsíci. Rozhovor probíhal s matkou.

Rodina E: Rodina se skládá z matky G. (23) a jejích čtyř dětí: dvou dcer H. (7), P. (4) a dvou synů R. (2) a K. (2 měsíce). Rodina bydlí v ubytovně *Pernocto* (viz Příloha A2 – depistážní zpráva z ubytovny *Pernocto* (Kydlinovská)). K dispozici mají jeden pokoj velikosti 3x2 m². Vybavení místnosti je tvořeno postelí, postýlkou, stolem, malou ledničkou a televizí. Pokoj je ve špatném hygienickém stavu, na zdech se vyskytuje plíseň a štěnice. V ubytovně se nacházejí švábi. Bydlí na posledním patře, kde není kuchyň, pouze společné koupelny. Budova je ve špatném technickém stavu. V této ubytovně žijí přibližně měsíc a budou se co nejdříve stěhovat k matce paní G. Rozhovor probíhal s matkou.

Rodina F: Rodina je složena z matky E. (36), jejích dvou dcer D. (14), P. (13) a přítele matky (32). Rodina žije na ubytovně *Pernocto* (viz Příloha A2 – depistážní zpráva z ubytovny *Pernocto* (Kydlinovská)). Žijí v jednom pokoji o rozloze cca 3x2m². Dvě postele, stůl, vařič, lednice a televize tvoří vybavení místnosti. Pokoj je ve špatném hygienickém stavu, je zde plíseň, štěnice a švábi. Bydlí na posledním patře, kde není kuchyň, pouze společné koupelny, které jsou ve velmi špatném stavu. Celkový charakter budovy je havarijní. Rodina žije na této ubytovně půl roku, před tím bydleli na jiných ubytovnách i v nájemních bytech. Rozhovor probíhal s oběma rodiči.

Rodina G: Rodinu tvoří matka B. (52) a její syn P. (15). Matka má další 2 děti – syna a dceru, kteří jsou dospělí a žijí se svými rodinami v nájemních bytech. Rodina G. žije v současné době na městské ubytovně *Petrof* (Příloha A4 – Depistážní zpráva z ubytovny *Petrof* (Brněnská)). Žijí v malé bytové jednotce, mají vlastní sociální zařízení a malou kuchyňku, jedná se o garsonku. Vybavení pokoje je tvořeno dvěma postelemi, pohovkou a malým stolem a kuchyňským stolem. Součástí bytové jednotky je kuchyňský kout a malá vlastní koupelna. Pokoj je v dobrém hygienickém a technickém stavu, je čistý. Také budova má podobu klasického panelového domu, nachází se zde recepce. Rozhovor probíhal s matkou.

Tento výzkumný vzorek (Rodina G) vybočuje, jelikož jako jediný pochází z městské ubytovny. Po rozhovorech bylo jasné, že by významně zkresloval informace. Rozhodli jsme se však tento vzorek zanechat a použít ho ke komparaci městské ubytovny a soukromé. Komerční ubytovny představují rizikový stav českých ubytoven.

Příloha C – rozhovor – ukázka transkripce

(Výňatek z rozhovoru je s respondentkou z rodiny B za přítomnosti její dcery)

Já: „Jak jste se sem dostali, na ubytovnu, z jakých důvodů?“

Ona: „*Dřív sme bydleli kousek odtud, v Plotíštích, Skleníky Ema se to menovalo, nevím, jestli to tam ještě je. Už to tam není (dcera). Ten majitel, jak tam byl, tam umřel a my sme se museli vystěhovat. Převezali to vlastně mladý po něm a všechny rodiny vyhodili. Asi 5 rodin to bylo.*“

Já: „A to byla taky ubytovna?“

Ona: „*Ne to nebyla ubytovna, to byl jako statek. Dělali se tam kytky umělý, ono toho tam bylo víc. Za barákem byli klempíři, byl to velkej objekt okolo pole vlastně. Tam sme bydleli asi 3 roky. Tohle je ubytovna cikánská, patří to pod P., takže tady se většinou vyskytují cikáni, pokud je na celým baráku dohromady 3 bílý děti, to je všecko. Řídí to tady pan B., největší „kápo“ po P. teda, že jo. My sme tady vlastně už přes 9 let, v prosinci to bude přesně 10 let.*“

Já: „Výzkum je zaměřený na roli rodiče vůči dítěti, a jak to ovlivňuje ubytovna.“

Ona: „*No ovlivňuje, jestli myslíte v dobrým nebo špatným.*“

Já: „To mi je úplně jedno, jak to cítíte vy.“

Ona: „*No jako na jednu stranu v dobrým, protože se dokáže sžít i s těma ostatníma, staršíma lidma tady i třeba s důchodcema, invalidama jsme tady měli. Musela se s tím naučit žít, že jo. Třeba s tím, že koupelny jsou dohromady chlapi a ženy, že prostě když jde na záchod, tak ví, že se musí zavřít a zamknout, aby jí tam prostě nikdo nevlez, i když to nedělá. Stejně mi tam lezou! (dcera). Však jí kvůli tomu nadávám. Jo, že si musí po sobě spláchnout, nesmí tam nechat bordel, papírky a takovýhle věci. To jsem d'ála jenom do 4! (dcera). To samý je s koupelnou, musíme si prostě bud' to dole půjčit klíč, a nebo teda sme si pak nechali udělat a vždycky když se jdeme koupat, tak se musíme zamknout, i dítě musíme zamknout, nemůžu si dovolit holku poslat do koupelny – jdi se vykoupat sama. To nejde. To absolutně ne.*“

Ona: „*Kdybyste viděla ty koupelny, tak by se vám asi zved žaludek.*“

Já: „Není to příjemný pohled?“

Ona: „*Ne není. Záchody o nic lepší.*“

Já: „Je to stará budova?“

Ona: „*Hodně stará. Snaží se to v mezích normálu udržovat, ale to se nedá. Při tom množství lidí co tady je a hlavně jaký lidi tady sou, vlastně i ty, nejenom cikáni ale celkově jiný – cizinci jo. Máme tady třeba i chlapi na práci, cizinci vysloveně, někde z Ukrajiny. Jo ted' už tady nejsou, ale byli tady celý léto a to bylo hrozný jo. 60 chlapů a to bylo šílený.*“

Já: „Zvlášť teda vůči dětem, asi že?“

Ona: „*No jasně, hlavně vůči dětem, ale i vůči nám. Protože oni si zablokovali koupelnu a nikoho nezajímalo, že my se nemůžeme vykoupat, bylo jim to úplně jedno. A my sme stáli fronty. Fronty, jo! Vysloveně na koupelnu.*“

Já: „Jak je tu hygiena udržitelná?“

Ona: „*Hodně, hodně, hodně obtížně udržitelná jo. Jo tenhlecten byt, co my máme, tak si udržuju sama jo, nikdo my sem nechodí, i když pan majitel má právo kdykoli vejít, i když nejsme doma, může sem přijít a zkontrolovat to. Třeba jaký máme elektrospotřebiče, jestli nemáme něco na černo, nebo jestli tady není nějaká závada. Tak to má právo sem jít, i když nejsme doma, to nás teda taky s*re, ale co můžeme dělat?*“

Ona: „*Jako když se rozhlídnete po těch stěnách, tak vám to je asi jasný. Já na to prostě nemám, abych si tady na vlastní náklady vymalovala a voni to prostě neudělaj. Takže ty stěny jsou hrozný, v dezolátním stavu.*“

Ona: „*Na tyhle ubytovně je ještě jeden velikánskej problém, s kterým se potýkáme teda všichni, to jsou švábi a štěnice. Máme toho tady po ubytovně teda mnoho, mnoho. Je to v pokojích, koupelnách, na chodbách, prostě úplně všude. No třeba chřipka se tady šíří, je to tady každou chvíli.... No jo. No a kupujeme takový lepící pásky na ty šváby a různý spreje.*“

Já: „A ty vám ubytovna neproplatí?“

Ona: „*Ne, samozřejmě že ne. To si musíme čistit sami, skříně, postele, v postelích toho je moc. To je hrozně moc. Největší problémy sou tady s vodou a se švábama a štěnicema teda. Vidíte nahoře tyčený věci? To jsou hnízda těch štěnic.*“

Já: „Jak tu fungují společné koupelny, musíte třeba vstávat dříve, abyste ráno všechno stihly?“

Ona: „*No já vstávám na 6 stejně každej den, protože si ráno dělám kafe. Holku potom vzbudím, akorát si dojde vyčůrat, občas si umeje obličej, to se jí moc nechce teda. Protože v tomhelcto kanálu, co tady máme. To je prostě kanál, to není klasická voda jako. Táhle dole je studna, na černo udělaná, nezkoladouvaná, a z toho nám pouští vodu. Takže voda barevná, smradlavá. V tom se koupem, s tím si čistíme zuby a vaříme. Ta voda je závadná, my na ně nemůžeme, i když jsme to zkoušeli, a jediný co nám bylo řečino – udělejte něco a jste venku!*“

Já: „Takže vám k tomu vyhrožují?“

Ona: „*Jo. To je tady velkej problém. A nemůžeme na ně, vyhodí nás na ulici a je jim to úplně jedno.*“

Já: „Takže vás můžou z týdne na týden vyhodit?“

Ona: „*No tak ze dne na den třeba. Ze dne na den.*“